Vurdering af danske beskyttede havområder efter international standard

September 2020

Rapport udarbejdet af:
Jan Woollhead, Anette Petersen og Bo Normander

Vurdering af danske beskyttede havområder efter international standard

September 2020

Rapport udarbejdet af:
Jan Woollhead[1], Anette Petersen[2] og Bo Normander[3]

[1] Biolog, Parks 'n Trails, medlem af World Commission on Protected Areas, IUCN
[2] Geolog, GEON, medlem af World Commission on Protected Areas, IUCN
[3] Seniorrådgiver, NaturTanken, medlem af Commission on Ecosystem Management, IUCN

Projektet er udført for IUCN SSC Conservation Planning Specialist Group Europe ved Zoologisk Have København og er støttet af VELUX Fonden.

Projektkoordinator: Ann-Katrine Garn, Zoologisk Have København, IUCN SSC CPSG Europe.

Forsidefoto: Bo Normander.

Rapporten bedes citeret som: Woollhead, J., Petersen, A. og Normander, B. (2020). Vurdering af danske beskyttede havområder efter international standard. Parks'nTrails, GEON og NaturTanken for IUCN SSC Conservation Planning Specialist Group Europe.

Rapporten og projektets øvrige resultater kan tilgås på www.beskyttetnatur.dk, hvor vurderingerne af de enkelte områder kan læses.

Tak til Velux Fonden for økonomisk støtte til projektet uden hvilken, projektet ikke kunne være gennemført. Desuden en særlig tak for faglig rådgivning om marinbiologi ved Kirsten Engell-Sørensen, FishLab og Simon Leonhard, BioData samt kulturhistorisk rådgivning ved Anders Fischer, Sealand Archeology. For international rådgivning takkes Nigel Dudley, Equilibrium Research, UK og IUCN-WCPA Steering Committee member.

Indholdsfortegnelse

Sammendrag **5**

English Summary **8**

Indledning **9**

Baggrund 9

Formål 10

Metode **11**

Vurdering af beskyttede havområder 11

Tildeling af IUCN-forvaltningskategori 13

Tildeling af IUCN-styringsform 14

Arealopgørelser 15

FNs Verdensmål 16

Påvirkningsfaktorer **18**

Råstofindvinding 18

Klapning 19

Fysiske anlæg 20

Akvakultur 21

Forurening fra land 23

Fiskeri 24

Turisme, rekreation og jagt 26

Skibssejlads 28

Typer af naturbeskyttelse **29**

Fredninger 29

Natura 2000-områder 30

Vildtreservater 31

OSPAR- og HELCOM-områder 32

Ramsarområder 33

Havstrategiområder 34

Nationalparker 35

Naturparker 35

UNESCO verdensarvs- og biosfæreområde 36

Fondsejede naturområder 38
Andre beskyttede områder 38
Resultater 40
Tildeling af forvaltningskategori 40
Arealopgørelser 41
Beskyttelsestyper 44
Naturbeskyttelse opdelt efter farvand 46
Tildeling af styringsform 58
Konklusion 59
Bilag - Uddybning af metode til vurdering af beskyttede havområder efter IUCNs definition 60

Sammendrag

Fra oktober 2019 til september 2020 har tre medlemmer af IUCNs ekspertkommissioner gennemgået de danske beskyttede havområder for at vurdere om de opfylder IUCNs internationale kriterier for naturbevarelse. IUCN står for International Union for Conservation of Nature og er verdens største naturbevarelsesorganisation med både regeringer, statsinstitutioner og NGO'er som medlemmer.

Ved gennemgangen er det blevet vurderet, hvorvidt de beskyttede havområder opfylder den internationalt anerkendte definition for beskyttede områder ved IUCN. Definitionen benyttes i forhold til opgørelse af beskyttet natur globalt i World Database for Protected Areas (WDPA), som forvaltes af FNs Miljøprogram.

I alt er der blevet identificeret 332 beskyttede havområder i dansk farvand, som alle er blevet vurderet i projektet. Områderne er fordelt på 13 forskellige beskyttelsestyper, herunder fredninger, vildtreservater, Natura 2000-områder og udpegninger gennem internationale konventioner og organisationer som UNESCO, OSPAR, HELCOM og Convention of Wetlands.

Resultatet af gennemgangen er, at 198 af de 332 beskyttede områder opfylder IUCNs standard for naturbevarelse (Figur I). Det svarer til, at 59,6% af områderne opfylder IUCNs standard. I at opfylder 134 områder ikke IUCNs standard, hvilket kan skyldes mange årsager, f.eks. hvis havbunden ikke har være beskyttet tilstrækkeligt mod fiskeri med bundtrawl eller forvaltningen af særlige arter eller naturtyper vurderes at være utilstrækkelig.

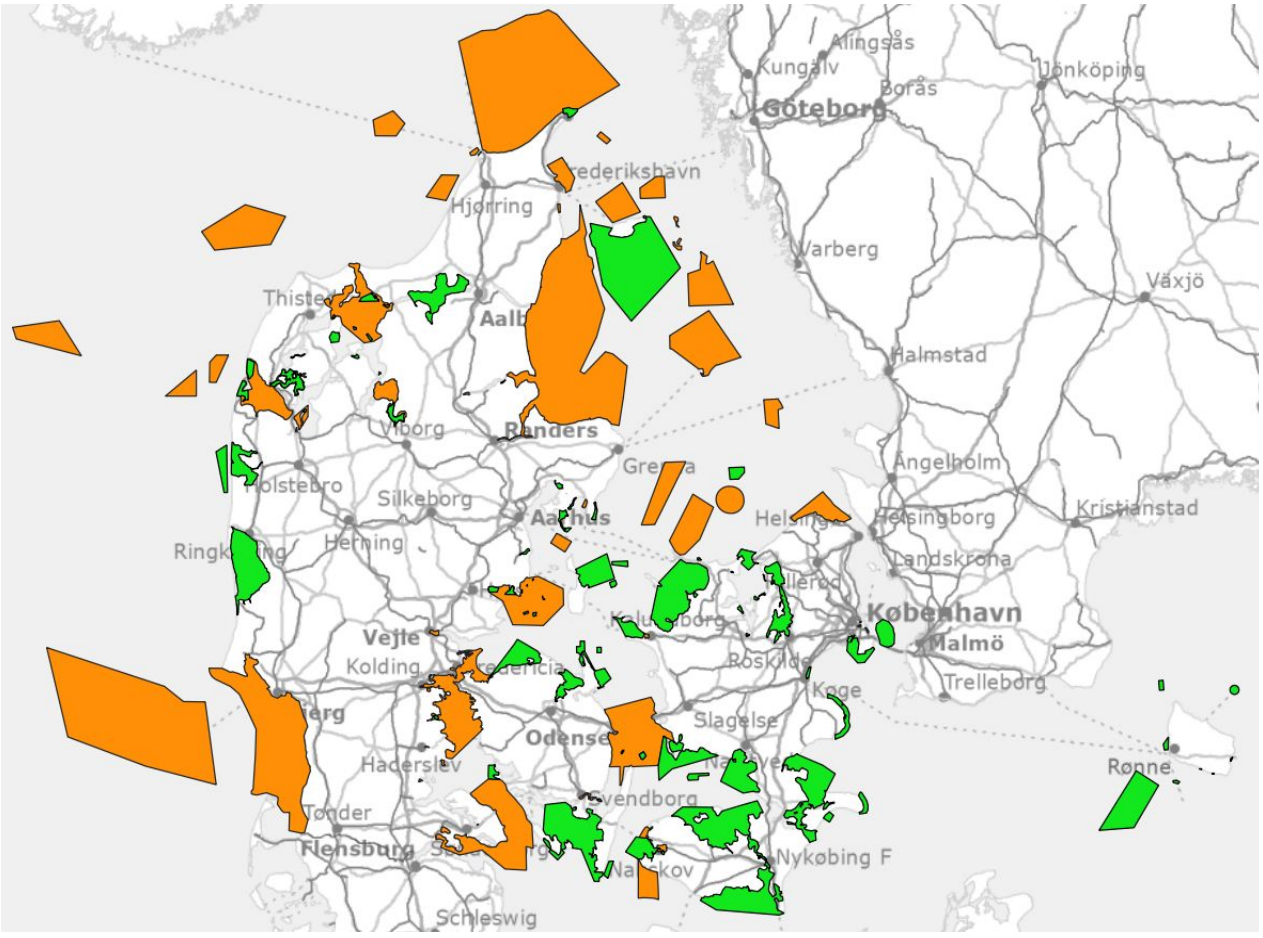

Figur I. Geografisk fordeling af de beskyttede havområder, der er vurderet til at opfylde (grøn) hhv. ikke opfylde (orange) IUCNs standard for beskyttede naturområder. Nogle områder er så små, at de ikke kan ses på kortet.

Ses der på IUCN-forvaltningskategorier er langt de fleste beskyttede områder (138 områder) vurderet til at tilhøre Kategori IV Habitat-/artsforvaltede områder. Dernæst følger Kategori V Beskyttede landskaber med

54 områder. Herudover er enkelte områder vurderet til Ia Naturreservater, II Nationalparker, III Naturmonumenter og VI Naturområder med bæredygtig ressourceudnyttelse.

Set for Danmark samlet har vi opgjort, at 18,8% af det danske søterritorium er omfattet af forskellige former for naturbeskyttelse. Dette tal er korrigeret for overlap mellem forskellige beskyttelsestyper. F.eks. overlapper HELCOM-, OSPAR- og Ramsarområder helt eller delvist med hinanden og med udpegningerne af Natura 2000-områder.

Ser vi på de indberettede data i World Database of Protected Areas (WDPA), fremgår det, at 18,3% af det samlede danske havareal er omfattet af beskyttet natur. WDPAs opgørelse er således lidt mindre end de 18,8%, som vi har beregnet. Forskellen kan skyldes, at WDPA ikke har fået indberettet alle marine beskyttede områder, bl.a. mangler havstrategiområderne.

I projektet har vi vurderet, at i alt 508.630 ha marint areal opfylder IUCNs standard. Det svarer til, at 4,8% af Danmarks samlede havareal er beskyttet i henhold til IUCNs standard (Figur II). Af det samlede havareal, der er udlagt til naturbeskyttelse i Danmark, er således omkring en fjerdedel (25,8%) vurderet til at opfylde IUCNs standard. Af Figur II fremgår endvidere andel af havareal, der er udlagt til naturbeskyttelse henholdsvis opfylder IUCNs standard, fordelt på 12 farvande.

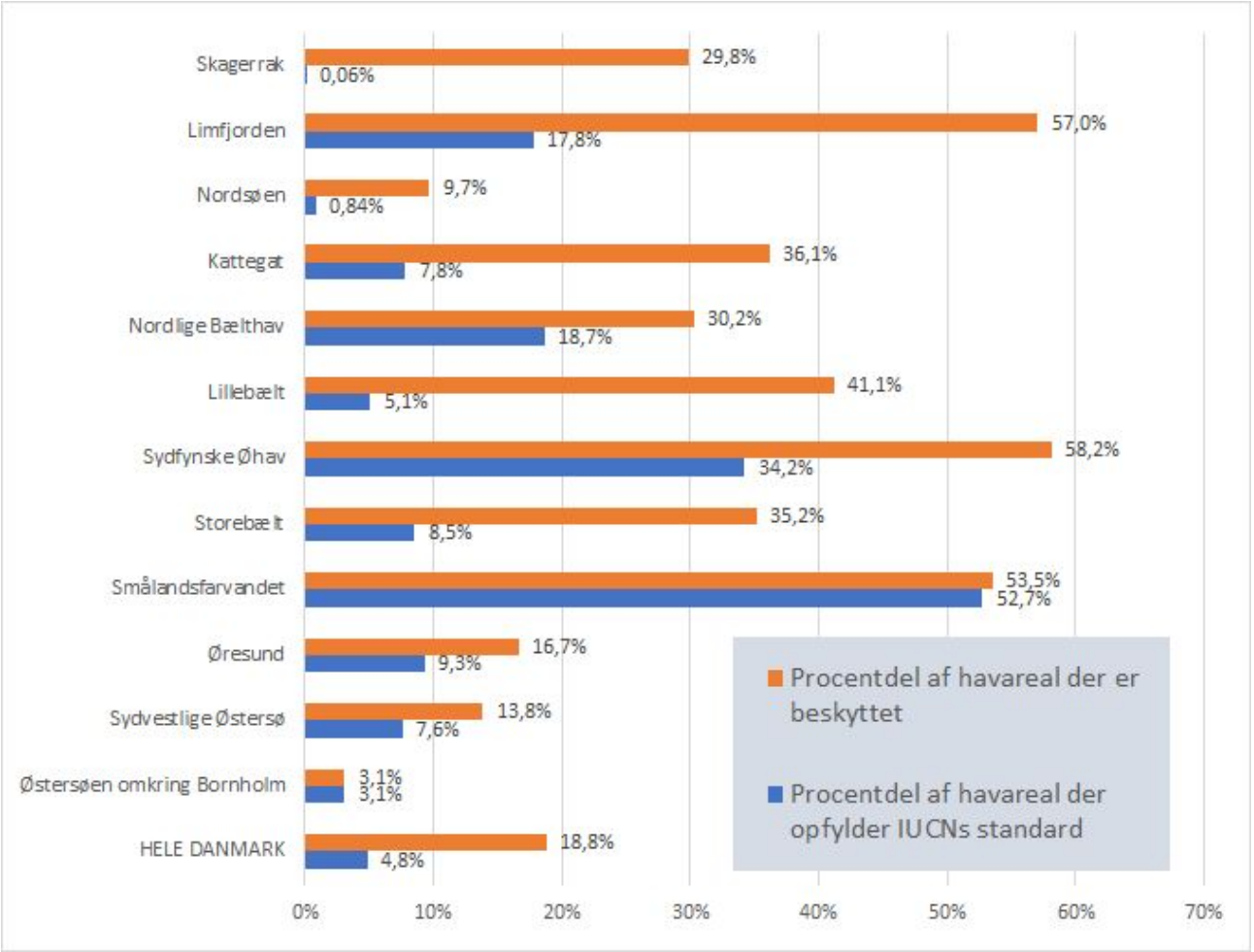

Figur II. Andel af havareal, der er udlagt til naturbeskyttelse henholdsvis opfylder IUCNs standard, fordelt på 12 farvande.

Ifølge FNs Verdensmål nr. 14, Livet i havet, er alle medlemslande forpligtet til at bevare og sikre bæredygtig brug af verdens have og deres ressourcer. Dette udspecificeres i en række delmål, hvor delmål nr. 14.5

indeholder et mål om, at mindst 10% af kyst- og havområder skal være beskyttet. Vurderingerne af de beskyttede områder i dette projekt viser, at Danmark med de 4,8% er ca. halvvejs i forhold til at opfylde Verdensmål 14.5.

Endelig har vi i projektet tildelt de beskyttede områder en IUCN-styringsform på baggrund af tilgængelige oplysninger om ejerskab og forvaltning. I alt 180 af de 332 beskyttede områder er underlagt statslig styring. Dernæst følger grænseoverskridende styring med 76 områder, der er kendetegnet ved, at et område forvaltes af to eller flere lande. Med 59 områder udgør den samarbejdende styringsform, hvor både private og offentlige aktører indgår, den tredjehyppigste.

Af disse tre styringsformer har den samarbejdende styringsform den højeste andel af beskyttet havareal, der opfylder IUCNs standard, nemlig 65,9%. Derefter følger statslig styring med 33,6% og grænseoverskridende styring med 18,4%. At den sidstnævnte har den laveste andel kan formentlig forklares ved, at regulering i disse områder kræver enighed mellem flere lande, hvorfor det kan være sværere at nå en effektiv naturbeskyttelse end i et rent nationalt anliggende.

På hjemmesiden www.beskyttetnatur.dk kan vurderingsskemaerne for samtlige 332 beskyttede områder tilgås med detaljerede oplysninger om opfyldelse af IUCNs kriterier og delmål.

English Summary

2-3 sider

Indledning

Danmarks hav- og kystnatur er i international sammenhæng enestående og af betydning for mange fisk, fugle og pattedyr. Hundrede tusindvis af vandfugle benytter hvert år Danmark til fældning, rast på trækket eller overvintring. Samtidigt udgør de druknede morænelandskaber i de indre danske farvande, den jyske udligningskyst og Vadehavet landskaber af stor naturskønhed og rummer spændende naturtyper. Kysterne udgør sammen med de åbne havområder store områder med vild natur og er samtidigt udgangspunkt for friluftsliv, turisme, fiskeri og jagt samt muligheder for råstofindvinding og energianlæg. Der er mange interesser på spil i forvaltningen af havets ressourcer, hvilket har ledt til EUs initiativer om havstrategi og havplanlægning.

The International Union for Conservation of Nature (IUCN), der er verdens største naturbevarelsesorganisation, har udviklet retningslinjer til vurdering af beskyttede naturområder, der samtidig udgør den internationale standard, som FN anvender. FNs Miljøprogram World Conservation Monitoring Centre (WCMC) har opfordret medlemmer af IUCNs ekspertkommissioner til at bistå lande med at sikre korrekt indberetning til World Database of Protected Areas. Formålet med indeværende projekt er at gennemgå samtlige beskyttede havområder i Danmark og vurdere, om de lever op til IUCNs standard for beskyttede naturområder. Hvert enkelt område er vurderet for sig, og på baggrund af disse er der lavet en samlet vurdering af, hvor godt beskyttet den danske havnatur er, og hvor der er mulighed for forbedringer.

Baggrund

IUCN har udviklet en metode, der kan anvendes til at vurdere om beskyttede naturområder opfylder internationale krav til, hvad der kan betegnes som beskyttet. Metoden skal samtidig bidrage til at sikre, at indrapporterede data er baseret på samme grundlag og således er sammenlignelige. Definitionen for beskyttede naturområder udviklet af IUCN bruges når FN fastsætter mål for, hvor meget beskyttet natur, der er og skal være globalt. Ifølge de såkaldte Aichi-mål under FNs Biodiversitetskonvention skal 10% af verdens have være omfattet af beskyttede naturområder i 2020. Målet er videreført som en del af et af FNs Verdensmål for Bæredygtig Udvikling nr. 14, Livet i Havet, mere specifikt i delmål nr. 14.5.[1]

Tallene for beskyttet natur indrapporteres af Danmark via det Europæiske Miljøagentur (EEA)[2] til World Database of Protected Areas (WDPA), der styres af WCMC i Cambridge (UK), eller de indrapporteres af bl.a. Ramsar-sekretariatet[3] og UNESCO[4] i forhold til udpegninger, der hører under UNESCO. I forhold til de såkaldte Marine Protected Areas (MPA'er) under de regionale havkonventioner HELCOM[5] (Østersøen) og OSPAR[6] (Nordsøen) indrapporteres de af de respektive konventionssekretariater. Indholdet i databasen er offentlig tilgængeligt og kan findes på hjemmesiden www.protectedplanet.net.

WCMC har efterlyst, at medlemmer af IUCNs ekspertkommission, World Commission on Protected Areas (WCPA), bistår de enkelte lande med at få opdateret indrapporteringerne til WDPA, så oplysninger bliver så korrekte som muligt[7]. De to danske medlemmer af WCPA, Anette Petersen og Jan Woollhead, samt medlem af IUCNs Commission on Ecosystem Management (CEM), Bo Normander, bidrager hertil ved i dette

[1] Gannon, P. et al. 2017: Status and prospects for achieving Aichi Biodiversity Target 11: Implications of national commitments and priority actions. Parks Vol. 23.2.
[2] Reker, J. (ed.) 2015: Marine protected areas in Europe's seas. EEA Report, No. 3/2015
[3] The Convention on Wetlands. Ramsar refererer til en by i Iran, hvor konventionen blev etableret.
[4] United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
[5] The Baltic Marine Environment Protection Commission/Helsinki Commission (HELCOM).
[6] The Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic/Oslo and Paris Commissions (OSPAR).
[7] Wooden, E. 2018: The World Database on Protected Areas. Pp. for WCPA-members. UNEP-WCMC.

projekt at have gennemgået de danske beskyttede områder på havet og vurdere dem i forhold til IUCNs internationale standard.

I 2018 udførte Anette Petersen, Jan Woollhead, Bo Normander m.fl. for IUCN-Nationalkomiteen efter bestilling fra Miljøstyrelsen en gennemgang af de danske fredninger i forhold til IUCNs standard. Ved en gennemgang af 1720 fredninger fremkom det, at 378 fredninger opfyldte standarden[8]. Miljøstyrelsen har efterfølgende besluttet at korrigere den danske indrapportering til WDPA i forhold hertil.

I foråret 2019 gennemførtes for Gladsaxe Kommune en gennemgang af samtlige af kommunens beskyttede naturområder. Det viste sig, at 42% af arealet med naturudpegninger opfyldte IUCNs standard svarende til 7,2% af kommunens samlede areal[9]. Da kommunen benytter FNs Verdensmål til strategisk at sætte mål for udviklingen af kommunen, kan undersøgelsen bruges til at sætte egne mål på naturområdet.

For de danske havområder er der ikke tidligere lavet en samlet gennemgang af beskyttet natur i forhold til IUCNs standard. Med udbygningen med anlæg på havet, havplanlægning, nye fiskeriformer mv. er interessen for at beskytte havets natur stigende. Det er derfor forhåbningen, at denne gennemgang vil kunne bruges af myndighederne og andre aktører som udgangspunkt for forbedring af naturbeskyttelsen, hvor det måtte være påpeget, at den internationale standard ved IUCN ikke er fuldt opfyldt.

Formål

Det overordnede formål for dette projekt er at udarbejde en samlet vurdering af de beskyttede havområder i dansk farvand efter IUCNs kriterier og dermed at bidrage til en styrket beskyttelse af havnaturen. Ved at vurdere i forhold til en standard benyttet af FN bliver det muligt at få et internationalt anerkendt overblik over, hvor effektiv beskyttelsen er i dag.

Vurderingen kan samtidig bruges til at sætte nationale mål for, hvor stort et havareal, der skal leve op til at være beskyttet natur. Resultatet vil kunne bruges af staten i forhold til arbejdet med den nationale havstrategi om sikring af en god miljøtilstand, havplanlægning i Danmark og i forhold til kommende indrapporteringer af data til World Database on Protected Areas (WDPA). Hele systemet med den fælles globale database bygger på, at alle, der bidrager med data, benytter en fælles standard. I modsat fald bliver data fra de forskellige lande vanskelige at sammenligne og dermed at vurdere i forhold til en global målopfyldelse.

Ifølge FNs Biodiversitetskonvention og Verdensmål 14 skal globalt mindst 10% af det samlede havområde være beskyttet. De enkelte lande har dog selv kunnet sætte mål for opfyldelse. Ifølge seneste konsultering af data på WDPA (september 2020) skulle 18,3% af det danske havområde bestå af beskyttede naturområder. Kravet for at et område kan optages i databasen er, at det opfylder IUCNs standard for beskyttede områder. De 18,3% er så vidt vides ikke tidligere blevet verificeret af IUCN-eksperter.

[8] Miljøstyrelsen (2018). Pressemeddelelse 27. september 2018: Nyt overblik over naturfredninger. https://mst.dk/service/nyheder/nyhedsarkiv/2018/sep/nyt-overblik-over-naturfredninger/

[9] Normander, B., Woollhead, J., Petersen, A. (2019). Vurdering af Gladsaxe Kommunes beskyttede naturområder efter international standard. https://naturtanken.com/nyt-overblik-over-naturomraader-i-gladsaxe-kommune/

Metode

Projektet er gennemført som en desktop-opgave, hvilket vil sige ud fra læsning af de enkelte afgørelser og bestemmelser om naturbeskyttelse suppleret med oplysninger fra relevante databaser og hjemmesider. Vi har benyttet de nyeste og mest opdaterede oplysninger. Vi har som udgangspunkt accepteret op til 10 år gamle oplysninger. Dette er med undtagelse af oplysninger, som er interessante i forhold til deres historiske værdi, eller som vi antager stadigvæk anvendes. Plejeplaner kan eksempelvis finde anvendelse over lang tid.

Vi har primært støttet os til hjemmesider og kilder ved offentlige myndigheder og forskningsinstitutioner. I forhold til ejerskab og forvaltning af naturområder har vi også eftersøgt om lokale foreninger, fonde el.lign. har haft særligt ejerskab til et naturbeskyttet område. Med ejerskab menes, at de har vist en særlig interesse for området. Den særlige interesse kan også komme til udtryk formidlingsmæssigt.

Vi har anvendt Miljøportalen samt Miljøstyrelsens forskellige MiljøGIS-sider[10], hvor vi har kunnet se de beskyttede områders geografiske afgrænsning, samt en række forskellige overvågningsdata for biodiversitet, fiskeriintensitet, råstofindvinding, vandmiljø, arealdrift, §3-beskyttelse mv.

Vi har støttet os til luftfotos, men kun hvis der har været behov for at foretage en mere grundig vurdering på baggrund af oplysninger på Miljøportalen eller i bestemmelserne for området. Udgangspunktet for vores vurderinger har været, at de i projektet brugte oplysninger skulle være gengivet i offentlige databaser, udgivelser som pdf-filer eller på offentlige hjemmesider. Vi har ikke udført feltstudier i projektet, men baserer vores vurderinger på allerede tilgængelig viden.

Alle typer af beskyttede havområder, som vi har kunnet finde frem til, er blevet vurderet, herunder fredninger, vildtreservater, Natura 2000-områder og udpegninger gennem internationale konventioner og organisationer som UNESCO, OSPAR, HELCOM og Ramsar, i alt 13 forskellige typer af beskyttelse. Vi har identificeret i alt 332 beskyttede havområder i dansk farvand, som alle er blevet vurderet i projektet.

Vurdering af beskyttede havområder

Der er for hvert beskyttede havområde udfyldt et vurderingsskema. Vi tager udgangspunkt i IUCNs vejledning for beskyttede områder fra 2013[11] og den særlige IUCN-vejledning fra 2019 om vurdering af marine beskyttede områder[12].

Som det første har vi vurderet om beskyttelsen har naturbeskyttelse som hovedformål, hvilket er en grundlæggende forudsætning for, at der er tale om et beskyttet område efter IUCNs standard. Hvis der har været andre formål, der har været vigtigere, har vi konkluderet, at der ikke kan være tale om et beskyttet område efter IUCNs kriterier. Hvis naturformålet ikke har været tilstrækkeligt klart beskrevet eller oplyst, har vi heller ikke kunnet konkludere, at der var tale om et beskyttet område.

Hvis der har været et tilstrækkeligt naturformål, har vi gennemgået området i forhold til om IUCNs definition af beskyttede naturområder er opfyldt. Vi har benyttet os af følgende oversættelse af IUCNs definition af beskyttede områder (”protected areas”) til dansk:

[10] Miljøstyrelsen. MiljøGIS - data om natur og miljø på webkort, https://mst.dk/service/miljoegis/
[11] Dudley, N. (ed.) 2013: Guidelines for Applying Protected Area Management Categories. IUCN. https://www.iucn.org/theme/protected-areas/about/protected-area-categories
[12] Day, J. et al. 2019: Guidelines for Applying the IUCN Protected Area Management Categories to Marine Protected Areas. IUCN https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/PAG-019-2nd%20ed.-En.pdf

”Et klart defineret geografisk område, anerkendt, dedikeret til og forvaltet gennem lovlige eller andre effektive midler til at nå en langsigtet beskyttelse af naturen, med tilhørende økosystemtjenester og kulturelle værdier.”

Det betyder, at følgende delelementer undersøges, med henblik på at afgøre om det givne område kan betragtes som et beskyttet område i overensstemmelse med IUCNs kriterier, dvs.:

1. Klart defineret geografisk
2. Anerkendt som beskyttet
3. Dedikeret til beskyttelse
4. Forvaltet (via plejeplaner, driftsplaner eller på anden vis)
5. Baseret på lovgivning eller andre effektive midler
6. Opnåelse af langsigtet beskyttelse
7. Natur findes i området (biodiversitet, geodiversitet, landskab)
8. Forbundne økosystemtjenester er i overensstemmelse med beskyttelse
9. Beskyttelse af kulturarv harmonerer med naturbeskyttelse, og sårbar kulturarv er beskyttet.

Det gælder for de undersøgte delelementer, at der skal kunne svares ‘Ja’ til dem alle for, at et givent område kan betragtes som værende beskyttet. Det er den samlede vurdering, som afgør om et område kan betragtes som et beskyttet område efter IUCNs definition. De forskellige delelementer er uddybet i Bilag 2.

Marine beskyttede områder kan godt indbefatte landområder. Der er i projektet sat en vejledende grænse på maksimalt 25% landareal. Der kan dog godt indgå en større andel, hvis landområder består af naturtyper, der er saltvandspåvirkede f.eks. strandenge og strandoverdrev. Hvis arealkravene ikke kan opfyldes, har vi reduceret det landareal, som indgår i vurderingen. Det er typisk sket ved at følge afgrænsningen af §3-beskyttede strandenge (som fremgår af Miljøportalen). Vandløbssystemer med enge, der løber i havet, og som indgår i det beskyttede område er typisk ikke taget med, da de ikke er marint prægede.

For 31 beskyttede områder har vi lavet en opdeling af området i en marin del, da der indgik en stor del af terrestrisk område i udpegningen. To af områderne: Møn Biosfæreområde og Nationalpark Mols Bjerge er blevet opdelt i henholdsvis 4 og 5 områder som indeholder en marin del. Opdelingen fremgår af vurderingsskemaerne og af kort for de enkelte havområder under afsnit om tildeling af forvaltningskategori. I alt har vi for 38 vurderinger, inklusiv opdelte områder, foretaget en reduktion af det vurderede areal, og i vurderingsskemaet indikeret dette ved at tilføje “- Marine del” til titlen.

Ideelt set må en beskyttelse af et havområde være vertikal – altså omfatte luft, vandsøjlen og havbunden – for at kunne tælle som et beskyttet område. Hvis kun havbunden er beskyttet, og der ikke er bestemmelser for aktiviteter i vandsøjlen, så vil beskyttelsen kunne være utilstrækkelig. Det gælder også selv om beskyttelsen primært vedrører en værdifuld bundfauna-habitat. Hvis beskyttelsen omfatter fugle, som lever af bunddyr, så vil en beskyttelse skulle omfatte bunden for, at der er tale om en tilstrækkelig beskyttelse.

Hvis et bestemt havområde er omfattet af flere typer af udpegninger, herunder Natura 2000, så har vi begyndt med vurderingen af Natura 2000-området, derefter fredninger, vildtreservater, OSPAR-/HELCOM-områder og Ramsarområder. Det skyldes, at beskyttelse af Natura 2000-områder ofte er udmøntet via fredninger og vildtreservater og for OSPAR-, HELCOM- og Ramsarområder er områderne i høj grad beskyttet via status som Natura 2000-udpegning. Hertil kommer, at der for Natura 2000-områder er udgivet basisanalyser, som vi har kunnet bruge som grundlæggende beskrivelser af områderne og deres naturindhold samt presfaktorer. Vi har set på både basisanalyserne for de gældende Natura 2000-planer og på de nye basisanalyser, der udkom i juni 2020, og som myndighederne anvender som grundlag for de kommende Natura 2000-planer gældende fra 2022-2027.

Med mindre at et område er udlagt som natur uden behov for forvaltning, vil der være behov for en forvaltningsplan, naturplejeplan eller tilsvarende. I projektet er det vurderet om forvaltningsplanerne sikrer

området tilstrækkelig beskyttelse. Forvaltningsplaner kan for Natura 2000-områder være Natura 2000-planer, -handleplaner og -plejeplaner. Natura 2000-planer foreligger for alle Natura 2000-områder.

Natura 2000-handleplaner omfatter normalt kun aktiviteter på land ved kommunerne, hvorfor de i en vurdering af marine beskyttede områder har begrænset betydning. Tilsvarende omfatter Natura 2000-plejeplaner kun aktiviteter på land ved staten og har derfor også begrænset betydning. Der kan for nogle områder også foreligge plejeplaner til fredninger, nationalparkplaner eller naturparkplaner, som har indgået i vurderingerne.

For nogle beskyttede områder er det forskelligt hvorvidt, det regnes som hørende med til det terrestriske eller det marine område, når det gælder myndighedernes forvaltning af arealerne. Det gælder især brakvandsområder som f.eks. Saltbæk Vig på Sjælland og Ulvedybet ved Limfjorden, som begge er registrerede som sø-naturtype på Miljøportalen, dvs. terrestrisk natur, hvorimod Bøjden Nor ved Fåborg ikke er registreret som sø på Miljøportalen og således regnes som hørende til det marine område. De tre nævnte områder indgår i habitatområder og er kortlagt som marin naturtype, kystlagune og strandsø. I forbindelse med Vandområdeplanerne regnes de tre områder derimod som hørende til det terrestriske. På Kystdirektoratets Kystatlas[13] fremgår Saltbæk Vig og Bøjden Nor ikke som marine områder, hvorimod Ulvedybet regnes som hørende til søterritoriet, når lag, der viser kystlinjen vælges.

I dette projekt har vi valgt, at opdelingen mellem terrestrisk og marint følger vandområdeplanerne således, at områder, der regnes som hørende til kystvandene, er betragtet som marine.

Tildeling af IUCN-forvaltningskategori

Forvaltningskategori	Beskrivelse
Ia Naturreservat	Strengt beskyttet naturområde med særligt karakteristiske økosystemer, herunder geologiske eller fysiske forhold og/eller enestående arter. Disse områder forvaltes hovedsageligt med videnskabelige formål og for at sikre helt urørt natur.
Ib Vildmarksområde	Store beskyttede naturområder hvor den naturlige karakter er bevaret. Området er uden permanent eller betydelig beboelse og skal være underlagt fredningsbestemmelser, der sikrer bevarelsen af den vilde natur.
II Nationalpark	Store naturområder, der administreres for beskyttelse af økosystemer og udfoldelse af friluftsliv og aktiviteter, der alle skal have miljømæssige og kulturelle formål.
III Naturmonument	Beskyttede naturområder, der hovedsageligt er forvaltet for bevarelse af specifikke landskabs- eller naturattraktioner. Disse attraktioner er generelt mindre områder med enestående værdi og stor besøgsinteresse.
IV Habitat/arts-forvaltningsområde	Beskyttede naturområder forvaltet med henblik på at beskytte særlige arter eller særlige levesteder (habitater). Mange af disse områder vil have brug for en regelmæssig, aktiv indsats for at imødekomme særlige behov for arter eller levesteder, men det er ikke et krav.
V Beskyttet landskab/ havskab	Beskyttede naturområder på landjorden eller i havet, hvor samspillet mellem mennesker og naturen over tid har skabt en særlig æstetisk, økologisk og kulturel værdi. Det er ofte steder, som besidder en høj grad af biologisk diversitet, hvorfor sikring af den traditionelle udnyttelse kan være af vital betydning for opretholdelsen og udviklingen af denne type områder.
VI Beskyttet naturområde med ressourceudnyttelse	Større beskyttede naturområder, der overvejende består af naturlige økosystemer. Områderne forvaltes for at sikre langvarig beskyttelse af værdierne, men samtidig tillades at lokalsamfund kan foretage en bæredygtig udnyttelse af naturen.

Tabel 1. IUCN-forvaltningskategorier for beskyttede naturområder. Oversat fra IUCN-guidelines (2013).

[13] Kystdirektoratet: Kystatlas, https://kyst.dk/kyster-og-klima/vaerktoejer/kystatlas/

Hvis et beskyttet havområde opfylder samtlige af IUCNs kriterier, vil det blive tildelt en forvaltningskategori. Der er defineret seks kategorier, hvoraf den ene er opdelt i to underkategorier (Tabel 1).

Den forvaltningskategori, som et beskyttet område tildeles, skal gælde for mindst tre fjerdedele af det beskyttede område ("75 %-reglen"). Ifølge samme regel skal mindst 75 % af det beskyttede område tillige kunne tillægges naturbevarelse som hovedformål. Der henvises til Rapport om rubricering af danske fredninger i IUCN-kategorier (2018)[14] for yderligere forklaring af IUCNs forvaltningskategorier.

I forhold til vurdering af forskellige typer af aktiviteter og presfaktorer har vi taget udgangspunkt i et skema på side 31 i IUCN-vejledningen for marine beskyttede områder[15] (se Figur 1). Skemaet angiver hvilke menneskelige aktiviteter, der kan pågå inden for en given forvaltningskategori. Det er vigtigt at påpege, at tabellen ikke kan anvendes til at finde frem til hvilken type af forvaltningskategori, et område kan tildeles. Ved brug af skemaet er blevet iagttaget en bagatelgrænse. Eksempelvis vil en mindre beboelse kunne være af så ringe betydning for det beskyttede havområde, at der kan ses bort fra det. Fiskeri med bundslæbende redskaber er som udgangspunkt ikke foreneligt med naturbeskyttelse, men hvis der er dokumentation for, at aktiviteten er meget begrænset, er der alligevel set bort herfra.

Aktiviteter:	Ia	Ib	II	III	IV	V	VI
Forskning: non-ekstrativ	J*	J	J	J	J	J	J
Non-ekstrativ traditionel brug	J*	J	J	J	J	J	J
Restaurering / forbedring for naturbevarelse (kontrol af invasive arter, reintroduktion)	J*	J	J	J	J	J	J
Traditionel fiskeri / indsamling i overensstemmelse med kulturel tradion og brug	N	J*	J	J	J	J	J
Non-ekstrativ rekreation (f.eks. dykning)	N	J	J	J	J	J	J
Storskala, højintensiv turisme	N	N	J	J	J	J	J
Skibsfart (undtaget uundgåelig sejlads efter international maritim lov)	N	N	N*	N*	J	J	J
Forskning: ekstrativ	N*	N*	N*	N*	J	J	J
Vedvarende energi generatorer	N	N	N	N	J	J	J
Restaurering / forbedring for andre grunde (f.eks. Strandfodring, kunstige rev)	N	N	N*	N*	J	J	J
Fiskeri / indsamling - rekreationel (bæredygtig)	N	N	N	N	*	J	J
Fiskeri / indsamling - lokalt fiskeri (bæredygtig)	N	N	N	N	*	J	J
Industrielt fiskeri, industrielskala akvakultur	N	N	N	N	N	N	N
Akvakultur - småskala	N	N	N	N	*	J	J
Værker (f.eks. havneanlæg, skrabning, opmudring)	N	N	N	N	*	J	J
Ubehandlet spildevandsudledning	N	N	N	N	N	N*	N*
Minedrift, olie- og gasudvinding (havbund såvel som undergrund)	N	N	N	N	N	N	N
Beboelse	N	N	N	N	N	J	N

Nøgle:	
Nej	N
Generelt nej, en streng begrænsning med mindre særlig omstændigheder gør sig gældende	N*
Ja	J
Ja, fordi der ikke eksisterer noget alternativ, men særlig godkendelse er essentiel	J*
Variable: afhænger af om aktiviteten kan blive forvaltet på en måde, så den er kompatibel med formålet med det beskyttede område	*

Figur 1. Vejledende oversigt over, hvilke presfaktorer, der kan accepteres i beskyttede marine områder ifølge IUCNs vejledning herom. Romertal referer til forvaltningskategori. Oversat til dansk efter IUCN-vejledningen (2019).

Det accepteres, at der på op til 25% af arealet kan være anlæg og foregå aktiviteter, hvis de ikke er uforenelige med naturbeskyttelse, jf. Figur 1. Sådanne aktiviteter kan f.eks. være broer, havvindmøller, bebyggelse eller lignende. Betydningen af en aktivitet skal ses i forhold til, hvor stort et område, der er påvirket. F.eks. kan et område med havvindmøller have effekter uden for det område, hvor vindmøllerne er opstillet, f.eks. i forhold til havfugle. Det er hele området med effekter af aktiviteten, der regnes med i de

[14] Tilgængelig på Miljøstyrelsens hjemmeside: Nyt overblik over naturfredninger, https://mst.dk/service/nyheder/nyhedsarkiv/2018/sep/nyt-overblik-over-naturfredninger/

[15] Day, J. et al. 2019: Guidelines for applying the IUCN protected area management categories to marine protected areas. IUCN, https://www.iucn.org/content/guidelines-applying-iucn-protected-area-management-categories-marine-protected-areas-0

25%. Vurderingen af om en aktivitet er uforenelig med naturbeskyttelse vil udover de generelle krav til beskyttede områder tillige afhænge af formålet med beskyttelsen af det enkelte område.

Tildeling af IUCN-styringsform

Alle beskyttede naturområder kan tildeles en styringsform i henhold til IUCNs vejledning. Det afgørende for hvilken type, der tildeles, er, hvem der tager beslutninger vedrørende et konkret områdes forvaltning. Ejerforhold er ikke afgørende i forhold til, hvem der har styringen, men vil ofte være tæt forbundne med styringsformen. En kortlægning af styringsformer bidrager til at få et mere klart billede over, hvilken form for styring af naturbeskyttelse, der er i et givent område, f.eks. et farvand, landsdel eller kommune.

Hovedtyperne er: A) Styring ved myndighed, B) Delt styring, C) Privat styring og D) Styring ved lokalsamfund. Der er nærmere redegjort for typerne med undertyper i Tabel 2.

Styringsform	Undertyper	Beskrivelse
A) Styring ved myndighed Styres området af stat, region eller kommune?	- Statslig - Kommunal - Delegeret	Den offentlige myndighed bestemmer alene, hvad der skal ske i området. Hvis der er tale om styring under statsligt niveau, vil det i Danmark være ved kommunerne. Det offentlige kan godt delegere styringen til NGO'er, private aktører og lokalsamfund.
B) Delt styring Deles ansvaret om styringen af området mellem det offentlige og private aktører eller lokalsamfund?	- Grænseoverskridende - Samarbejdende - Fælles	Grænseoverskridende er kun ved samarbejde på tværs af landegrænser. Samarbejdende bygger på en aftalebaseret forvaltning. Tiltag kræver da accept eller høring af private ejere eller lokalsamfund. Der er tale om fælles styring, hvis de vigtigste aktører er repræsenteret i et fælles forvaltningsorgan, som træffer beslutninger om styring af det beskyttede område.
C) Privat styring Styres områdets forvaltning af private aktører?	- Individuel - Almennyttig - Virksomhed	Området styres af en eller flere private aktører, der ofte vil være sammenfaldende med privat ejer. Kan være en eller flere individuelle lodsejere, en almennyttig ejer (f.eks. universitet, fond eller NGO) eller en virksomhedsejer med et kommercielt formål, typisk indtægter via økoturisme.
D) Styring ved lokalsamfund Er det et lokalsamfund, der er forvalter af området?	- Lokalsamfund - Oprindelige folk* *ikke relevant i Danmark	Lokalsamfund kan i nogle tilfælde etablere og drive et beskyttet område. Der må da være institutioner/ organer etableret af lokalsamfundet, der forestår forvaltningen, hvori der indgår langsigtede aftaler om forvaltningen.

Tabel 2. IUCNs opdeling af styringsformer for beskyttede naturområder. Oversat til dansk efter IUCN-vejledning (2013).

Arealopgørelser

Arealopgørelserne er baseret på arealberegning i GIS. Polygoner for de enkelte områder er hentet fra en række kilder. Fredninger, bekendtgørelsesfredninger og vildtreservater er hentet fra Miljøportalen, dog manglede en række bekendtgørelsesfredninger i den nedhentede datapakke, hvorfor de måtte hentes direkte fra Arealinformation. Polygoner for Natura 2000-områder (de som var gældende før 1/11-2018 – se under afsnit om Natura 2000-områder), nationalparker og havstrategiområder er hentet på miljøstyrelsens MiljøGIS. HELCOM-områdernes polygoner er hentet på HELCOMs hjemmeside, OSPAR-områdernes på OSPARs hjemmeside og Ramsarområdernes på Ramsarkonventionens hjemmeside. De fire naturparkers polygoner er rekvireret ved henvendelse til de respektive naturparksekretariater og tilsendt derfra eller fra

en af ejerkommunerne. Polygon for det fondsejede område (Gyldensteen Strand) er fremkommet ved at anvende den marine del af overlappende vildtreservat. Polygoner for Møn biosfæreområde er leveret af GEON og polygon for UNESCO verdensarvsområde Vadehavet er leveret af Det Fælles Vadehavssekretariat.

Der er mange beskyttede områder, der helt eller delvist overlapper med hinanden. For eksempel er både HELCOM- og OSPAR-områder udpeget på grundlag af Natura 2000-områder. Ramsarområder er indeholdt i eller sammenfaldende med fuglebeskyttelsesområder, som indgår i Natura 2000-områder. Nogle områder er dækket af mange beskyttelsestyper. F.eks. er Vadehavet udpeget som UNESCO Verdensarvsområde, Nationalpark, Natura 2000-område, OSPAR-område, Ramsarområde, vildtreservat og bekendtgørelsesfredning. Desuden indgår mange fredninger i anden udpegning, f.eks. Natura 2000-områder og vildtreservater. Det betyder, at vi laver arealberegninger for hver af de respektive typer af naturbeskyttelse både med og uden korrektion for overlap. Endelig beregnes, hvor stort et areal, der efter vurderingen i dette projekt, opfylder IUCNs standard for naturbeskyttelse.

Det danske søterritorium er i dette projekt blevet opdelt i 12 forskellige farvande - fra Skagerrak og Nordsøen i vest til Østersøen omkring Bornholm i øst (Figur 2). Opdelingen baserer sig på kendte definitioner af farvande, men er også i nogen grad tilpasset dette projekt, således at der er opnået en ønskelig opdeling af farvande i en størrelse og afgrænsning, der gør dem anvendelige og sammenlignelige. En tilsvarende opdeling af danske farvande er efter vores vidende ikke tidligere blevet publiceret. Den eksklusive økonomiske zone (havområde som Danmark har eneret til mht. udnyttelse af havets, havbundens og undergrundens ressourcer) er konstrueret efter den grænse, der fremgår af Miljøportalen (marts 2020). Alle arealberegninger laves henholdsvis for hele Danmark samlet og for hvert af de 12 farvande.

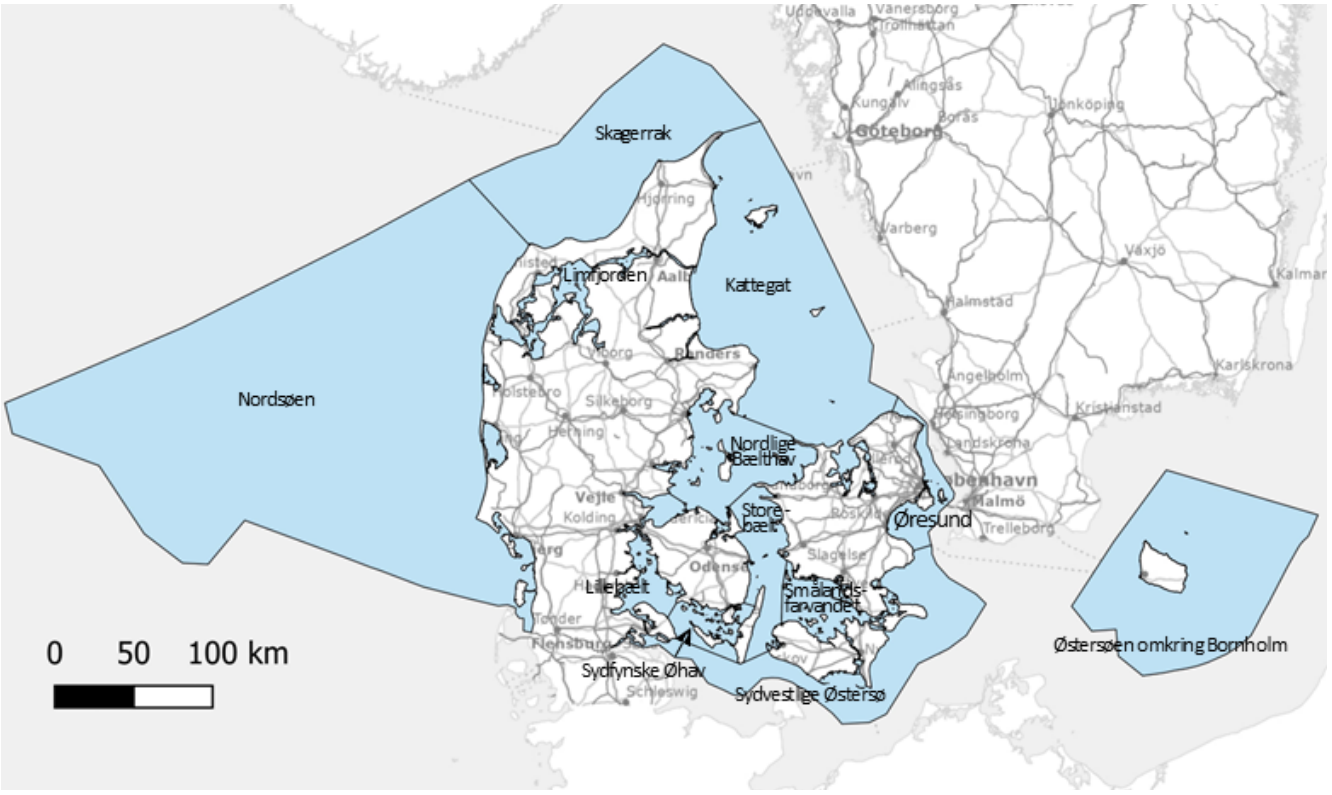

Figur 2. Inddeling af det danske søterritorium i 12 farvande.

FNs Verdensmål

Der er i projektet lavet en vurdering i forhold til FNs Verdensmål og målene i FNs Biodiversitetskonvention; de såkaldte Aichi-mål. Under Verdensmål nr. 14 om Livet i Havet indgår som delmål nr. 14.5: "Inden 2020,

skal mindst 10% af kyst- og havområder være beskyttet, i overensstemmelse med national og international lovgivning og baseret på den bedste tilgængelige videnskabelige information."[16]

Målet kan genfindes i FNs Biodiversitetskonvention, hvoraf det fremgår i Aichi-target nr. 11: "I 2020 er mindst 17% af landarealet inkl. ferskvandsområder samt 10% af havarealet og kystområderne, især områder som er særligt vigtige for biologisk mangfoldighed og økosystemtjenester, beskyttet. [...]."

FNs 17 Verdensmål for Bæredygtig Udvikling

De 17 Verdensmål for Bæredygtig Udvikling. Kilde: www.verdensmaalene.dk

Det skal nævnes, at FNs Verdensmål gælder samlet til 2030. Når der i delmål 14.5 refereres til 2020, skyldes det, at det internationale samfund vil formulere nye biodiversitetsmål frem til 2030. Denne proces er i gang nu og kan meget vel indbefatte, at der sættes nye højere mål for, hvor stor en del af naturen på havet og på land, der skal være dækket af beskyttet natur.

I EU-Kommissionens forslag til en ny Biodiversitetsstrategi for 2030 står der, at mindst 30% af Europas land- og havområder skal være effektivt forvaltede beskyttede områder, og at en tredjedel heraf skal være såkaldt strengt beskyttet natur. [17]. Strategien er nu til debat nationalt og i Europa Parlamentet med henblik på en endelig vedtagelse.

FNs Miljøprogram (UNEP) opgør, hvor meget beskyttet natur, der er globalt. Til dette bruger UNEP-World Conservation Monitoring Centre (UNEP-WCMC) bl.a. databasen World Database on Protected Areas (WDPA)[18], hvori der løbende opføres hvilke områder, der er beskyttet naturområder. UNEP-WCMC har opfordret medlemmer af IUCN World Commission on Protected Areas (WCPA) til at bistå med at få korrigeret tallene i databasen ved en indsats i respektive hjemlande. Når det i WDPA skal opgøres, hvor meget beskyttet natur, der er i et land, lægges arealerne af de enkelte beskyttede områder sammen, herefter fraregnes overlap, hvis et areal har flere typer af beskyttelse.

[16] Globale Gymnasier, Mellemfolkeligt Samvirke og UNDP: FNs Verdensmål for Bæredygtighed, www.verdensmaalene.dk
[17] Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. EU Biodiversity Strategy for 2030. Bringing nature back into our lives. COM(2020) 380 final.
[18] World Database on Protected Areas (WDPA): https://www.protectedplanet.net/.

Påvirkningsfaktorer

Det marine miljø påvirkes af en række forskellige faktorer udløst af menneskelige aktiviteter. Påvirkningen kan både være direkte afledt af aktiviteten, eller der kan være tale om en afledt effekt af aktiviteten. Påvirkningerne kan medføre strukturelle og funktionelle ændringer i havmiljøet, dvs. ændringer i habitat og artssammensætning.

I dette afsnit vil en række væsentlige påvirkningsfaktorer blive berørt. Det vil kort blive beskrevet hvilke påvirkninger den pågældende aktivitet udøver på det marine miljø, og hvorvidt denne påvirkning kan accepteres indenfor et naturbeskyttet område efter IUCNs kriterier, og hvis relevant, i hvilket omfang den ville kunne det. Ligeledes vil det blive anført, hvor der er søgt oplysninger om aktiviteten, og hvordan oplysningerne har indgået i vurderingen af de naturbeskyttede områder.

Råstofindvinding

Indvinding af mineralske råstoffer foregår dels på havbunden og i havbundens øverste lag og dels i undergrunden. Råstofferne på havbunden omfatter sand, grus og ral[19], hvor indvinding af råstoffer i undergrunden omfatter olie, salt og naturgas. Her beskrives alene indvindingen på havbunden. Påvirkning ved indvinding i undergrunden behandles i afsnittet Fysiske anlæg, idet der først og fremmest tænkes på drift af boreplatforme i relation til indvinding af olie og gas.

De råstoffer, der indvindes på havet, indgår direkte eller i bearbejdet form i bygge- og anlægssektoren samt i en række industrier. Råstofferne indgår således i to hovedanvendelsesområder, dels som leverance til den daglige råstofforsyning med sand, grus og ral, dels som leverance af fyldsand til opfyldninger i forbindelse med større anlægsarbejder og til strandfodringsprojekter på hovedsagelig den jyske vestkyst.

Tilladelse til indvinding af råstoffer på havbunden, reguleres efter råstofloven og råstofbekendtgørelsen. Alt vedrørende råstoffer på havet hører under Miljøstyrelsens ressortområde.

Miljøstyrelsen har udpeget seks forskellige kategorier af råstofområder på havet, som omfatter områder, som skal forvaltes under forskellig hensyntagen til aktører. Der er således områder 1) hvor alle kan søge om tilladelse til indvinding, 2) områder med eneret for tilladelsesindehaver, udlagt efter auktion, eller 3) områder med eneret for tilladelsesindehaver udlagt til brug for større anlægsarbejder eller kystbeskyttelse. Endvidere er udpeget 4) områder, hvor der er givet tilladelse til råstofefterforskning, eller hvor der er modtaget en efterforskningsanmeldelse og 5) områder, som ved bekendtgørelse er forbeholdt råstofforsyning, herunder særlige råstofforsyningsbehov. Endelig er områder 6) udpeget, hvor der tidligere har været indvundet råstoffer eller været efterforsket og hvor der stadig er råstofinteresser. Områderne kan ses på Miljøstyrelsens MiljøGIS[20].

Fælles for alle typer af udpegede råstofområder er, at råstofindvinding vægtes højt i forhold til øvrige interesser. Det skal dog bemærkes, at det at der er udpeget et råstofområde ikke kan tages som udtryk for, at der automatisk vil blive givet tilladelse til råstofindvinding ved ansøgning om indvindingstilladelse.

Indvinding af sand, grus og ral på havet foregår fra skib og oftest ved anvendelse af sandsugere. Sandsugning foregår enten ved stiksugning eller slæbesugning som frembringer hh. kegleformede huller i havbunden som kan være adskillige meter dybe eller lange spor med en bredde på typisk 1,5 m og en dybde på op til 40 cm. Dvs. slæbesugning påvirker et større areal end stiksugning, som til gengæld har en større dybdepåvirkning og længere regenereringsperiode. For begge metoder gælder, at inden for

[19] Sten af mindre størrelse end ved egentligt stenfiskeri.
[20] Miljøstyrelsen: Råstofindvinding på havet: http://miljoegis.mim.dk/cbkort?profile=miljoegis-raastofferhavet

indvindingsområderne er der mellem slæbespor eller stikhuller arealer, som ikke suges. Det betyder, at genindvandringen af organismer både vil ske fra arealer uden for og arealer inden for indvindingsområdet.

Ved indvinding af ral sorteres materialerne ofte under oppumpningen. De finere fraktioner sorteres fra og ledes tilbage til havet. Sorteringen medfører suspension af materiale som kan påvirke langt videre end indvindingsområdet, idet det finkornede materiale spredes og lægger sig oven på havbundens flora og fauna.

Stenfiskeri, dvs. optagning af store sten med grab, stoppede stort set i 1960-70'erne, men først i 2009 kom et reelt forbud mod fiskeri af store sten. Tidligere tiders stenfiskeri har medført irreversible skader på revhabitater og ført til et stort tab af arealer med stenrev og i kvaliteten af stenrev, hvilket udtrykkes ved revets højde over bunden og mængden af sten pr. areal[21].

Den umiddelbare lokale miljøpåvirkning af råstofindvinding af sand, grus og ral er stor, da substrat og bundfauna i indvindingsområdet fjernes. Hastigheden, hvorved faunaen reetableres i et indvindingsområde, varierer afhængig af indvindingsmetode og af arter. Således sker reetableringen hurtigere efter slæbesugning end efter stiksugning[22]. Desuden vil der i forbindelse med indvindingen være et sedimentspild, som påvirker de omkringliggende områder i større eller mindre omfang afhængig af spildets størrelse og vind- og strømforhold[23].

Offshore sand- og grusindvinding har en omfattende indgriben i havbundens økosystem, hvorfor aktiviteten ikke er forenelig med naturbeskyttelse uanset hvilken forvaltningskategori, som målet for beskyttelsen falder ind under. Det vil derfor ved vurdering af et beskyttet område efter IUCNs kriterier ikke kunne accepteres, at der er udpeget områder til råstofindvinding inden for det beskyttede område eller stødende op til det beskyttede område.

Klapning

Når havneområder og sejlrender skal vedligeholdes er det visse steder nødvendigt at opgrave sediment fra havbunden som derefter deponeres et andet sted på havbunden. Genplacering af opgravet havbundsmateriale ved deponering på havbunden kaldes klapning, og områder udpeget til deponeringen betegnes klappladser.

I nogle områder vil havstrømme hurtigt fordele det meste af det klappede materiale over et større område og dermed giver klapning anledning til mindre påvirkninger. Hvis det klappede materiale derimod bliver liggende på lokaliteten i en længere periode, vil der være tale om en 'tildækning', som typisk har mere alvorlige økologiske konsekvenser. Ved klapning af større mængder sediment vil bundlevende dyr og planter på lokaliteten for en stor dels vedkommende blive begravet og dø. Desuden er der i forbindelse med klapning et øget iltforbrug, som lokalt kan føre til iltsvind.

En klapplads er et område hvortil der i hver enkelt sag bliver givet en tilladelse til specifik anvendelse, og hvor vilkår for anvendelse af pladsen opstilles i hver enkelt tilladelse[24]. Der foretages altså en konkret vurdering af klappladsens egnethed i hver enkelt sag, og Miljøstyrelsen har som tilladelsesgivende myndighed i klapsager mulighed for at henvise klapning til andre områder. Valg af klapplads i konkrete sager sker ud fra en miljømæssig vurdering, som afvejes i forhold til sejlads- eller fiskerimæssige interesser,

[21] Riemann, B. (red.) (2015). Status og muligheder for det danske hav. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi. Rapport til Villum Fonden og Velux Fondens miljøprogram.
[22] Birklund, J., H. Skov & U. Lumborg (2010): Miljøeffekter ved anvendelse af store fartøjer til råstofindvinding på havbunden. DHI for By- og Landskabsstyrelsen.
[23] Andersen, J.H. et al. 2012: Foreløbig karakterisering af fysiske skader forårsaget af råstofindvinding og bundtrawling i de danske farvande. Fagligt notat fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi.
[24] Miljøstyrensen: Om klapning på havet, https://mst.dk/erhverv/klapning/om-klapning-paa-havet/

samt råstofinteresser, kulturhistoriske beskyttelsesinteresser og til havnenes ønske om at begrænse sejlafstanden.

Klappladser kan findes som restriktive områder på MiljøGIS for råstofindvinding på havet.

Hvis beskyttelsen af et område er vurderet til forvaltningskategorierne I – III, vil klapning være en aktivitet, der vurderes som uforenelig i forhold til beskyttelsesformålet. Derimod kan klapning godt finde sted under visse forhold og i begrænset omfang inden for forvaltningskategorierne IV – VI, så længe aktiviteten bliver reguleret på en måde som er forenelig med det beskyttede områdes målsætninger.

Fysiske anlæg

Fysiske anlæg i de danske farvande spænder vidt fra offshore-anlæg som boreplatforme og havvindmøller til kystanlæg som havne, sluser, dæmninger, broer og kystbeskyttelse. Derudover kan det være permanente kabler og rørledninger på havbunden.

Menneskeskabte fysiske anlæg kan have følgende påvirkninger på havmiljøet og omgivelserne:

- En habitatændrende effekt på havbunden eller i vandsøjlen forårsaget af, at den fysiske konstruktion skaber en ny (kunstig) habitat, som erstatter eller tildækker den naturlige habitat[25].
- En hydrologisk effekt relateret til ændringer i strømforhold, bølgeeksponering, vandudveksling, opholdstid og lignende.
- En habitatændrende påvirkning over havoverfladen, der kan fortrænge eller påvirke levesteder for planter og dyr, f.eks. ved havvindmøller og broanlæg.
- En kemisk påvirkning af havmiljøet forårsaget af udledninger eller udslip fra fysiske anlæg, f.eks. borevand fra en boreplatform.
- En støjmæssig effekt, der kan påvirke dyrelivet, særligt havpattedyr.
- En æstetisk effekt forårsaget af, at (større) fysiske anlæg påvirker udsigten og landskabsbilledet.

I dette projekt vurderes det, at i forhold til beskyttede havområder er de væsentligste påvirkninger fra fysiske anlæg:

- At havneanlæg og eventuelle udvidelser kan fortrænge naturlige habitater og dermed have en effekt på bundfauna og -vegetation. Derudover kan anlæggene påvirke strømningsmønstre, og støj fra havneaktiviteter kan påvirke havpattedyr.
- At sluser og dæmninger kan have en stor effekt på de hydrologiske forhold både lokalt og i større vandområder. Det sker ved, at de regulerer vandudveksling, ferskvandspåvirkning, strømforhold, salinitet og lagdeling.
- At havvindmøller og broer kan have en en effekt på dyrelivet, herunder fortrænge fugletræk og fouragerende fugle[26]. Derudover kan de have en hydrologisk og habitatændrende effekt på havbunden og i vandsøjlen som følge af bropiller og fundamenter.
- At kystbeskyttelse (høfder) kan påvirke den kystnære bundfauna og -vegetation ved at regulere strømforhold, bølgeeksponering og sedimenttransport. Derudover har kystbeskyttelsen en habitatmodificerende effekt, hvis den f.eks. består af store sten, der giver grundlag for en anden/ændret fauna og vegetation.
- Større kabler og rør på havbunden kan have en effekt på typen af substrat, som er tilgængeligt for bunddyr og -vegetation og kan virke som en barriere for mobile bunddyr.

I vurderingen af hvert enkelt beskyttede naturområde har ovenstående forhold og disses mulige påvirkninger indgået i den udstrækning, at vi har haft oplysninger herom. Havbrug og konstruktioner

[25] Petersen, J.K. (red) 2018: Menneskeskabte påvirkninger af havet: Andre presfaktorer end næringsstoffer og klimaforandringer. DTU Aqua.
[26] Fox, A.D. og Petersen, I.K. 2019: Offshore wind farms and their effects on birds. Dansk Ornitologisk Forenings Tidsskrift 113 (2019): 86-101.

relateret til fiskeri er nærmere beskrevet i afsnittene Akvakultur og Fiskeri. Placeringen af havne, sluser, dæmninger, broer mv. kan normalt ses på Miljøportalen. Særligt for havvindmøller kan placeringen af eksisterende og projekterede havvindmølleparker ses på Energistyrelsens hjemmeside[27], samt på Erhvervsstyrelsens GIS-kort[28].

For at opfylde IUCNs standard for beskyttede naturområder må der kun i begrænset omfang være en tilstedeværelse eller påvirkning fra fysiske anlæg. Platforme til olie- og gasindvinding og andre stærkt habitatændrende anlæg er uforeneligt med naturbeskyttelse.

For IUCN-forvaltningskategorierne I-III, som er de stærkest beskyttede kategorier, tillades normalt ikke fysiske anlæg, heller ikke mindre anlæg[29]. For forvaltningskategorierne IV-VI tillades et vist omfang af fysiske anlæg. Det kan være vedvarende energianlæg, havne og broanlæg. Der skal for det enkelte beskyttede havområde foretages en konkret vurdering af om de fysiske anlæg er i konflikt med formålet og bestemmelserne om naturbevarelse.

Akvakultur

Akvakultur er opdræt af fisk, skaldyr og andre organismer i vand. I Danmark udgøres produktionsformerne af havbrug, dambrug, muslingeopdræt, tangdyrkning samt åleopdræt i ferskvand. Sidstnævnte behandles ikke her, da det foregår i lukkede systemer uden kontakt med havmiljøet. Opdræt af østers foregår endnu kun på forsøgsbasis.

Der er i dag registreret 19 havbrug i Danmark. Hvert havbrug består af et antal cirkulære net, der er forankret til havbunden og holdes oppe af flyderinge. Danske havbrug bruges udelukkende til opdræt af regnbueørred og findes fortrinsvis i lavvandede områder med lav salinitet for at mindske problemer med lakselus. Der produceres omkring 15.000 tons regnbueørred fra havbrug om året[30]. Placeringen af havbrugene kan ses på Miljøstyrelsens MiljøGIS[31] og fremgår også af et svar fra Miljø- og Fødevareministeriet til Folketinget[32].

En undersøgelse fra Kammeradvokaten i 2019 viste, at der er mangler i tilladelserne på samtlige 19 havbrug i Danmark[33]. Seks af havbrugene havde ikke den krævede placeringstilladelse og de øvrige 13 havde fået tilladelser uden at der var taget hensyn til EUs habitatregler, herunder vurdering af konsekvenserne for Natura 2000-områder[34]. Placeringstilladelsen udgør det planmæssige grundlag for at drive havbrug.

Som konsekvens af de mangelfulde tilladelser indførte miljøminister Lea Wermelin i august 2019 et midlertidigt stop for udvidelser og nyanlæg af havbrug[35]. Havbrugene får herunder ikke lov til at udvide ved at bruge muslingeopdræt som kvælstofkompensation, idet bekendtgørelsen herfor, som indgik i den nye Havbrugslov fra 2017, ikke vil blive udstedt.

---

[27] Energistyrelsen. Havvindmøller og projekter i pipeline, https://ens.dk/ansvarsomraader/vindenergi/havvindmoeller-og-projekter-i-pipeline
[28] Erhvervsstyrelsen. Vindmøller - GIS-kort, http://kort.erst.dk/spatialmap?profile=vindmoeller
[29] Day, J. et al. 2019: Guidelines for Applying the IUCN Protected Area Management Categories to Marine Protected Areas. IUCN Side 31. https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/PAG-019-2nd%20ed.-En.pdf
[30] Dansk Akvakultur. Nøgletal, https://www.danskakvakultur.dk/viden-om/noegletal/
[31] Miljøstyrelsen. MiljøGIS for basisanalyse for vandområdeplaner 2021-2027, https://miljoegis.mim.dk/spatialmap?profile=vandrammedirektiv3basis2019
[32] Miljø- og Fødevareministeriet. Oversigt over danske havbrug, 2018, https://www.ft.dk/samling/20181/almdel/mof/spm/98/svar/1527234/1965259.pdf
[33] Kammeradvokaten, 17. december 2019. Undersøgelse vedrørende den mangelfulde administration af placeringstilladelser til de danske havbrug, https://www.ft.dk/samling/20191/almdel/MOF/bilag/234/2128983.pdf
[34] Miljø- og Fødevareministeriet. Pressemeddelelse 4. juli 2019, https://mfvm.dk/nyheder/nyhed/nyhed/mange-danske-havbrug-har-alvorlige-mangler-i-placeringstilladelserne/
[35] Miljø- og Fødevareministeriet. Pressemeddelelse 26. august 2019, https://mfvm.dk/nyheder/nyhed/nyhed/miljoeminister-jeg-oensker-ikke-flere-og-stoerre-havbrug-i-danmark/

Miljø- og fødevareministeren har bedt Miljøstyrelsen om at sagsbehandle samtlige havbrug med henblik på at lovliggøre eller eventuelt forbyde produktion eller dele af produktionen i det enkelte havbrug. Der skal herunder foretages en habitatscreening og evt. en fuld habitatkonsekvensvurdering. Viser en habitatkonsekvensvurdering, at fortsat havbrugsdrift vil skade et Natura 2000-områdes integritet, kan der ikke meddeles tilladelse[36]. Miljøstyrelsens sagsbehandling af de danske havbrug pågår i øjeblikket og er ikke afsluttet. Vurderingerne i indeværende projektet baserer sig derfor på de aktuelle forhold for havbrugene.

Havbrug kan have følgende påvirkninger af havmiljøet og omgivelserne:

- Belastning af havmiljøet med næringsstoffer og fiskeaffald. Foderrester, fækalier og andet affald fra fiskene havner direkte i havmiljøet, da burene er åbne, og der er ingen renseforanstaltninger. Det fører til en relativ stor næringsbelastning på havbunden og i det omkringliggende havmiljø.
- Udledning af antibiotika til havmiljøet. I 2018 brugte de danske dambrug og havbrug 3,6 ton antibiotika[37]. Midlerne bliver tilsat foderpillerne og spredes til havmiljøet via foderrester og fiskenes afføring.
- Udledning af kemikalier. I burene anvendes forskellige miljøskadelige kemikalier. Det gælder primært antibegroningsmidler, der indeholder kobber.
- Spredning af lakselus til vilde bestande af ørred og laks. De store fisketætheder i burene, giver det lille krebsdyr, populært kaldet lakselus, gode livsbetingelser, og der sker en opformering, hvis saltindholdet er passende højt. Vilde fisk, der svømmer nær havbrug, inficeres med disse snyltere, og specielt ungfisk tåler ikke et stort antal før de dør.
- Udslip af opdrætsfisk. Undslupne regnbueørred fra havbrug kan fortrænge vilde stammer af ørredfisk (havørred) ved at konkurrere om gydepladser i åerne. Regnbueørred er ikke hjemmehørende i Danmark og kan normalt ikke formere sig her, men den findes i stort tal som følge af udslip fra både dambrug og havbrug.

For havbrug, der er placeret mindre end 1 sømil fra land, er det kommunen, der giver tilladelse og har tilsynspligt. For havbrug placeret længere end 1 sømil fra land er det Miljøstyrelsen, der giver godkendelse og har tilsynspligt.

Der findes ca. 150 dambrug i Danmark, der alle er beliggende ved åer i Jylland. Antallet er faldende, da mange anlæg sammenlægges eller nedlægges. Men da anlæggene bliver større og mere effektive, har produktionen været stigende de seneste år - fra 27.600 tons fisk i 2011 til 33.300 tons i 2017[38].

Dambrugene har nogle af de samme miljøpåvirkninger som beskrevet for havbrug ovenfor, men belastningen er mindre pr. produceret fisk, idet der sker en mekanisk oprensning og bundfældning af foderrester, fækalier og andet, inden vandet ledes tilbage til åen. I nogle dambrug recirkuleres vandet, og i enkelte anvendes også biologisk rensning af spildevandet. Relateret til det marine miljø kan dambrugene have en negativ miljøpåvirkning i fjorde og indre farvande, hvor der er udløb fra åer med mange dambrug.

Der er i Danmark en stigende produktion af blåmuslinger med mere end en fordobling - fra 1.000 tons i 2011 til 2.400 tons i 2017[39]. Opdrættet sker fortrinsvis i Limfjorden, ved Horsens Fjord og i Storebælt.

Opdræt kan enten ske i vandsøjlen, hvor muslingerne gror på liner eller net eller på havbunden, hvor der udlægges opdrættede muslinger i afgrænsede områder (såkaldt kulturbankeproduktion). Muslinger fra

[36] Miljø- og Fødevareministeriet, 19. december 2019. Orientering om Kammeradvokatens undersøgelse vedrørende den mangelfulde administration af placeringstilladelser til de danske havbrug, https://www.ft.dk/samling/20191/almdel/MOF/bilag/234/2128982.pdf

[37] Statens Serum Institut og DTU (2019). DANMAP 2018, side 35, https://www.danmap.org/-/media/arkiv/projekt-sites/danmap/danmap-reports/danmap-2018/danmap_2018.pdf?la=en

[38] Dansk Akvakultur. Nøgletal, https://www.danskakvakultur.dk/viden-om/noegletal/

[39] Dansk Akvakultur. Nøgletal, https://www.danskakvakultur.dk/viden-om/noegletal/

langlineopdræt afsættes ofte til konsum, mens en stor del af muslingerne fra havbunden anvendes til dyrefoder.

Miljøeffekten af muslingeopdræt er væsentlig mindre end for havbrug og dambrug, idet der ikke må anvendes foder, medicin eller kemikalier. Muslingerne lever af fritflydende planktonalger og bidrager derigennem til at reducere vandets indhold af kvælstof og fosfor. Kulturbankeproduktion kan i lighed med muslingefiskeri have en markant effekt på havbunden, når muslingerne skrabes af havbunden med bundgående trawl.

Dyrkning af tang er en forholdsvis ny gren inden for dansk akvakultur. Der findes omkring ti tilladelser til tangdyrkning, bl.a. nord for Grenå og ved mundingen af Horsens Fjord[40]. Tangfarmene producerer op til 10 tons tang om året, der bl.a. bruges til foder og fødevarer. Produktionen ventes at stige. Høstning af vildtvoksende tang er behandlet i metodeafsnittet om "Fiskeri".

Særligt tre arter dyrkes, sukkertang, fingertang og søl, alle naturligt hjemmehørende i Danmark. Dyrkningen foregår på anlæg, der minder om muslingeopdræt. Tangen podes og gror på liner. Der anvendes ikke input af gødning eller andet. Da det foregår på liner vurderes påvirkningen af havbunden at være minimal.

For at et beskyttet havområde kan opfylde IUCNs kriterier, må der ikke forekomme "akvakultur i industriel skala" i det beskyttede område[41]. For IUCN-forvaltningskategorierne IV-VI kan dog tillades "small scale"-akvakultur, så længe miljøbelastningen er begrænset.

Forurening fra land

Det marine miljø påvirkes af menneskets aktiviteter på land på forskellig vis og ad forskellige transportveje. Af størst væsentlighed for dette projekts vurdering af beskyttede havområder vurderes at være:

- Udvaskning af næringsstoffer og pesticider fra landbrug og skovbrug, særligt i områder hvor dyrkning og husdyrbrug er placeret tæt på kysten og ved vandløb.
- Udledning af spildevand og miljøfremmede stoffer fra rensningsanlæg og byer.

Udledninger fra dambrug behandles i afsnittet om Akvakultur oven for. Luftbåren forurening, f.eks. fra vejtrafik og landbrug, behandles ikke her.

Udvaskning af næringsstoffer som kvælstof og fosfor fra landbruget kan føre til eutrofiering og iltsvind i fjorde og indre farvande. Iltsvind er et tilbagevendende fænomen i Danmark hvert år. Senest var det sydlige Lillebælt, de ydre dele af Aabenraa og Flensborg Fjord samt dele af Det Sydfynske Øhav ramt af udbredt og intenst iltsvind i efteråret 2019[42].

Iltsvind er de seneste 50 år forøget i udbredelse og intensitet som følge af en forøget tilførsel af næringsstoffer og organisk stof fra primært landbruget. Næringsstoftilførslen (eutrofiering) fører til øget produktion af planteplankton, som synker til bunds og nedbrydes. Derved stiger iltforbruget, og der kan udvikles iltsvind ved bunden til skade for det marine dyre- og planteliv.

[40] Aarhus Universitet Technical Sciences. Pressemeddelelse, 28. maj 2018. Vi kan dyrke tang i stor skala – men det danske havmiljø følge med? https://via.ritzau.dk/pressemeddelelse/vi-kan-dyrke-tang-i-stor-skala-men-det-danske-havmiljo-folge-med?publisherId=12670538&releaseId=12925557

[41] Day, J. (ed.) 2019: Guidelines for Applying the IUCN Protected Area Management Categories to Marine Protected Areas. IUCN. Side 31, https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/PAG-019-2nd%20ed.-En.pdf

[42] Hansen, J.W. og Rytter D. Aarhus Universitet 2019: Iltsvind i de danske farvande i oktober-november 2019. Notat fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi. Aarhus Universitet. https://dce.au.dk/fileadmin/dce.au.dk/Udgivelser/Notater_2019/Iltsvindsrapport_oktober-november_2019.pdf

Den seneste havrapport fra Aarhus Universitet viser, at der fortsat er en tidlig start på iltsvind i de danske farvande, og at det er relativt udbredt og intenst[43]. Desuden er vandtemperaturen ifølge samme rapport gennemsnitligt steget 1-1½ °C over de sidste 30-40 år og forventes at stige yderligere i årene fremover, hvilket vil fremme udviklingen af iltsvind, og dermed påvirke havmiljøet negativt særligt i de kystnære dele af havet.

Et flertal i Folketinget blev i november 2019 enige om en aftale, der skal sikre en reduktion af kvælstofudledningen på 3.500 tons i 2020[44]. Aftaleparterne ønsker endvidere, at udledningen af kvælstof også nedbringes mærkbart i 2021 og fremefter, samt at der i de kommende Vandområdeplaner[45] lægges en plan for implementering og efterlevelse af EUs Vandrammedirektiv.

Det er netop Vandområdeplanerne, der er helt centrale i forhold til at opnå forbedringer af vandmiljøet, herunder i den kystnære del af havet. Vandområdeplanerne bidrager til gennemførelsen af EUs Vandrammedirektiv, som har som mål, at alle EU-landes vandområder – vandløb, søer, den kystnære del af havet og grundvand – skal opnå ”god tilstand”.

Vi har i vores vurderinger lagt til grund, at der med Vandområdeplanerne arbejdes for en god økologisk tilstand i havområderne. Vi har ikke vurderet om planerne er gode nok i deres fastsatte tiltag og gennemførelse, men har bemærket, hvis vandkvaliteten er vurderet som “dårlig” eller “ringe”, jf. Vandområdeplanernes basisanalyser. Bemærkningen skyldes, at en forbedring i disse tilfælde vil kræve en ekstraordinær indsats, og miljøets tilstand kan have væsentlige negative effekter på naturen i det beskyttede område, f.eks. i form af en mindre udstrækning af ålegræs, mindre forekomster af muslinger og fugle mv.

Spildevandsrensningen er efterhånden så effektiv i Danmark, at udledningen af næringsstoffer og miljøfremmede stoffer er reduceret markant. Men særligt i byområder kan udledning af spildevand, samt mulige overløb fra kloakker og andet udgøre et problem for naturtilstanden i det nære marine miljø. På Miljøstyrelsens MiljøGIS for vandområdeplanerne kan man se et lag med placeringen af rensningsanlæg, hvilket kan indgå i vurderingen af det konkrete beskyttede naturområde.

I nogle tilfælde kan udsivning af gifte fra kystnære giftdepoter tænkes at påvirke havmiljøet. Omfanget heraf har i vurderingerne været vanskelig at tilgå metodisk, men det er nævnt, hvor vi har haft kendskab til, at forurening med andet end næringsstoffer kan være et problem for havnaturen.

Forurening med plastik, herunder mikroplast er ikke kortlagt for danske marine områder, og det kan i dette projekt derfor ikke vurderes hvad en eventuel plastikforurening kan have af betydning for et konkret beskyttet naturområde.

Fiskeri

Fiskeri og udnyttelse af vildtlevende ressourcer er udbredt i det marine miljø – havfiskeri kan betragtes som den sidste vilde kommercielle 'høst' i verden. Derfor har naturbeskyttelse af et havområde ofte en anden karakter sammenlignet med udnyttelsen af levende ressourcer i beskyttede naturområder på landjorden[46]. Samtidig hører fiskeri til blandt de aktiviteter der udøver de mest dominerende påvirkninger af havmiljøet sammen med tilførsel af næringsstofferne kvælstof og fosfor.

---

[43] Hansen, J.W. (red.) 2019: Marine områder 2017. NOVANA. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 128 s. Videnskabelig rapport fra DCE nr. 308, http://dce2.au.dk/pub/SR308.pdf

[44] Miljø- og Fødevareministeriet. Pressemeddelelse 25. november 2019, https://mfvm.dk/nyheder/nyhed/nyhed/politisk-enighed-om-at-tredoble-indsats-mod-kvaelstofudledningen-fra-landbruget/

[45] Miljøstyrelsen:Vandområdeplaner, https://mst.dk/natur-vand/vandmiljoe/vandomraadeplaner/

[46] Day, J. (ed.) 2019: Guidelines for applying the IUCN protected area management categories to marine protected areas. IUCN.

I DTU Aquas rapport fra 2018: Menneskeskabte påvirkninger af havet – Andre presfaktorer end næringsstoffer og klimaforandringer, er fiskeriets påvirkning af havmiljøet beskrevet. Det følgende baserer sig hovedsagelig på denne rapport[47].

Der skelnes mellem kystnært fiskeri og fiskeri på større havdybder. Det kystnære fiskeri i Danmark foregår fra relativt små fartøjer, hvoraf en stor del fisker med garn, mens fiskeriet med bundslæbende redskaber primært foregår med skrabere efter muslinger og østers, bomtrawl efter hesterejer, snurrevod efter rødspætter og med traditionelle bundtrawl efter torsk og fladfisk. Disse bundslæbende redskabstyper har forskellig fysisk påvirkning af havbunden under brug, hvor eksempelvis snurrevod har en meget stor arealpåvirkning men kun i sedimentets øverste lag (mindre end 2 cm dybde). Modsat muslingeskrabere, som typisk påvirker et væsentligt mindre areal per time fiskeri (0,05 km^2). Samlet betyder det, at ikke alene intensiteten og udbredelsen af fiskeriet har betydning for påvirkningen af havbunden, det gælder også typen af redskaber, hvormed der fiskes.

Fiskeri på det åbne hav foregår ofte fra langt større fartøjer og med større og kraftigere redskaber, og fiskeri er ikke længere begrænset til at udøves blandt danske fartøjer. At fiskefartøjerne er større og redskaberne kraftigere medfører, at påvirkningen af havbunden og havbundens fauna fra de bundslæbende redskaber generelt er større. Der er således eksempler på, at fartøjer medbringer redskaber som er specialiserede til at fiske hen over stenrev, hvilket ellers normalt vil ødelægge fiskeredskaber. Studier har påvist, at individ dødeligheden i bundfaunaen er på mellem 6-41% per redskabspassage ved fiskeri i de mere åbne havområder på vanddybder over 25 m uden makrovegetation[48].

På lavere vand bliver bundfauna og ålegræs fjernet eller beskadiget ved den direkte fysiske kontakt med de forskellige komponenter af bundslæbende redskaber (skovle, kæder, liner, trawl, etc.). Fiskeredskaberne kan ændre habitater, herunder forårsage ændringer i havbundens struktur og i de biogeokemiske processer, der er relateret til sedimentets struktur og bundfaunaens ventilation af sedimentet.

Derudover påvirker fiskeri havmiljøet ved at bestande af kommercielt vigtige fisk og skaldyr reduceres desuagtet, at fiskeriet er reguleret gennem fastsættelse af fiskekvoter, krav om bestemte fiskeriredskaber og forvaltningsplaner for udvalgte fiskebestande. I mange fiskerier er der tillige en utilsigtet bifangst af andre arter, af fisk som ikke har økonomisk interesse eller fisk som ikke overholder mindstemål. Dertil kommer at fiskeri kan medføre, at havpattedyr og fugle bliver fanget i fiskernes net og dør herved.

For både bundslæbende og passive fiskeredskaber gælder, at fangst af større dyr såsom bundlevende fisk, planktivore fisk og filtrerende skaldyr ændrer fødetilgængeligheden og prædationstrykket på bundfaunen og græsningstrykket på zoo- og fytoplankton. Udsmid af uønsket fangst og øget eksponering og dødelighed af bundlevende organismer efter redskabspåvirkninger favoriserer de ådselædende dyr og ændrer ligeledes fødetilgængelighed og energitilførsel til de bentiske habitater. De resulterende ændringer i arts- og størrelsessammensætningen i bundfaunasamfundene påvirker forskellige interaktioner især omhandlende fødekæder, konkurrence og økosystemfunktioner. Fiskeri kan også påvirke tilstanden af ålegræsenge og tangskove indirekte ved at reducere mængden af rovfisk og dermed mindske deres regulering af den tilknyttede fauna og flora i disse områder.

Påvirkningen af havmiljøet ved fiskeri er kompleks og mangeartet og er kun beskrevet summarisk her. En væsentlig faktor der indgår ved vurderingen i dette projekt er, hvorvidt fiskeriet er industrielt eller ikke.

[47] Petersen, J.K. (red.) 2018: Menneskeskabte påvirkninger af havet - Andre presfaktorer end næringsstoffer og klimaforandringer. DTU Aqua-rapport nr. 336-2018. DTU Aqua.
[48] Hiddink, J.G., et al. 2017: Global analysis of depletion and recovery of seabed biota after bottom trawling disturbance. Proc. Natl. Acad. Sci. 2017; 114(31): 8301–6.

Industrielt fiskeri i et naturbeskyttet område vil ikke være foreneligt jf. IUCNs retningslinjer, hvis der er tale om storskala intensivt fiskeri i området. Fiskeri med bundslæbende redskaber vurderes ligeledes at være uforenelig med marin naturbeskyttelse, da det skader havbundens flora og fauna. Således er der indført forbud mod fiskeri på stenrev og i en bufferzone omkring rev i en række Natura 2000-områder for at sikre naturtypen mod beskadigelse. Såfremt rev udgør en betydelig del af det beskyttede område, kan området vurderes som værende beskyttet mod ødelæggelser fra aktiviteten, men i de tilfælde hvor rev kun udgør en mindre del af området, og den resterende del af havbunden ikke er beskyttet mod beskadigelse, bliver den samlede vurdering af området, at det ikke er tilstrækkelig beskyttet - medmindre fiskeriet med stor sandsynlighed ikke vil foregå i området af andre årsager, f.eks. pga. af ringe havdybde. Derfor vil et forbud mod fiskeri med bundslæbende redskaber på rev i et Natura 2000-område ikke nødvendigvis føre til, at hele området betragtes som beskyttet mod beskadigelse fra aktiviteten.

Miljø- og Fødevareministeriet har fastlagt en række vilkår til muslingefiskeri inden for Natura 2000-områder, som skal sikre, at fiskeriet blandt andet skal være bæredygtigt. Fiskeriet må ikke påvirke udbredelsen af ålegræs og rev, hvilket skal sikres gennem en miljøkonsekvensvurdering. Muslingefiskeri medfører dog beskadigelse af havbunden, jf ovenstående og anses ikke for at være forenelig med naturbeskyttelse, hvilket betyder, at forvaltningen af Natura 2000-områder i nogle tilfælde vil være i konflikt med naturbeskyttelse efter IUCNs kriterier.

Garnfiskeri kan medføre bifangst af en række arter, både havpattedyr og fugle. Garnfiskeri i et vist omfang og afhængig af udpegningsgrundlaget kan dog godt accepteres inden for et naturbeskyttet område, det vil bero på en konkret vurdering af området. Således vil garnfiskeri i et område udpeget med henblik på beskyttelse af rev ikke nødvendigvis være uforeneligt, hvorimod et område udpeget for at beskytte havpattedyr eller fugle, hvori der foregår intensivt garnfiskeri vil kunne være i konflikt med naturbeskyttelsen.

Endvidere vil selve trafikken af fiskerfartøjer kunne indvirke på naturbeskyttelsen. Afhængig af arter vil intensivt fiskeri kunne udgøre en forstyrrelsestrussel og kan medføre at arter søger andre steder hen.

Endelig skal det bemærkes at fiskeri med bundslæbende redskaber kan være ødelæggende for fortidsminder på havbunden. Der er talrige eksempler på, at fiskeriet splitter selv robuste skibsvrag, ligesom der er adskillige indberetninger om forhistoriske genstande og træstubbe, som er flået ud af bunden. Oldsager fra ældre stenalder er også kommet for dagens lys på denne måde. Det drejer sig om relativt let nedbrydelige genstande, som lige siden stenalderen og frem til nu må have været begravet under adskillige cm/dm sediment[49].

Turisme, rekreation og jagt

Mange beskyttede områder er oprettet både af hensyn til naturbevarelse og rekreativ anvendelse. Den rekreative anvendelse understøtter turisme. Ved for voldsom og uplanlagt rekreativ udnyttelse og turisme kan naturen lide overlast – og er hovedformålet rekreation og turisme er der ikke tale om et beskyttet område. Rekreation og turisme kan dog ofte understøtte naturbevarelsen specielt, hvis den kobles med naturformidling.

I forhold til vurdering af beskyttede havområder, kan der gælde følgende påvirkninger:

- Påvirkninger i form af fysiske anlæg kan være så omfattende, at det direkte ødelægger et naturområder – altså fortrænger naturværdier i form af strandenge, strandbred/kystlinje og havbund. Det kan også være anlæg ud i havet i form af bådebroer, moler o.l. På broer og moler kan dog ofte indfinde sig et naturligt plante- og dyreliv.

[49] Personlig kommunikation Anders Fischer, Sealand Archeology.

- Dykning kan true sårbar kulturhistorie i form af skibsvrag og fortidsminder. Det kan også tænkes at give fysiske skader ved tråd eller berøring af rev. Der kan tillige være et forstyrrelsesaspekt. Som udgangspunkt har dykning normalt en begrænset påvirkning af naturen.
- Wind- og kitesurfing samt sejlads med vandscootere og speedbåde kan skræmme rastende og ynglende fugle, så de ikke kan søge føde eller raste på større områder. Marsvin og sæler kan formentlig ligeledes blive skræmt af sådanne aktiviteter. Færdsel med sejlbåde har som hovedregel ringe påvirkning af fugleliv og sæler eller anden natur.
- Færdsel langs stranden kan forhindre fødesøgning og yngleaktivitet ved vandfugle, især terner og måger samt vadefugle og ænder. Ridning langs stranden har en noget lavere effekt end gående, da heste med ryttere er mindre skræmmende end anden færdsel. Særlig følsomt for forstyrrelser er fugle og sæler på mindre øer og holme, idet de ofte yngler og raster her i kolonier, da sådanne områder ofte er fredfyldte og uden rovdyr.
- Badning i afgrænsede strandområder har normalt begrænset effekt på naturen. Lang tids ophold i forbindelse med ynglekolonier kan dog betyde, at yngel går til grunde som følge af manglende rugning på æg og beskyttelse af unger imod rovdyr. Sælunger kan ligeledes også forstyrres, hvis eksempelvis badning sker på en ubeboet ø. Da de er afhængige af at kunne die hos deres mor er det vigtig, at der er tilstrækkelig med ro til, at dette kan foregå uforstyrret.
- Lystfiskeri fra stranden kan påvirke fugleliv i kraft af forstyrrelser. Lystfiskeri opankret båd har normalt en ret begrænset effekt på naturen med mindre, at der er tale om en konkurrence med mange både eller større bådudlejningsvirksomhed til formålet. Trollingfiskeri, hvor linjer trækkes efter en sejlende motorbåd kan forstyrre væsentlig mere end fiskeri ved opankring. En del fiskeri kan også foregå med net ved fritidsfiskere. Dette sker ofte i lavvandede områder, hvor der kan være betydelig fugleforekomster, der kan blive forstyrret. Lystfiskeri kan i princippet true sårbare bestande af fisk. Eksempelvis må den blåfinnede tun betragtes som sjælden, at den ikke tåler ekstraktivt fiskeri. Fritidsfiskeri og lystfiskeri kan undtagelsesvist også tænkes at påvirke bestande af fisk – og dermed deres talrighed. Eksempler på dette er vandrende fisk, hvorfor der som hovedregel er forbud mod lystfiskeri ved åudløb.
- Jagt kan både forstyrre og mindske en bestand. Jagt kan jage fugle og sæler væk fra store områder. Under jagten vil de i mindre omfang bruge områderne, hvori jagten pågår. Forstyrrelserne kan også lede til mindre mulighed for tilstrækkelig fødesøgning, hvorfor fuglenes kondition formindskes. Dette kan igen påvirke mulighed for overlevelse og æglægning. Jagt fra motorbåd er væsentlig mere forstyrrende end jagt ved opankring, da motorbåden sejler rundt under jagt for at opsøge fuglene, hvorved den dækker et større område pr. båd. Via jagttider og begrænsninger i adgang til jagt på søterritoriet sker der en regulering af jagten. I sjældne tilfælde kan der være eksempel på ulovlig jagt på fåtallige eller sårbare arter.
- Publikumsaktiviteter som beachvolley eller fester på stranden foregår normalt i afgrænsede områder ved badestrande – og har ingen eller ringe ekstra effekt på naturen udover, at beachvolleybaner kan fortrænge naturlige naturtyper, jf. pkt. 1. Fester vil til tider kunne indebære betydelige problemer med henkastet affald.

Beskyttelse af et naturområder kan ske via planlægning for, hvor der må foregå menneskelig aktivitet herunder turisme og rekreation. Ved hjælp af planlægning af stier, udsigtstårne, badefaciliteter mv. kan styres megen færdsel. Ofte vil det være nødvendigt med ekstra regler med forbud i bestemte områder, evt. kun i dele af året, f.eks. i fuglenes yngletid. Rekreativ udnyttelse på land kan også medføre en nedslidning af klitter, strandenge o.l., hvorfor selve sliddet på områderne også kan indgå i en vurdering af om beskyttelse er tilstrækkelig.

I vores vurderinger har vi i forhold til forstyrrelser især støttet os til beskrivelser i basisanalysen for Natura 2000-områderne og til rapport ved DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi ved Aarhus Universitet om

forstyrrelser i Natura 2000-områder[50]. Der er tillige givet en generel gennemgang af betydningen af friluftsaktiviteter i forhold til forstyrrelse af vandfugle, som vi har støttet os til[51].

Skibssejlads

Sejlads med alt fra store hotel- og containerskibe til kajakker kan påvirke naturen på forskellige måder. Sejlads i forhold til rekreation behandles i notat under turisme og rekreation. Ligesom erhvervsfiskeres sejlads behandles i notat om fiskeri.

DTU-Aqua har i 2018 lavet en udredning for Miljøstyrelsen om menneskeskabte presfaktorer på havmiljøet udover kvælstof og klimaændringer[52]. Herudover er der særundersøgelser af hurtigtgående skibe på Natura 2000-område i Kattegat[53].

Det vurderes ud fra DTUs udredning, at de vigtigste i forhold til beskyttede havområder er:

- Sejlrender i snævre fjordområder kan påvirke habitat. Havne kan påvirke og give betydelige forstyrrelser.
- Store bølger eller dønninger kan gøre, at sæler og vandfugle påvirkes i forhold til yngle- og rasteområder. Bundsedimenter kan blive omlejret med tilhørende dyr. Bundplanter kan blive løsrevet.
- Omfattende støj fra skibe kan påvirke kommunikation mellem hvaler, men viden om effekt er begrænset. Marsvin forekommer talrigt i Lillebælt til trods for en del skibstrafik, men ikke i væsentlige antal i Øresund. Fisk kommunikerer også med lyd, men der vides ikke så meget om det, så det kan ikke lægges til grund ved vurderinger.
- Forurening ved skibe vil normalt have en begrænset effekt, men kan ikke helt udelukkes lokalt at have betydning for beskyttede havområder. Forurening kan vær i form af udslip af olie, udkastning af affald, udledning af spildevand eller røggas (især under vandet). Maling på skibssider, især med indhold af pesticider (TBT), der forhindrer påsætning af rurer o.l., har negative effekter på miljøet og er derfor forbudt at anvende i dag.
- Direkte påvirkning af havbunden ved opankring eller skibe, der rammer havbunden må vurderes som kun sjældent at have større betydning for beskyttede havområder.

Vi har i vurderingerne taget højde for sejlads, hvis der i basisanalyserne for Natura 2000-områderne er angivet, at der udfordringer hermed, eller hvis vi på anden vis er blevet opmærksomme herpå. Da der foregår meget sejlads i danske farvande vil det i forhold til naturbeskyttelse skulle være tale om særligt markante påvirkninger. Eksempelvis er der sejlrender mange steder i danske farvande, inklusiv i beskyttede områder, men dette gøre ikke nødvendigvis, at området ikke kan anerkendes som beskyttet i forhold til IUCNs kriterier.

[50] Therkildsen, O.R. et al. 2013: Vurdering af forstyrrelsestrusler i Natura 2000-områderne. Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 52, 2013. Aarhus Universitet.
[51] Laursen, K. et al. 2017: Forstyrrelse af vandfugle ved friluftsaktiviteter tilknyttet marine og ferske vande - en oversigt. Dansk Ornitologisk Forenings Tidsskrift, 111: 3.
[52] Petersen, J.K. (red.) 2018: Menneskeskabte påvirkninger af havet – Andre presfaktorer end næringsstoffer og klimaforandringer. DTU Aqua-rapport nr. 336-2018. DTU Aqua.
[53] Ulstrup et al. 2012: Natura 2000 – Foreløbig vurdering Hurtigfærgen KatExpress1, HSC-ruterne Sjællands Odde-Århus og Sjællands Odde-Ebeltoft Potentielle effekter på Natura 2000-områder. DHI rapport.

Typer af naturbeskyttelse

I det følgende beskrives de typer af naturbeskyttede områder, der er i danske havområde, og som indgår i dette projekt. De generelle beskrivelse af de forskellige typer er udarbejdet som et fagligt afsæt for vurderinger af de beskyttede områder, der hører under hver type. I afsnittet er gengivet udgangspunkterne for de forskellige typer, og hvad de beskytter. Dette har igen sammenhæng med, at i projektet er marine beskyttede naturområder vurderet uanset hvilken type, at de tilhører.

Ifølge IUCNs krav er der ikke nogen nedre grænse for, hvor lille et beskyttet område kan være, men det skal kunne fungere som en funktionel helhed[54]. Marine beskyttede naturområder er generelt relativt store, men der kan forekomme små vildtreservater på havet.

Fredninger

Fredninger har i over 100 år været et centralt redskab til at beskytte den danske natur. Mere end 4000 fredninger er blevet gennemført siden den første fredning blev vedtaget ved lov i 1844 (Gammelmosen ved Vangede). I 1917 blev den første egentlige Naturfredningslov vedtaget med det formål at bevare natur og sikre almenheden adgang til og udsigt over natur.

Naturfredningsloven blev i 1992 afløst af Naturbeskyttelsesloven, der i Kapitel 6 indeholder bestemmelser om fredninger. En fredningssag kan rejses af miljø- og fødevareministeren, en kommunalbestyrelse eller Danmarks Naturfredningsforening (NBL §33, stk. 2).

Gennemførelse af en §33-fredning sker i Fredningsnævnet, der afgør fredningens indhold i henhold til Naturbeskyttelsesloven, og om der skal udbetales erstatning for de tab, som fredningen kan påføre ejere og brugere. En afgørelse i Fredningsnævnet kan påklages til Natur- og Miljøklagenævnet, der kan stadfæste, ændre eller afvise afgørelsen.

Fredninger kan gennemføres for landarealer og ferske vande (NBL §33). Marine områder kan dog godt være indeholdt i en fredning, og i dette projekt har vi fundet 14 §33-fredninger, der indeholder marine arealer. Andelen af det marine areal i disse fredninger varierer fra omkring 10% til 90%, dvs. samtlige fredninger indeholder en andel af landareal (kyststrækninger og/eller småøer og holme).

Udover §33-fredninger som beskrevet ovenfor kan miljø- og fødevareministeren også egenhændigt gennemføre fredninger på statsejede arealer samt på søterritoriet og fiskeriterritoriet (NBL §51). Den type fredning kaldes bekendtgørelsesfredning eller statsfredning. Instrumentet er historisk set især blevet anvendt på marine områder og ofte i kombination med udlæggelse af et vildtreservat i henhold til Lov om jagt- og vildtforvaltning (se afsnittet om Vildtreservater nedenfor).

I dette projekt har vi medtaget 18 bekendtgørelsesfredninger, som vedrører arealer helt eller delvist på havet.

Både §33- og §51-fredningerne har vi identificeret ved hjælp af kort på Miljøportalen, hvor hvert enkelt farvand er blevet undersøgt for relevante polygoner for hhv. fredninger ved fredningsnævn og bekendtgørelsesfredninger. Fredningsdokumenterne med de enkelte afgørelser er blevet tilgået via link til https://www2.blst.dk/nfr/ knyttet til fredningspolygonen på Miljøportalen. For bekendtgørelsesfredningerne er afgørelserne endvidere blevet tilgået på https://www.retsinformation.dk/, hvor der i enkelte tilfælde er en nyere bekendtgørelse end angivet på https://www2.blst.dk/nfr/.

Frem til en ændring af Naturfredningsloven i 1969 kunne en fredning også gennemføres ved forskellige typer af deklarationer (servitutter)[55]. Det kunne f.eks. være ved overdragelse af en ejendom, hvor der i

[54] Dudley, N. et al. 2013:IUCN Guidelines for Applying Protected Area Management Categories, s. 12.
[55] Overfredningsnævnet Orienterer (1987) nr. 390, https://mfkn.naevneneshus.dk/media/attachments/390-395.pdf

skødet tinglyses fredningslignende bestemmelser. Enkelte af fredningerne vurderet i dette projekt, er ældre, såkaldte deklarationsfredninger. Fredningerne skulle godkendes af et fredningsnævn for at være gyldige.

Fredninger har ofte naturbevarelse som hovedformål og opfylder dermed IUCNs krav om, at hovedformålet for et beskyttet område skal være naturbevarelse. Der findes dog også fredninger, der ikke har naturbevarelse som hovedformål, men f.eks. formål om bevarelse af kulturhistorie eller udsigt. Disse fredninger opfylder ikke IUCNs kriterierfor naturbeskyttelse.

Natura 2000-områder

Natura 2000 er betegnelsen for et netværk af beskyttede naturområder i EU. Områderne skal bevare og beskytte naturtyper og vilde dyre- og plantearter, som er sjældne, truede eller karakteristiske for EU-landene[56]. Natura 2000-områderne består af EU-habitatområder og EU-fuglebeskyttelsesområder. Habitat- og fuglebeskyttelsesområderne er udpeget på grundlag af EU-direktiver.

Gennem fuglebeskyttelsesdirektivet fra 1979 er Danmark forpligtet til at udpege EU-fuglebeskyttelsesområder som skal sikre ynglepladser for en eller flere fuglearter og/eller udgøre rasteplads for en eller flere arter af trækfugle. Direktivet indeholder en række bestemmelser om jagt og fangst af vilde fugle, med visse forbehold (f.eks. flysikkerhed og den offentlige sundhed).

Habitatområder er udpeget er i henhold til EU's habitatdirektiv fra 1992, og herigennem er Danmark forpligtet til at bevare naturtyper og arter som ikke omfatter fugle, og som er af betydning for EU.

Habitatområder er således udpeget til beskyttelse af vilde dyr og planter samt naturtyper.

Natura 2000-områdernes beskyttelse er optaget i dansk lovgivning. I Naturbeskyttelsesloven er der i Kapitel 2a angivet bevaringsforanstaltninger for områderne. Der er også en særlig bekendtgørelse, der omhandler planlægning for Natura 2000-områder[57]. Endelige er der i Miljøskadeloven en række bestemmelser om sikring af naturen i Natura 2000-områder.

Der gælder særlige retningslinjer for at behandle planer og projekter, herunder ansøgninger om tilladelse mv., der kan påvirke Natura 2000-områder, for derigennem at beskytte arter og naturtyper. Hvis en plan eller et projekt vurderes at kunne skade området, eller der er tvivl herom, kan planen eller projektet ikke vedtages. Derudover gælder en særlig anmeldeordning for lodsejere i Natura 2000-områder som tilsiger at lodsejer har pligt til at anmelde en række aktiviteter, inden de sættes i gang, f.eks. opdyrkning af vedvarende græs i fuglebeskyttelsesområder, ændring af tilstanden på små naturarealer, fældning af løvskov mv. Endelig er der krav om overvågning af og rapportering om naturens tilstand i Natura 2000-områderne.

En udpegning som Natura 2000-område indebærer, at der i området skal sikres eller genoprettes en gunstig bevaringsstatus for de forskellige naturtyper og arter, som området er udpeget for. Der skal gøres en aktiv indsats for at sikre eller genoprette naturen i området og grundlaget for indsatsen er de Natura 2000-planer som udarbejdes af Miljøstyrelsen hvert sjette år, for hvert område på basis af forudgående Natura 2000-basisanalyser.

[56] Miljøstyrelsen: Natura 2000, https://mst.dk/natur-vand/natur/natura-2000/
[57] Bekendtgørelse nr. 926 af 27. juni 2016 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter, https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2018/1595

Basisanalysen er udarbejdet ud fra nationalt indsamlede og kvalitetssikrede data, fra det nationale overvågningsprogram for vand og natur - NOVANA. I basisanalysen beskrives data indsamlet i det enkelte område, tilstanden samt en foreløbig vurdering af konkrete trusler.

Der er i dette projekt identificeret 88 Natura-2000 områder som enten er 100% marine, eller som indeholder marint område. Af de områder som både indeholder terrestrisk og marint område er 11 områder udelukkende vurderet i forhold til den marine del, da det vurderedes, at den terrestriske del ellers ville have udgjort en uforholdsmæssig stor del af det vurderede Natura 2000-område. De er angivet i vurderingerne ved at områdets navn er tilføjet "- Marine del".

En række af de danske Natura 2000-områders geografiske afgrænsning er i 2018 blevet revideret af den danske stat med det erklærede formål at fjerne arealer uden betydning for Natura 2000-områderne og evt. tilføje arealer med mere værdifuld natur. De endelige forslag til ny afgrænsning er sendt til EU-Kommissionen. Baggrunden for justeringen af områderne skyldes politisk aftale om Naturpakken (maj 2016)[58]. Den 1. november 2018 blev områderne opdateret i Miljø- og Fødevareministeriets reviderede habitatbekendtgørelse[59].

Det er dog først efter, at forslagene er blevet behandlet og godkendt af EU-Kommissionen, at de nye afgrænsninger kan betragtes som endelige. Derfor har Miljø- og Fødevareministeriet besluttet, at både de nye afgrænsninger, såvel som de afgrænsninger, der var fastsat før 1. november 2018, skal være omfattet af samme beskyttelse og forvaltning som beskrevet ovenfor.

I dette projekt er det afgrænsningen af Natura 2000-områderne fra før revisionen, der er blevet lagt til grund for vurderingen, idet det kan tænkes, at de ønskede ændringer af Natura 2000-områderne vil blive underkendt af EU-Kommissionen. Dertil kommer, at de gældende Natura 2000-planer er baseret på afgrænsningen før revisionsforslaget.

Vildtreservater

Miljø- og fødevareministeren kan oprette vildtreservater i henhold til Lov om jagt- og vildtforvaltning (Kapitel 5). Formålet er at beskytte og ophjælpe landets vildtbestande og sikre raste- og fødesøgningsområder for trækkende fugle. Vildtreservater kan ud over fiskeriterritoriet og offentlige arealer også omfatte private arealer.

Reglerne for et vildtreservat skal indeholde bestemmelser om jagt, færdsel og ophold samt oplyse om reservatets beliggenhed. Der er i projektet medtaget 67 vildtreservater, der omfatter arealer på havet. Mange af reservaterne overlapper med andre udpegninger, herunder fredninger, Natura 2000- og Ramsar-områder.

Andelen af det marine areal i vildtreservaterne varierer fra omkring 20% og op til 100%. De fleste reservater indeholder en andel af landareal (kyststrækninger og/eller småøer og holme).

Vildtreservaterne er identificeret ved hjælp af kort på Miljøportalen, hvor vi for hvert farvand har kigget efter relevante polygoner på laget 'Natur- og vildtreservater'. Bekendtgørelserne for reservaterne er tilgået på https://www.retsinformation.dk/ via links angivet på https://mst.dk/friluftsliv/jagt/jagttider-og-fredninger/fiskeriterritoriet-og-reservater/. Via sidstnævnte hjemmeside kan Naturstyrelsens reservatfoldere og -beskrivelser også tilgås.

Vildtreservaternes lovformelle grundlag er at regulere færdsel og jagt. Stående alene vil de derfor ofte mangle bestemmelser i forhold til at opfylde IUCNs kriterier for naturbeskyttelse. Men ofte suppleres vildtreservatets bestemmelser af bestemmelser fra anden regulering eller udpegning som beskyttet

[58] Miljøstyrensen: Justering af Natura 2000-områdernes grænser, https://mst.dk/natur-vand/natur/natura-2000/natura-2000-omraaderne/justering-af-natura-2000-omraaderne/
[59] Miljø- og Fødevareministeriet: Arter og Naturbeskyttelse. Notits. Journal nr. MST-821-00441. Den 5. marts 2019.

område. Det kan f.eks. være fiskeriregulering og/eller udpegning som Natura 2000-område, hvorfor reservatområdet samlet set godt vil kunne opfylde IUCNs kriterier.

OSPAR- og HELCOM-områder

I tilknytning til FNs Havretskonvention er der regionale konventioner. For dansk område er det HELCOM for Østersøen og OSPAR for Nordsøen. Begge konventioner har efter indstilling fra de respektive lande udpeget marine beskyttede områder. De to konventioner er overlappende i en del af Kattegat, hvor de samme områder kan være udpeget efter de to konventioner. Disse områder betegnes i det følgende HELCOM-områder og OSPAR-områder.

Arbejdet med beskyttede områder ved HELCOM og OSPAR er koordineret i et fælles arbejdsprogram i 2003 [60]. Det fremgår af HELCOM[61], at et marint beskyttet område skal følgende:

1. Et beskyttet område skal give en særlig beskyttelse til arter, habitater og naturtyper med det formål at beskytte biologisk og genetisk diversitet.
2. Det skal beskytte økologiske processer og sikre den økologiske funktion.
3. Det skal gøre det muligt at vedligeholde de naturlige habitattyper og habitaterne af de arter, der skal beskyttes, eller hvor det er muligt, genoprette til en ønsket bevarelsesstatus.
4. Minimumsstørrelse af et beskyttet havområde skal så vidt muligt være 30 km2 for marine dele eller laguner.
5. Systemet skal blive forstørret trinvist med nye områder tilføjet, fortrinsvist rent marine områder.
6. Netværket skal beskytte områder med:
    a. arter og habitater, der er truede og/eller i tilbagegang,
    b. høj biodiversitet,
    c. sjældne, unikke eller repræsentative geologiske og geomorfologiske strukturer og processer,
    d. høj sårbarhed,
    e. økologisk signifikans
        i. en høj andel af habitater eller trækkende arter,
        ii. vigtige områder for fødesøgning, yngleaktivitet, fældning, overvintring eller rast.
        iii. vigtige yngleopvækstområder, for unger eller æglægning
        iv. en høj naturlig biologisk produktivitet af arter eller emner, der er repræsenteret.

Beskyttede områder under HELCOM blev besluttet etableret i 1994 ved en ministerrådsbeslutning[62]. Det fremgår af beslutningen, "at partnerne bag konventionen tager alle nødvendige tiltag til at etablere et system af beskyttede kyst- og marine områder" (Coastal and Marine Baltic Sea Protected Areas)." Det fremgår i forlængelse heraf, "at før nogen beslutning er taget, der kunne lede til væsentlige reduktioner I størrelse, forvaltningskvalitet eller beskyttelsesstatus af et HELCOM-område, skal HELCOM-kommissionen orienteres herom og inviteres til inden for 6 måneder at udtrykke sine mening herom." Dette betyder en relativ svag beskyttelse, da HELCOM ikke har sanktionsmuligheder udover, at et område vil kunne tages af listen.

Ligeledes fremgår det af beslutningen fra 1994, "at forvaltningsplaner skal udvikles for hvert etableret HELCOM-områder med henblik på at sikre naturbeskyttelse og bæredygtig udnyttelse af naturressourcer". Forvaltningsplanerne skal tage i betragtning alle mulige aktiviteter, der negativt kan påvirke området såsom råstofindvinding og stenfiskeri; olie- og gaseftersøgning og –udnyttelse; dumping af fast affald og mudder; konstruktioner; spildevand fra industri, byer og husholdninger; intensive landbrug og intensiv skovbrug; aquakultur; ødelæggende fiskeripraksis; transport; transport af farlige substanser igennem områderne;

[60] Joint HELCOM/OSPAR Work Programme on Marine Protected Areas. Annex 7. First joint Ministerial Meeting of the Helsinki and OSPAR Commissions. Bremen, 2003.
[61] Laamanen, M. (ed.) 2013: Overview of the status of the network of Baltic Sea marine protected areas. HELCOM.
[62] Helsinki Commission - Baltic Marine HELCOM 15/18. Annex 17. 15th Meeting 8-11 March, 1994.

militæraktiviteter." Det fremgår tillige, at der udarbejdes retningslinjer til sådanne forvaltningsplaner, som vil inkorporere IUCN-retningslinjer. I forvaltningsplanerne skal endvidere inkorporeres et moniteringsprogram i en passende del af områderne. Disse skal inkludere monitering af biologiske, fysiske og kemiske parameter, hvilket skal integreres med et Østersø-moniteringsprogram ved HELCOM.

I forhold til OSPAR-områder blev det under OSPAR-konventionen besluttet at etablere et netværk af marine beskyttede områder i 2003 fulgt op med en beslutning i 2010[63]. Definitionen for OSPAR-områder er: "et marint område med målsætninger inden for beskyttelse, bevaring, restoration og forebyggende tiltag konsistent med international lov er blevet iværksat med det formål at beskytte og bevare arter, habitater, økosystemer og økologiske processer i det marine miljø". Der indgår intet om, at udpegninger er bindende i forhold til de lande, som har tiltrådt konventionen. Der fremgår ikke, som for HELCOM-områder, at der skal ske en indberetning til sekretariatet, hvis beskyttelsen af et givent Marine Protected Area (MPA) ønskes reduceret. Alle partnere vil skulle sikre, at områder indberettet inden juni 2010 skal have en forvaltningsplan senest med udgangen af 2016. Ifølge konventionen har "Anbefalingerne ingen bindende kraft", hvilket betyder at etableringen af et netværk af MPA'er ikke er bindende for de enkelte lande.

På dansk område er der kun udpeget HELCOM-områder, der i forvejen er Natura 2000-områder. Tilsvarende gælder for OSPAR-områder bortset fra, at landarealer i de valgte Natura 2000-områder er udeladt. De angivne formål med udpegningerne som HELCOM- og OSPAR-områder er så generelle, at vi for hvert område har støttet os til formålet for Natura 2000-området. Områderne betragtes i denne opgørelse som beskyttet via Natura 2000-udpegningen, hvorfor vurderingen af områderne støtter sig til vurderingen af de respektive Natura 2000-områder. For OSPAR-området er der dog ikke medtaget forhold på land i vurderingerne, da de generelt ikke indeholder landarealer. I Kattegat kan der for de samme lokaliteter både være HELCOM- og OSPAR-områder, da de to konventioner overlapper geografisk.

Der er i dette projekt vurderet 64 HELCOM-områder og 34 OSPAR-områder.

Ramsarområder

Ramsarkonventionen har til formål at beskytte vådområder med tilhørende arter, habitater og økosystemer. Til konventionen er knyttet, at hver tiltrædende part skal melde mindst et beskyttet vådområde ind for at kunne blive anerkendt. Danmark har indmeldt i alt 27 områder, hvoraf 24 er på havet og indgår derfor i dette projekt. Der er i alt 9 kriterier for indmeldelse af et område. De 9 kriterier omhandler, at der skal være tale om arter, samfund eller økosystemer af international betydning. Konventionen startede i 1971 i Ramsar i Iran og trådte i kraft i 1975.

Der er i konventionen en forpligtigelse til at hvert land promoverer beskyttelse af vådområder og især dem, de har fået listet som Ramsarområder. Danmark har gjort alle Ramsarområder til EU-Fuglebeskyttelsesområder, hvorved at de har fået beskyttelse via EU-lovgivningen - og i dag indgår i Natura 2000-områder. Der er ikke en særlig national lovgivning, der beskytter Ramsarområder, men de er beskyttet via lovgivningen for Natura 2000-områder, se afsnittet herom.

Hvis et område ønskes indskrænket eller taget af listen, så skal det meddeles til sekretariatet for Ramsarkonventionen, som så har mulighed for at kommentere herpå, men ikke kan modsætte sig. Hvis et område reduceres er der en forpligtigelse til at foretage en kompenserende udpegning. Danmark har i 2018 annonceret en reduktion af et betydeligt areal af Ramsarområder svarende til ændringerne for Natura 2000-områder. For Natura 2000-områderne skal EU-Kommissionen godkende ændringerne, hvilket endnu ikke er sket. I denne vurdering indgår som for Natura 2000-områderne de afgrænsninger, der var gældende indtil 2018.

[63] OSPAR Commission: Recommendation 2003/3 on a Network on Marine Protected Areas og OSPAR Recommendation 2010/2 amending Recommendation 2003/3 on a network of Marine Protected Areas.

Det vurderes generelt, at udpegningen som Ramsarområde ikke giver en tilstrækkelig bindende og beskyttende udpegning i sig selv. Det er derfor afgørende med supplerende udpegninger og regler om beskyttelse. Da alle Ramsarområder indgår i Natura 2000-områder i Danmark er det nok at vurdere områdernes beskyttelse i forhold hertil suppleret med anden national beskyttelse, f.eks. ved fredninger og vildtreservater.

Havstrategiområder

Ifølge Havstrategidirektivet skal der – med sigtet om at opnå eller opretholde en god miljøtilstand i havmiljøet i 2020 – sikres sammenhængende og repræsentative net af beskyttede havområder, som i tilstrækkelig grad dækker diversiteten i de enkelte økosystemer[64]. Med det formål supplerede regeringen i 2016 det eksisterende Natura 2000-netværk ved at udpege seks nye beskyttede havstrategiområder med dyb blød havbund i Kattegat. Områderne skal beskyttes mod væsentlige forstyrrelser der fysisk påvirker havbunden, herunder fiskeri med bundslæbende redskaber, råstofindvinding og klapning[65].

Den bløde havbund er en udbredt naturtype i Kattegat og levested for sårbare arter som f.eks. korallerne søfjer og søstrå og krebsdyrene haploops. Den bløde havbund og dens habitater har en afgørende funktion i økosystemet, bl.a. i forhold til at opretholde biodiversiteten i det samlede økosystem[66]. Danmark har ikke en eksisterende lovgivning, der beskytter arter og habitater ved den dybe bløde bund i Kattegat, hvorfor de fastsatte miljømål knyttet til den bløde bund derfor ikke kan opfyldes med eksisterende indsatser. I forhold til EU-habitatområderne er det ikke muligt at udpege beskyttede områder med udgangspunkt i naturtyper med blød bund på større vanddybder.

Havstrategidirektivet bygger på en økosystembaseret tilgang, som bl.a. betyder, at forvaltningen af havet skal ske ud fra en helhedsbetragtning, hvor alle dele af økosystemerne og alle påvirkninger skal indgå. Direktivet sigter mod en bæredygtig balance mellem beskyttelse og benyttelse, idet det samlede pres fra menneskelige aktiviteter skal være forenelige med god miljøtilstand, samtidig med at en bæredygtig udnyttelse af havets goder og ydelser skal være mulig[67]

Det vil fortsat være tilladt at fiske med garn, flydetrawl og tejner i havstrategiområderne. Derudover vil det være tilladt at udføre aktiviteter, der ikke fysisk griber ind i havbunden, efter de til enhver tid gældende regler, det gælder f.eks. etablering af havbrug.

Vedrørende regulering af fiskeriaktiviteter i områderne skal der ske en drøftelse med andre relevante EU-medlemslande med henblik på at opnå en fælles henstilling til EU-Kommissionen om at gennemføre fiskeriregulering i områderne. Derudover skal der i medfør af den fælles fiskeripolitik ske en høring af det Rådgivende råd for Nordsøen (NSAC). Reguleringen af fiskeriet kan først træde i kraft efter en godkendelse i EU.

Den endelige beskyttelse af havstrategiområderne i forhold til fiskeri med bundslæbende redskaber er således endnu ikke forhandlet på plads ved afslutningen af dette projekt. Inden den konkrete beskyttelse af området eller den konkrete forvaltning af områderne er kendt, kan havstrategiområderne ikke vurderes som naturbeskyttede efter IUCNs kriterier, da der må være sikkerhed for, at der er tale om en reel beskyttelse, der er trådt i kraft.

Endvidere vil de fremtidige bestemmelser og den konkrete forvaltning af områderne i forhold til akvakulturanlæg og råstofindvinding mv. være afgørende for om havstrategiområderne vil kunne opfylde IUCNs kriterier for naturbeskyttelse.

---

[64] Havstrategidirektivet. Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2008/56/EF af 17. juni 2008 om fastlæggelse af en ramme for Fællesskabets havmiljøpolitiske foranstaltninger (havstrategirammedirektivet).
[65] Miljøstyrelsen: Der er masser af liv i Kattegat, Nyhed 23-01-2017, https://mst.dk/service/nyheder/nyhedsarkiv/2017/jan/der-er-masser-af-liv-i-kattegat/
[66] Naturstyrelsen, 2016: Udpegning af Havstrategiområder i Kattegat.
[67] Miljøstyrelsen, 2017: Danmarks Havstrategi – Indsatsprogram 2017.

Nationalparker

Miljø- og fødevareministeren kan oprette en nationalpark, hvis området har national eller international betydning på grund af de naturmæssige og landskabelige værdier i området, og hvis oprettelsen giver mulighed for på kortere eller længere sigt at opfylde nationalpark-lovens formål. Lovens formål er ved oprettelse af nationalparker at:

1. skabe og sikre større sammenhængende naturområder og landskaber af national og international betydning,
2. bevare og styrke naturens kvalitet og mangfoldighed,
3. sikre kontinuitet og muligheder for fri dynamik i naturen,
4. bevare og styrke de landskabelige og geologiske værdier,
5. bevare og synliggøre de kulturhistoriske værdier og mangfoldigheden i kulturlandskabet,
6. understøtte forskning og undervisning i områdernes værdier,
7. fremme befolkningens muligheder for at bruge og opleve naturen og landskabet,
8. styrke formidlingen af viden om områdernes værdier og udvikling,
9. understøtte en udvikling til gavn for lokalsamfundet, herunder erhvervslivet, med respekt for beskyttelsesinteresserne og
10. styrke bevidstheden om områdernes værdier gennem inddragelse af befolkningen i nationalparkers etablering og udvikling.[68]

Der er altså mange formål med oprettelse af nationalparker. I tilknytning til hvert område oprettes en nationalparkfond med et sekretariat, der skal virke for opfyldelse af lovens formål i den udpegede nationalpark. Fonden og sekretariatet har ikke fået tildelt nogen myndighedsopgaver. Disse ligger inden for nationalparkernes områder alene hos stat og kommuner, hvorfor beskyttelsen af naturen i nationalparkerne i høj grad bygger på et samarbejde mellem sekretariatet og myndighederne. Dertil kommer samarbejde med lokalbefolkning, herunder lodsejerne, der i høj grad formidles via et nedsat nationalparkråd. Hver nationalparksekretariat skal udarbejde en nationalparkplan, der kommer i offentlig høring, hvorefter den kan vedtages af nationalparkens bestyrelse.

Beskyttelsen af nationalparkens natur bygger i høj grad på, hvad der er af andre udpegninger inden for parkens område. Det kan især være Natura 2000-områder, fredninger og vildtreservater. Nationalparkerne kan også støtte naturpleje eller formidling om sårbare arter, så gæster tager større hensyn hertil. Eller de kan fremme en planlægning for adgang med stier, tårne o.lign., der kan gøre, at gæster i parkerne vælger at færdes på måder, så det ikke skader naturen. Et rådgivende nationalparkråd kan bidrage til at finde løsninger på særlige udfordringer og sikre bred opbakning.

I Danmark omfatter tre nationalparker marine områder. Det gælder Nationalpark Vadehavet, Nationalpark Mols Bjerge og Nationalpark Skjoldungernes Land. For alle tre nationalparker gælder det, at de omfatter betydelige terrestriske områder, der ikke er marint påvirkede. Vi har derfor for alle områder måttet foretage en reduktion i det område, der bliver vurderet. For Nationalpark Vadehavet indgår således ikke de dele af nationalparken, der ligger bag digerne på det jyske fastland bortset fra Magrethe Kog. For Nationalpark Mols Bjerge ligger de marine områder, der indgår i nationalparken adskilt, hvorfor vi har vurderet dem, hver for sig. I alt drejer det sig om 5 delområder. For Nationalpark Skjoldungernes Land er kun medtaget de dele af Roskilde Fjord, der indgår i nationalparken.

Naturparker

Danske naturparker blev oprindeligt defineret som regionalt betydningsfulde landskaber og naturområder, hvorved de i lighed med i Tyskland, Litauen, Spanien, Italien kunne betragtes som naturparker under det

[68] Lovbekendtgørelse nr. 120, 26. januar 2017: Bekendtgørelse af lov om nationalparker.

nationale niveau med nationalparker. Definitionen er dog siden blevet ændret til i dag at være: "En naturpark er et større sammenhængende landskab, der ofte vil indeholde naturområder af regional, national eller international betydning. En naturpark er velafgrænset med stor landskabelig skønhed, naturrigdom og kulturhistorisk værdi. De repræsenterede landskaber i en naturpark er karakteristiske for landets forskellige egne og bør nyde særlig beskyttelse af hensyn til nuværende og kommende generationer." Uanset ændringen etableres de efter beslutning ved kommunerne og har derfor en mere lokal eller regional oprindelse[69].

For at et område kan få status som naturpark, der er certificeret som en "dansk naturpark", så skal ti kriterier opfyldes:

1. Minimum 50% af naturparkens areal skal være beskyttet natur.
2. Naturparken skal have en præcis geografisk afgrænsning.
3. Naturparken skal have en administrativ ansvarlig medarbejder.
4. Naturparken skal have et naturparkråd.
5. Afsætning af den nødvendige økonomi til drift og udvikling af naturparken samt realisering af naturparkplanen.
6. Naturparken og dens afgrænsning skal være en del af kommuneplanen eller et tillæg hertil.
7. Naturparken skal forankres lokalt gennem borger- og lodsejerinddragelsesprocesser.
8. Der skal være formidling af naturparken for både danske og udenlandske besøgende.
9. Naturparken skal have mindst én naturvejleder tilknyttet.
10. Der skal udvikles en naturparkplan, som skal være godkendt politisk og af Nationalkomiteen for naturparker under Friluftsrådet.

En naturpark kan styres af en lokal fond i lighed med nationalparkerne eller via en kommune. Den vil normalt være afgrænset i kommuneplanen. Hvis den strækker sig over flere kommuner sker det ofte ved et fælles kommuneplantillæg. Der er ingen særlige myndighedsroller knyttet til naturparken, hvorfor disse uanset parkernes etablering henlægger hos staten eller kommunerne. Der vil ofte være mere end de krævede 50% beskyttet natur i en naturpark, hvorfor det er muligt, at parkerne vil kunne leve op til IUCNs kriterier. Det forudsættes dog, at naturparken som organisation reelt virker for at beskytte naturen i områderne, og at turisme og friluftsliv ikke vægter højere end beskyttelsen.

I dette projekt er følgende naturparker vurderet: Nissum Fjord, Randers Fjord, Lillebælt og Nakskov Fjord. lle har væsentlige havområder med i deres respektive områder. Naturpark Lillebælt beskriver sig som den eneste af naturparkerne sig som en marin naturpark, hvilket er i overensstemmelse med, at størstedelen af naturparken består af marine områder. Marin naturpark som begreb er dog ikke nærmere fastlagt af Friluftsrådet eller andre.

UNESCO verdensarvs- og biosfæreområde

I Danmark har vi typer af udpegning, som udspringer af FN-konventioner, hvor naturbeskyttelse er drevet på baggrund af internationale forpligtelser. De omfatter UNESCOs verdensarvsområder, UNESCOs biosfæreområder og UNESCO Globale Geopark områder. Ofte vil geoparker ikke kunne opfylde IUCNs kriterier om naturbeskyttelse på grund af deres udpegning som baseret på kommunale afgrænsninger og derfor ikke vil omfatte tilstrækkelig med beskyttet natur. Disse behandles derfor ikke yderligere. I det følgende vil verdensarvsområder og biosfæreområder blive beskrevet.

Verdensarvsområder

UNESCOs verdensarvsområder er steder som er blevet erklæret bevaringsværdige af den internationale UNESCO-konvention (Verdensarvkonventionen, 1972) om beskyttelse af verdens kultur- og naturarv.

[69] Vejledning fra Friluftsrådet 2020: Danske Naturparker - hvad, hvorfor og hvordan kommer vi i gang?

Konventionen blev ratificeret af Danmark i 1979. For at et område kan blive optaget på verdensarvslisten skal det kunne godtgøres, at det har enestående universel værdi, kunne opfylde mindst et af ti kriterier, hvoraf de fire går ind under natur[70].

UNESCO optager kun områder på listen, der i forvejen er godt beskyttet, og der følger ikke nye reguleringer af området med udpegningen. Det enkelte land forpligter sig til at følge konventionen og via ansøgningen til at værne om området, hvilket bidrager til områdets beskyttelse. Dertil kommer, at den regelmæssige overvågning af verdensarvssteder optaget på baggrund af natur, som foretages af IUCN i form af en "outlook assessment" fungerer som et barometer for effektiviteten af det globale samfunds samlede bevarelsesindsats og således til områdernes forvaltning[71]. Hvis et områdes forvaltning vurderes som værende utilstrækkeligt, kan området komme på en særlig observationsliste eller få ophævet sin status som verdensarvsområde.

En udpegning af et område som verdensarv fremhæver en lokalitets globale betydning og en forpligtelse til at beskytte, bevare og udbrede kendskabet til det. Det, at et område er udpeget som et verdensarvsområde, bidrager således til den samlede beskyttelse af området.

Der er to verdensarvsområder inden for natur i Danmark, heraf er kun et marint verdensarvsområde, nemlig Vadehavet, som derfor er vurderet i dette projekt. Verdensarvsområdet Stevns Klint består kun af landarealer, hvorfor det ikke er medtaget.

Biosfæreområder

Biosfæreområder er oprettet under UNESCOs MAB-program, hvor MAB står for "Man and Biosphere" – mennesket og biosfæren. Det er et mellemstatsligt videnskabeligt program, der sigter mod at etablere et videnskabeligt grundlag for at styrke forholdet mellem mennesker og deres miljøer[72]. Programmet kombinerer naturvidenskab og samfundsvidenskab med henblik på både at forbedre menneskers levevilkår og samtidig beskytte naturlige og forvaltede økosystemer og derved fremme innovativ tilgang til økonomisk udvikling tilpasset til det specifikke område, som samtidig er miljømæssigt bæredygtigt. Således søger biosfæreområder at fremme løsninger, der forener bevarelsen af den biologiske mangfoldighed med en bæredygtig anvendelse, og områderne er læringsområder for bæredygtig udvikling under forskellige økologiske, sociale og økonomiske sammenhænge.

Biosfæreområder inkluderer ofte områder udpeget til naturbeskyttelse eller landskabelig beskyttelse. De adskiller sig fra traditionelle beskyttelsesområder ved, at de er zonerede med forskellig grad af beskyttelse. Således skal der i et biosfæreområde være kerneområder, som udgør strengt beskyttede områder, som bidrager til bevarelse af enten landskaber, økosystemer, arter, eller som sikrer genetisk variation. Disse områder bør ideelt set være omsluttet af bufferzoner, hvor beskyttelsen er mindre restriktiv, og hvori der kan foregå aktiviteter, der er forenelig med sund økologisk praksis, og som kan styrke videnskabelig forskning, overvågning, træning og uddannelse. Uden om dette er udviklingsområder, hvor samfundet fremmer sociokulturelt og økologisk bæredygtig økonomisk og menneskelig aktivitet.

I Danmark er Møn med omkringliggende småøer og tilstødende havområde optaget i netværket af globale UNECSO biosfæreområder. Her er kerneområderne på de allerede beskyttede områder med de strengeste bestemmelser. Bufferzonen udgøres af de resterende dele af vildtreservaterne i området og de resterende dele af Natura 2000-områderne, som ikke indgår i kerneområder. Udviklingsområderne omfatter natur,

[70] Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, WHC.19/01 10 July 2019.
[71] IUCN: World Heritage Outlook, https://worldheritageoutlook.iucn.org/
[72] UNESCO: Man and the Biosphere (MAB) Programme, https://en.unesco.org/mab

byer, landsbyer, veje, marker og virksomheder på Møn, hvor der arbejdes med bæredygtighed og med udviklingsprojekter[73].

Det er derfor alene kerneområder samt omkringliggende bufferzone, der som udgangspunkt kan opfylde IUCNs kriterier for naturbeskyttelse, hvorfor de vurderes i dette projekt, mens udviklingsområderne udelades.

Fondsejede naturområder

En række naturområder er ejet af private fonde. De er blandt de største jordbesiddere i Danmark.

Fugleværnsfonden ejer og forvalter 22 fuglereservater, der rummer nogle af Danmarks mest truede naturtyper[74]. Formålet med naturforvaltningen er at skabe fristeder, ikke kun for fugle, men for en lang række dyr og planter. For ti af fuglereservaterne er der en marin tilknytning, idet de ligger tæt på kysten eller på småøer, dog uden at marine arealer indgår direkte i reservaterne. Blandt disse er Nivå Bugt Strandenge, Ægholm og Nyord Enge ved Møn og Agerø ved Mors.

Bestemmelserne for de kystnære fuglereservater kan have betydning for beskyttelsen af det marine område. De vurderes dog ikke særskilt i dette projekt, men indgår hvor det er relevant i vurderingerne af statens vildtreservater samt eventuelle fredninger, Natura 2000-udpegninger og Ramsar-områder.

Aage V. Jensens Naturfond ejer og forvalter 22 naturområder[75]. Af disse har seks områder en marin tilknytning, herunder Vejlerne, Mågerodde på Mors, Æbelø nord for Fyn, Gyldensteen Strand på Nordfyn, Ølundgård ved Odense Fjord og Rågø & Rågø Kalv nord for Lolland.

I området Gyldensteen Strand indgår der et marint areal i form af en genskabt kystlagune, hvorfor dette fondsejede område vurderes i et særskilt skema. For de øvrige fem områder ejet af Aage V. Jensens Naturfond indgår marine arealer ikke direkte, hvorfor de ikke vurderes selvstændigt i dette projekt, men indgår, hvor det er relevant i vurderingerne af beskyttelsen af andre typer af beskyttede områder.

Danmarks Naturfond ejer og forvalter 17 naturområder i Danmark, hvoraf kun et enkelt område ligger i tilknytning til havet; Råbjerg Knude ved Vesterhavet[76]. Da dette fondsejede naturområde ikke indeholder hav, vurderes det ikke i dette projekt.

Den Danske Naturfond ejer og forvalter ni naturområder, hvoraf fire områder - Mandø i Vadehavet, Fyns Hoved, Kollund Skov i Sønderjylland og Bøtøskoven på Falster - ligger i tilknytning til havet[77]. Da disse naturområder dog ikke indeholder marint areal eller forholder sig konkret til beskyttelse af havnatur, vurderes de ikke i dette projekt.

Andre beskyttede områder

Der kan på havet også være andre typer af beskyttede områder eller udpegninger, som dog ikke lever op til IUCNs generelle krav til at være beskyttede områder. Her nævnes nogle eksempler.

Fredningsbælter ved åudløb

Der er områder, som er fredet for at beskytte især arterne laks og havørred, når de skal vandre fra og til gydepladser i ferskvandsområder. Når fiskene skal vandre fra saltvand op i vandløbene, samles de foran mundingen til vandløbene. Her opholder de sig en tid for at vænne sig til skiftet fra saltvand til ferskvand.

[73] Vordingborg Kommune: Møn Biosfære, https://vordingborg.dk/biosfaere-moen/moen-biosfaere/projektomraadet/
[74] Fugleværnsfornden: Fugleværnsfondens reservater, https://www.fuglevaernsfonden.dk/fuglereservater
[75] Aage V. Jensen Naturfond: Vores naturområder i Danmark, http://www.avjf.dk/avjnf/naturomraader/
[76] Danmarks Naturfond: Oplev fondens naturområder, https://www.danmarksnaturfond.dk/oplev-fondens-naturomrader/
[77] Den Danske Naturfond: Oplev naturen, https://ddnf.dk/oplev-naturen

For at sikre fiskene i deres vandring er der fredningsbælter hvor, der er forbud mod fiskeri. Fredningsbælterne er hovedsagelig dér, hvor åer og bække løber ud i hav og fjorde, og der er forskellige perioder, som beskyttelsen omfatter. Således er der områder der er fredet hele året, hvor der for andre områder gælder, at fredningen er i en bestemt tidsperiode.

Geologiske udpegninger
Der findes en række områder som er udpeget på grundlag af geologisk indhold. I forhold til vurdering af beskyttet natur efter IUCNs kriterier anvendes Nationale Geologiske Interesseområder, Nationale Kystlandskaber og GeoSites. De kan ses under historiske profiler i MiljøGIS. Det er i dag kommunerne som varetager de geologiske interesser efter planlovens bestemmelser. De geologiske interesser fremgår af kommuneplanen og tager oftest udgangspunkt i de historiske udpegninger. I dette projekt med vurdering af marine områder har der ikke været områder, som alene har været udpeget på et geologisk grundlag, og udpegningerne er først og fremmest anvendt som dokumentation for, at der er naturindhold i det beskyttede område.

Particular Sensitive Sea Areas (PSSA)
Der eksisterer en generel regulering af skibsfart via FNs søfartsorganisation: IMO – International Maritime Organization. IMO kan erklære bestemte områder på havet som Particular Sensitive Sea Area (PSSA), hvorefter følger, at skibssejladsen skal tage særlige miljøhensyn. Der er her tale om regulering af international skibssejlads, og der skal søges om godkendelse af PSSA'er hos IMO. Hele Østersøen samt Kattegat og Skagerrak indgår i et PSSA og Vadehavet i et andet. Beskyttelsen tager også udgangspunkt i om der er tale om sårbar natur, men har ikke karakter af, at der etableres et beskyttet naturområde eller tilsvarende.

Other Effective Area-Based Conservation Measures (OECM)
Der kan også tænkes, at være såkaldte OECM'er på havet, hvilket betyder andre effektive arealbaserede beskyttelsesmåder. IUCN har lavet en særlig vejledning[78], da sådanne områder godt kan anerkendes som havende værdi for naturbeskyttelse uden dog at have naturbeskyttelse som direkte formål. Der er altså tale om ikke-beskyttede områder, der alligevel kan gavne naturbeskyttelse. Vi har ikke lavet en egentlig screening for sådanne områder i danske farvande, men vi vurderer umiddelbart, at kun få eller ingen områder kan betegnes som et OECM. Øresund kunne overvejes, da et forbud mod fiskeri med bundslæbende redskaber af hensyn til skibsfarten siden 1930'erne har beskyttet havbunden i store dele af sundet, men beskyttelsen har ikke sikret imod råstofindvinding, opfyldning, havvindmøller m.m., hvorfor beskyttelsen ikke har været effektiv.

Andre reguleringer
Generelt er områder med fiskeriregulering ikke i sig selv at betragte som beskyttede naturområder efter IUCNs kriterier, da beskyttelsen er for specifik og primært har til formål at sikre fiskeriet. Så vidt angår udpegninger, der kun optages i forbindelse med planlægning, er de ikke i sig selv tilstrækkelig stærke til at udgøre et beskyttet område. Det skyldes, at kommuneplaner løbende ændres og kun er regulerende i forhold til offentlige myndigheder. Områder kan dog godt være beskyttede via lokalplaner, der er bindende for borgerne, men disse findes ikke på havet.

Sejlads på havet kan i kystnære områder også reguleres af politiet ved politivedtægter. Eksempelvis har Fyns Politikreds reguleret sejlads[79]. I havne kan havnemyndigheder styre sejlads. Sådanne reguleringer er foretaget ud fra ønsker om sejladssikkerhed o.l. De har ikke som formål at beskytte naturen, men kan I nogle tilfælde være positive i forhold til naturbevarelse, f.eks. ved forbud mod særlig hurtig og støjende sejlads.

[78] IUCN-WCPA Task Force on OECMs 2019: Recognising and reporting other effective area-based conservation measures. IUCN.
[79] Politi: Særlige regler for sejlads i Fyns Politikreds, https://politi.dk/fyns-politi/om-fyns-politi/sejlads

Resultater

Der er i alt blevet undersøgt og vurderet 332 beskyttede havområder i dette projekt. De beskyttede områder er fordelt på en række forskellige beskyttelsestyper, herunder Natura 2000-områder, fredninger, vildtreservater, OSPAR- og HELCOM-udpegninger m.fl. Mange af disse udpegninger overlapper arealmæssigt med hinanden.

Til hvert af de 332 undersøgte områder hører et vurderingsskema, som kan tilgås på www.beskyttetnatur.dk. Heraf fremgår det i detaljer om et konkret område opfylder IUCNs kriterier for naturbevarelse. I de tilfælde hvor alle kriterier er opfyldte, konkluderes det, at det givne beskyttede område lever op til IUCNs standard og kan tildeles en forvaltningskategori (kategori Ia til VI). Alle områder har endvidere fået tildelt en styringsform, f.eks. statslig styring.

Af det følgende fremgår de væsentligste resultater af undersøgelsen baseret på data fra de 332 vurderingsskemaer.

Tildeling af forvaltningskategori

Af Tabel 3 fremgår hvor mange af områderne, der er blevet vurderet til at opfylde IUCNs standard for naturbevarelse og dermed kan få tildelt en IUCN-forvaltningskategori. Figur 3 viser den geografiske fordeling af de beskyttede områder, der har fået tildelt en kategori hhv. ikke har fået en kategori.

I alt har 198 områder fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori, mens 134 områder ikke kunne tildeles en kategori. Det svarer til, at 59,6% af områderne opfylder IUCNs standard. At et område ikke opfylder IUCNs standard kan skyldes mange årsager, f.eks. hvis havbunden ikke har være beskyttet tilstrækkeligt mod fiskeri med bundtrawl eller forvaltningen af særlige arter eller naturtyper vurderes ikke at være tilstrækkelig.

IUCN-kategori	Antal områder	%
Ia Naturreservat	3	0,9%
Ib Vildmarksområde	0	0,0%
II Nationalpark	1	0,3%
III Naturmonument	1	0,3%
IV Habitat-/artsforvaltet område	138	41,6%
V Beskyttet landskab/havskab	54	16,3%
VI Naturressourceområde	1	0,3%
Ingen kategori	134	40,4%
Områder i alt	332	100%
Heraf områder tildelt en IUCN-kategori	*198*	*59,6%*

Tabel 3. Fordelingen af vurderede beskyttede havområder i forhold til IUCN-forvaltningskategori samt antal områder uden kategori.

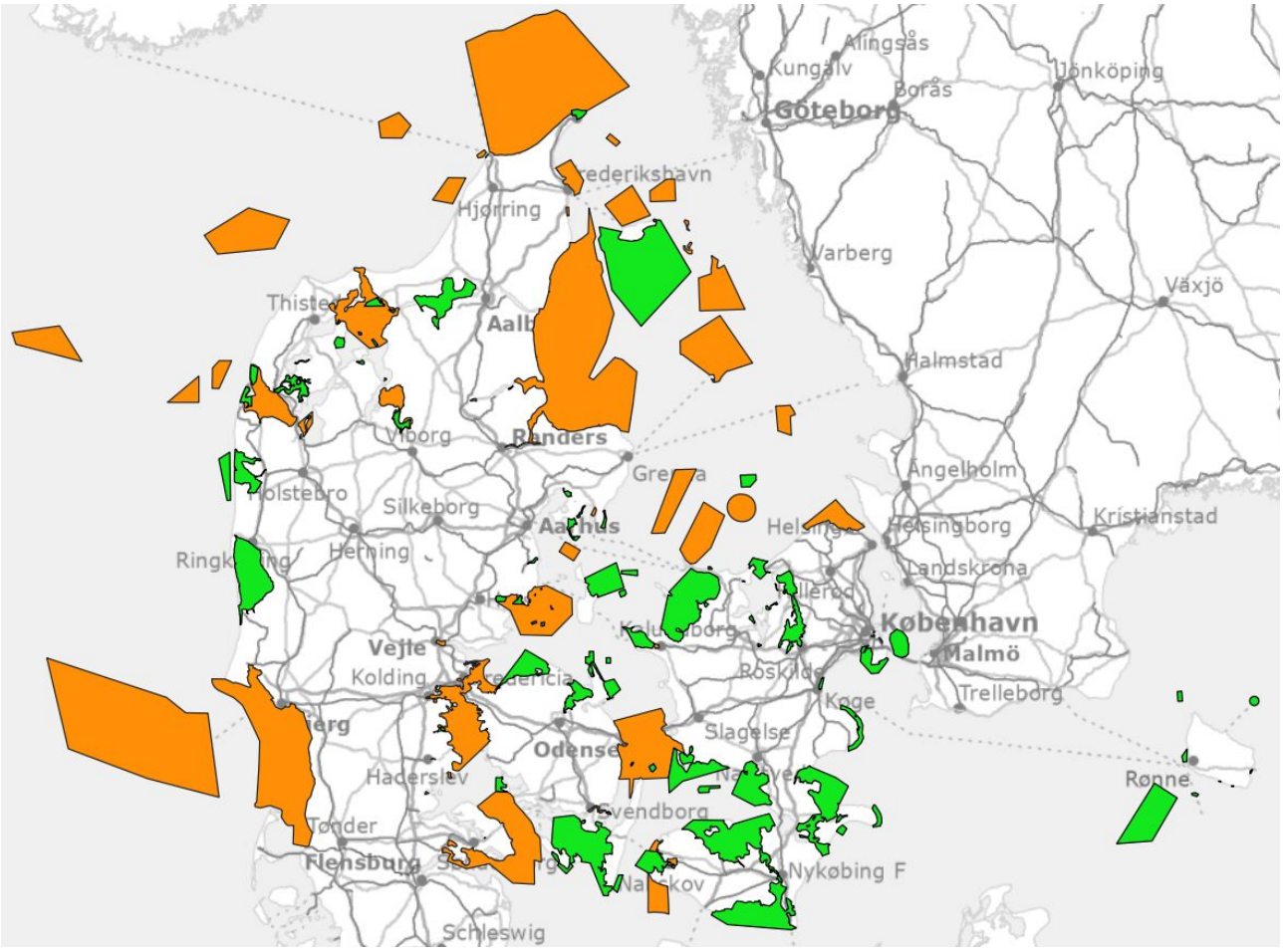

Figur 3. Geografisk fordeling af de beskyttede havområder, der er vurderet til at opfylde (grøn) hhv. ikke opfylde (orange) IUCNs standard for beskyttede naturområder. Bemærk, at en del områder er så små, at de ikke kan ses på kortet.

Af de 198 områder, der har fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori, har langt de fleste - 138 områder - fået tildelt Kategori IV Habitat-/artsforvaltet område. Dernæst følger Kategori V Beskyttet landskab/havskab med 54 områder, mens de øvrige kategorier er meget fåtalligt repræsenterede. Én kategori er slet ikke repræsenteret i Danmark, Kategori Ib Vildmarksområde (Tabel 3).

Blandt områder tildelt de fåtallige kategorier kan nævnes: Gyldensteen Strand på Nordfyn (både fredning og vildtreservat) og Mølle- og Svanegrunden Vildtreservat har fået tildelt Kategori Ia Naturreservat. Fredningen af Æbelø har fået tildelt Kategori II Nationalpark, fredningen af Skagen Gren har fået Kategori III Naturmonument, mens bekendtgørelsesfredningen for Agerø og Skibsted Fjord har fået tildelt Kategori VI Naturressourceområde.

Arealopgørelser

I Tabel 4 er angivet arealfordelingen af beskyttede områder opdelt efter 12 farvande (havområder). Det fremgår af tabellen, hvor store arealer, der er udlagt til naturbeskyttelse, samt hvor stor en andel heraf, der opfylder IUCNs standard for naturbevarelse. På Figur 4 ses ligeledes hvor stor en procentdel af arealet for hvert havområde, der er beskyttet henholdsvis opfylder IUCNs standard for naturbeskyttelse.

Set for Danmark samlet har vi beregnet, at 18,8% af det samlede havareal er omfattet af forskellige former for naturbeskyttelse. Dette tal er korrigeret for overlap mellem forskellige beskyttelsestyper. F.eks. overlapper HELCOM-, OSPAR- og Ramsarområder helt eller delvist med hinanden og med udpegningerne af Natura 2000-områder.

Farvand	Samlede havareal (ha)	Heraf beskyttet (ha)	% beskyttet af det samlede havareal	Vurderet til IUCN- kategori (ha)	% vurderet til IUCN-kategori af samlede havareal
Skagerrak	1.028.775	306.825	29,8%	609	0,06%
Limfjorden	153.978	87.816	57,0%	27.380	17,8%
Nordsøen	4.872.307	471.984	9,7%	40.761	0,84%
Kattegat	1.531.206	552.888	36,1%	119.508	7,8%
Nordlige Bælthav	389.698	117.827	30,2%	72.826	18,7%
Lillebælt	151.040	62.134	41,1%	7.662	5,1%
Sydfynske Øhav	107.660	62.630	58,2%	36.829	34,2%
Storebælt	232.052	81.628	35,2%	19.775	8,5%
Smålandsfarvandet	169.269	90.573	53,5%	89.258	52,7%
Øresund	130.889	21.809	16,7%	12.181	9,3%
Sydvestlige Østersø	608.304	84.248	13,8%	46.458	7,6%
Østersøen omkring Bornholm	1.150.508	35.383	3,1%	35.383	3,1%
HELE DANMARK	10.525.686	1.975.745	18,8%	508.630	4,8%

Tabel 4. Arealfordeling af beskyttede marine områder i Danmark fordelt på 12 farvande. Tabellen angiver, hvor stor en andel af havarealet, der er udlagt til naturbeskyttelse, og hvor stor en andel, der opfylder IUCNs standard for naturbeskyttelse (sidste kolonne).

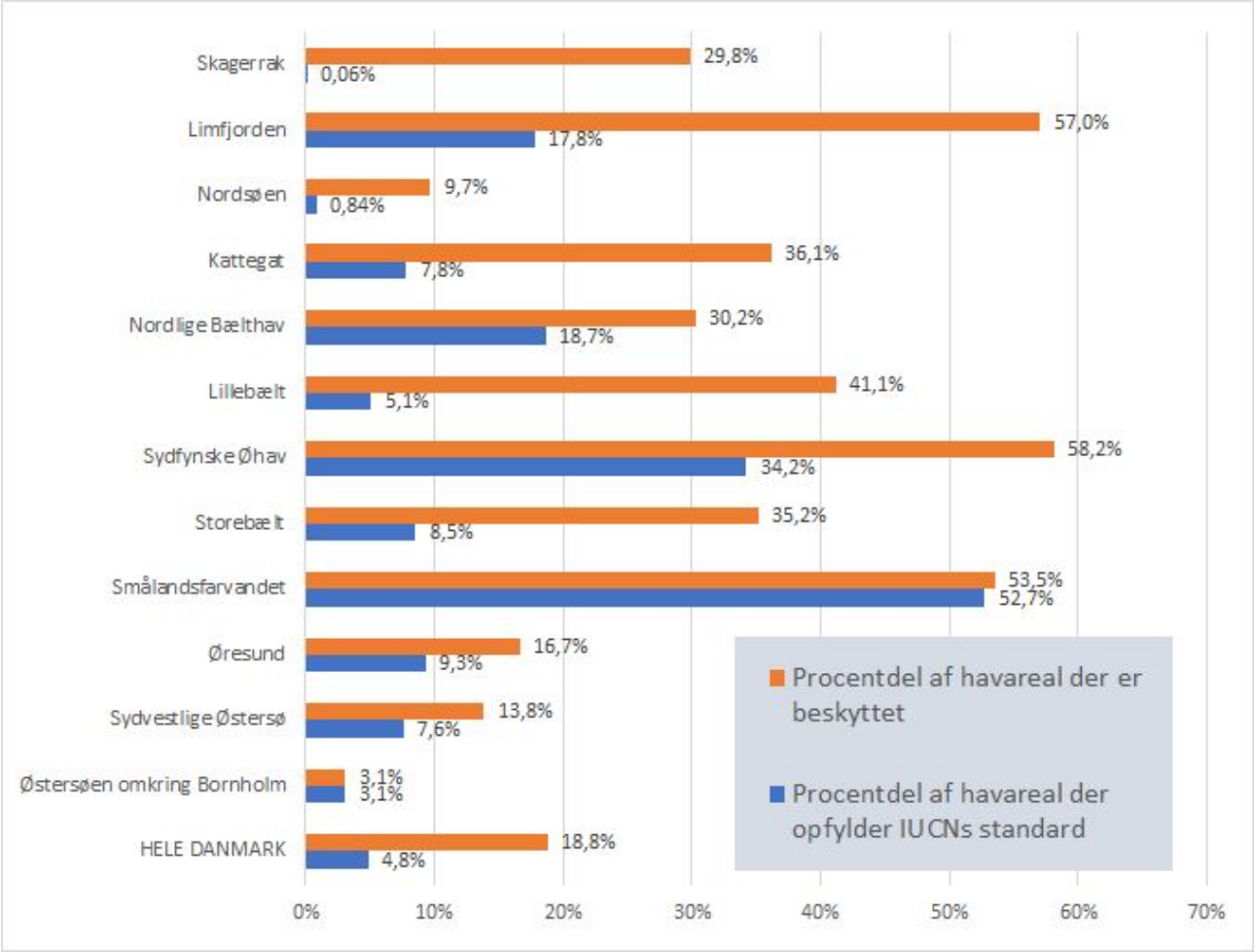

Figur 4. Andel af havareal, der er udlagt til naturbeskyttelse henholdsvis opfylder IUCNs standard, fordelt på 12 farvande.

De 18,8% svarer til, at et samlet havareal på 1.975.745 ha (uden overlap) er omfattet af naturbeskyttelse. I projektet har vi vurderet, at i alt 508.630 ha opfylder IUCNs standard. Det svarer til, at 4,8% af Danmarks samlede havareal er beskyttet i henhold til IUCNs standard. Af det samlede havareal, der er udlagt til naturbeskyttelse i Danmark, er således omkring en fjerdedel (25,8%) vurderet til at opfylde IUCNs standard.

I forhold til FNs Verdensmål nr. 14, Livet i havet, forpligtes medlemslandene til at bevare og sikre bæredygtig brug af verdens have og deres ressourcer. Dette udspecificeres i en række delmål hvor delmål nr. 14.5 indeholder et mål om, at mindst 10% af kyst- og havområder skal være beskyttet. Vurderingerne af de beskyttede områder i dette projekt viser, at Danmark med de 4,8% er ca. halvvejs i forhold til at opfylde verdensmålet om 10% beskyttet havareal.

Ser vi på de indberettede data i World Database of Protected Areas (WDPA), fremgår det, at 18,3% af det samlede danske havareal er omfattet af beskyttet natur. WDPAs opgørelse er lidt mindre end de 18,8% af danske farvande dækket af beskyttede områder, som vi har beregnet. Forskellen kan skyldes, at WDPA ikke har fået indberettet alle marine beskyttede områder, bl.a. mangler havstrategiområderne.

Forskellen på de 18,3%, som fremgår af WDPAs database, og de 4,8%, der er fundet i dette projekt, skyldes, at der ikke har været foretaget en vurdering af, om et givent område opfylder IUCNs standard for naturbeskyttelse inden området er blevet indberettet til databasen. Dette er baggrunden for, at FNs

Miljøprogram World Conservation Monitoring Centre (WCMC) har opfordret medlemmer af IUCNs ekspertkommissioner til at bistå lande med at sikre korrekt indberetning til WDPA.

De enkelte farvande er beskrevet individuelt i afsnittet 'Naturbeskyttelse opdelt efter farvand' nedenfor.

Beskyttelsestyper

Af Tabel 5 og Figur 5 fremgår hvor stor en andel af de forskellige beskyttelsestyper, der opfylder IUCNs standard og dermed har fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori.

Beskyttelsestype	Antal områder	Vurderet til IUCN-kategori	Areal (ha)	Vurderet til IUCN-kategori (ha)	% af areal vurderet til IUCN-kategori
Fredning (ved fredningsnævn)	14	9	13.717	13.430	97,9%
Bekendtgørelsesfredning	18	13	209.187	70.050	33,5%
Natura 2000-område	88	56	2.038.080	557.883	27,4%
Ramsar-område	24	15	708.953	383.839	54,1%
Vildtreservat	67	42	118.333	104.548	88,4%
Nationalpark (delområder)	7	5	143.949	9.181	6,4%
Naturpark	4	1	67.727	7.618	11,2%
UNESCO Verdensarv	1	0	124.276	0	0%
UNESCO Biosfære (delområder)	4	4	18.014	18.014	100%
OSPAR-område	34	6	1.246.989	109.576	8,8%
HELCOM-område	64	46	1.117.408	491.114	44,0%
Havstrategiområde	6	0	58.986	0	0%
Fondsejet område	1	1	228	228	100%
I alt	332	198			

Tabel 5. Andel af hver beskyttelsestype, der har fået tildelt en IUCN-kategori. Arealerne er inklusiv eventuelle terrestriske arealer og er ikke korrigerede for overlap mellem de forskellige beskyttelsestyper og kan derfor ikke lægges sammen. F.eks. overlapper HELCOM-, OSPAR- og Ramsar-områder helt eller delvist med hinanden og med Natura 2000-udpegningerne. I de tilfælde, hvor der er tale om kombinerede bekendtgørelsesfredninger og vildtreservater er områderne alene opført under bekendtgørelsesfredninger.

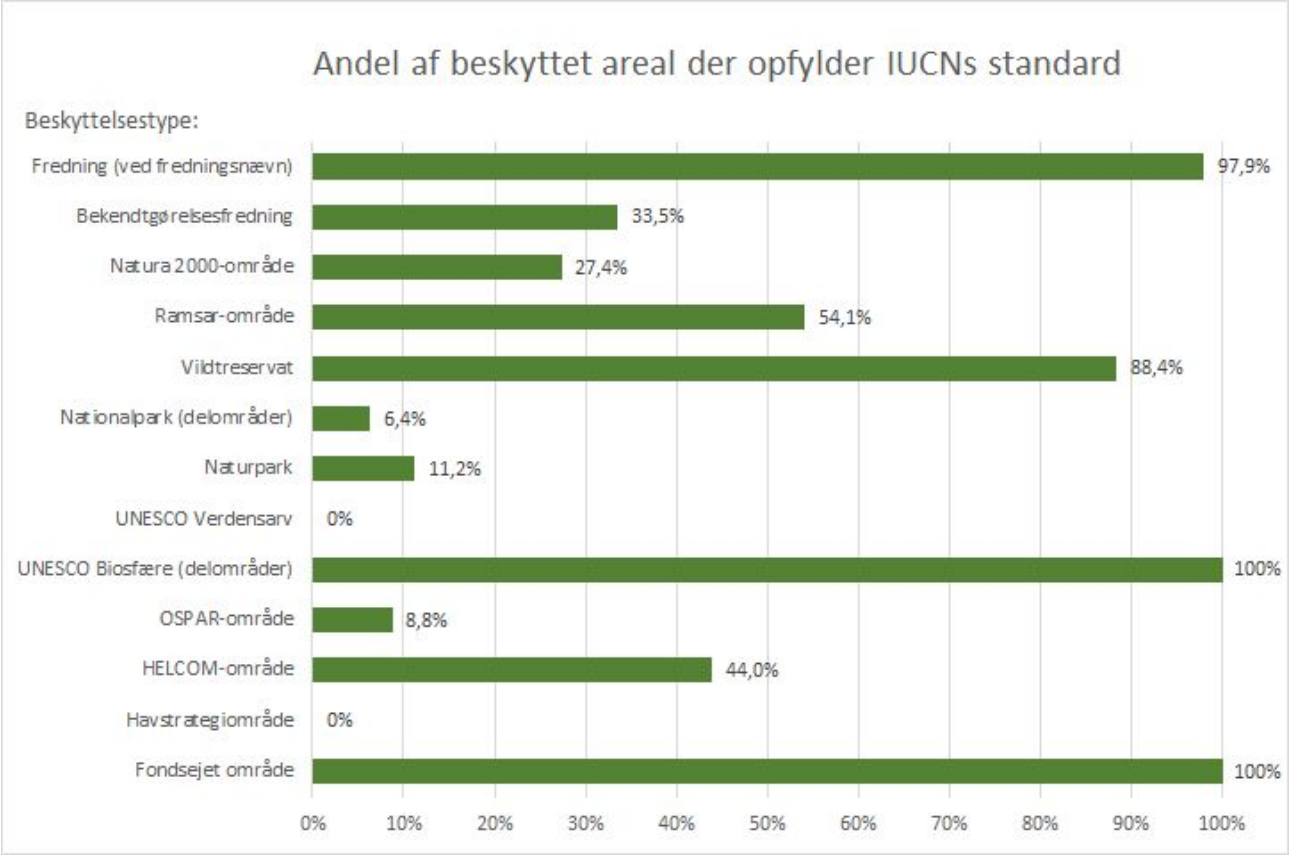

Figur 5. Andel af havareal for hver beskyttelsestype, der opfylder IUCNs standard for naturbevarelse.

Når der ses på, hvor meget de forskellige typer af beskyttelse opfylder IUCNs kriterier målt i arealandel bemærkes, at det især er fredninger ved fredningsnævn og vildtreservater, der med succes opfylder kriterierne. 9 af 14 fredninger opfylder IUCNs standard med en arealandel på 97,9 % hvor der for vildtreservater er 42 af 67 områder, der opfylder IUCNs standard med en arealandel på 88,4%.

For Ramsarområder bidrager ca. 54 % af områdernes areal til opfyldelse af IUCNs kriterier. Det skyldes at de i høj grad har fordel af at være omfattet af beskyttelse gennem Natura 2000-udpegningen, der sætter krav til beskyttelse af naturtyper og arter. Det samme gælder for HELCOM-områder. OSPAR-områderne bidrager af samme grund med en meget lille del hvad antal og areal angår, hvilket skyldes at mange af de sammenfaldende Natura 2000-områder ikke er vurderet til kategori overvejende på grund af manglende eller utilstrækkelig fiskeriregulering.

Beskyttelse i form af fredninger ved fredningsnævn og bekendtgørelsesfredninger giver mulighed for at gennemføre vidtgående beskyttelsesbestemmelser. Det er dog ikke altid, at beskyttelsen også omhandler fredning af havbunden, hvilket kan være en del af forklaringen på, at kun 33,5% af bekendtgørelsesfredningernes areal opfylder kravene.

Vurderingen af national- og naturparker samt UNESCO Verdensarv- og Biosfæreområder beror i meget høj grad på, hvor meget andet beskyttet natur, der er inden for det udpegede område. For UNESCO-udpegede områder har vi vurderet, at Verdensarv Vadehavet ikke opfylder IUCNs standard, mens Møn Biosfæreområde bestående af fire delområder defineret ved kerneområder og bufferzoner (se afsnit under Typer af beskyttelse) opfylder IUCNs standard.

For alle national- og naturparker med undtagelse af Naturpark Lillebælt har vi reduceret i det beskyttede areal, der er blevet vurderet, således at landarealer og ferskvandsområder ikke har talt med. Dette har for nogle områder betydet, at vi yderligere har delt området op i delområder, der så er blevet vurderet

særskilt. Vores vurderinger siger således ikke noget generelt om beskyttelsen i national- og naturparker. Det vil kræve en fuld vurdering af de enkelte områder.

Naturbeskyttelse opdelt efter farvand

Vi har i projektet inddelt det danske søterritorium i 12 forskellige farvande (Figur 2) for at kunne illustrere og sammenligne omfanget og kvaliteten af naturbeskyttelse i delområder. I det følgende er gengivet de væsentligste resultater samt et kort over de beskyttede områder for hvert af de 12 farvande:

Skagerrak

I alt ligger der 12 beskyttede områder helt eller delvist i Skagerrak (Figur 6). Mange af disse områder er udpeget både som Natura 2000-område og OSPAR-område med samme geografiske afgrænsning, hvorfor de overlapper med hinanden. På figuren ses således færre områder end 12 som følge af disse overlap.

Af de 12 områder, er der kun et enkelt område, der har fået tildelt en forvaltningskategori. Det drejer sig om fredningen af Skagen Gren, der har fået tildelt kategorien III Naturmonument, i øvrigt som det eneste område i hele gennemgangen. De øvrige 11 områder har ikke fået tildelt en kategori. Det skyldes i overvejende grad fiskeri med bundslæbende redskaber, hvilket er i uoverenstemmelse med IUCNs kriterier for naturbeskyttelse. Samlet set betyder det, at kun 609 ha marint areal er beskyttet i henhold til IUCNs krav, hvilket udgør blot 0,06% af Skagerrak (Tabel 4). Det er den laveste andel af de 12 farvande.

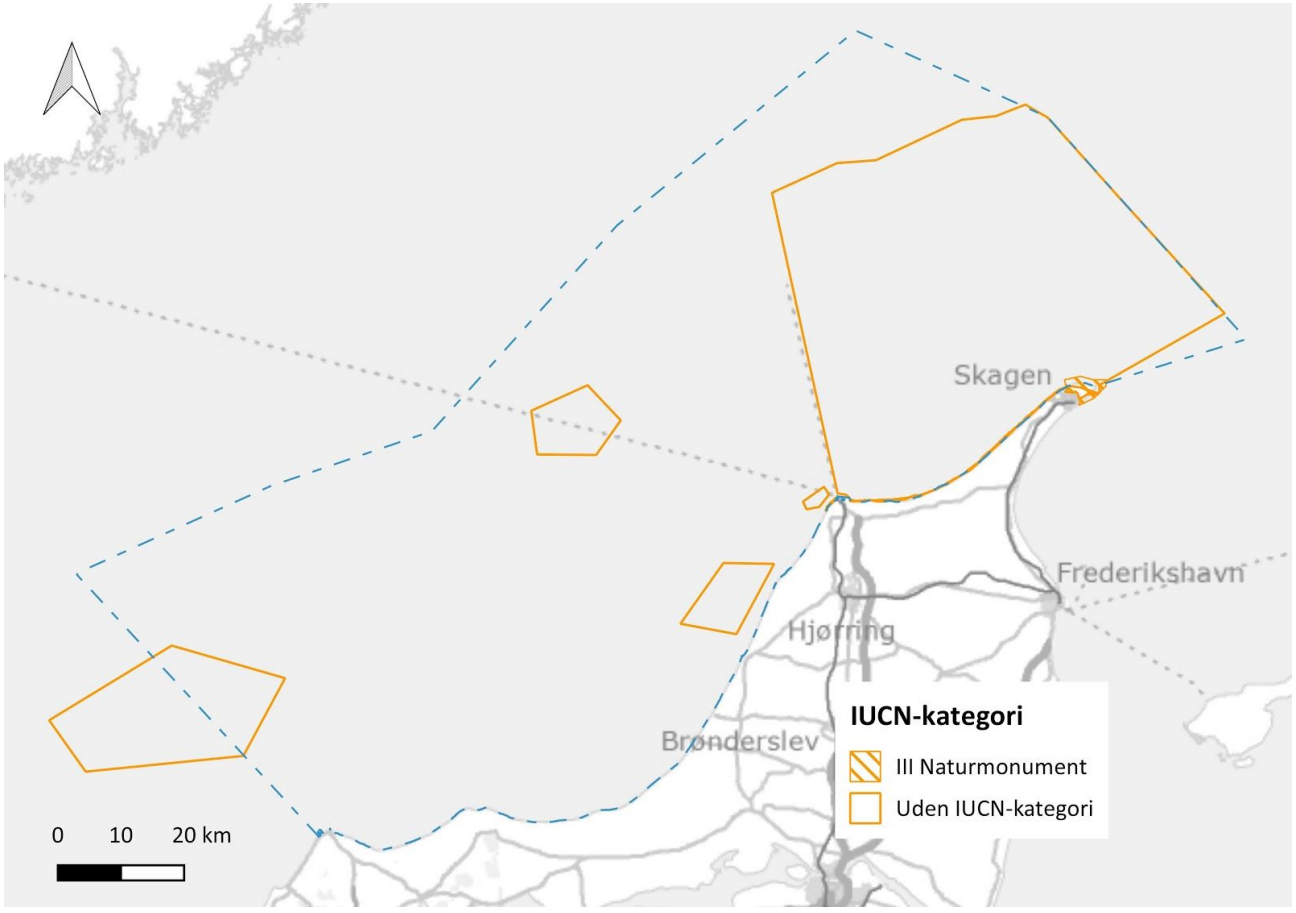

Figur 6. Kort over beskyttede områder i Skagerrak med angivelse af hvilke områder, der har fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori. Den stiplede, blå linje angiver afgrænsningen af Skagerrak.

Limfjorden

I Limfjorden er der udpeget 27 beskyttede områder, som fordeler sig over store dele af Limfjorden vest for Aalborg (Figur 7). Flere af områderne overlapper helt eller delvist. F.eks. er området ved Agger Tange både udpeget som Natura 2000-, OSPAR- og Ramsar-område, ligesom en bekendtgørelsesfredning dækker området.

Af de 27 områder har vi vurderet, at 16 områder opfylder IUCNs standard, svarende til knap 60% af områderne. De fleste har fået tildelt forvaltningskategori IV (13 områder), mens to områder har fået kategori V (Nibe Bredning Natura 2000-område hhv. Ramsar-område) og ét område kategori VI (bekendtgørelsesfredningen for Agerø og Skibsted Fjord), hvilket er eneste område i hele gennemgangen.

Samlet er 27.380 ha i Limfjorden beskyttet i henhold til IUCNs krav, hvilket udgør 17,8% af Limfjorden (Tabel 4). Det er i den høje ende sammenlignet med de andre undersøgte farvande, og derved bidrager naturbeskyttelsen lokalt i Limfjorden til opfyldelse af FNs Verdensmål om 10% beskyttet havareal.

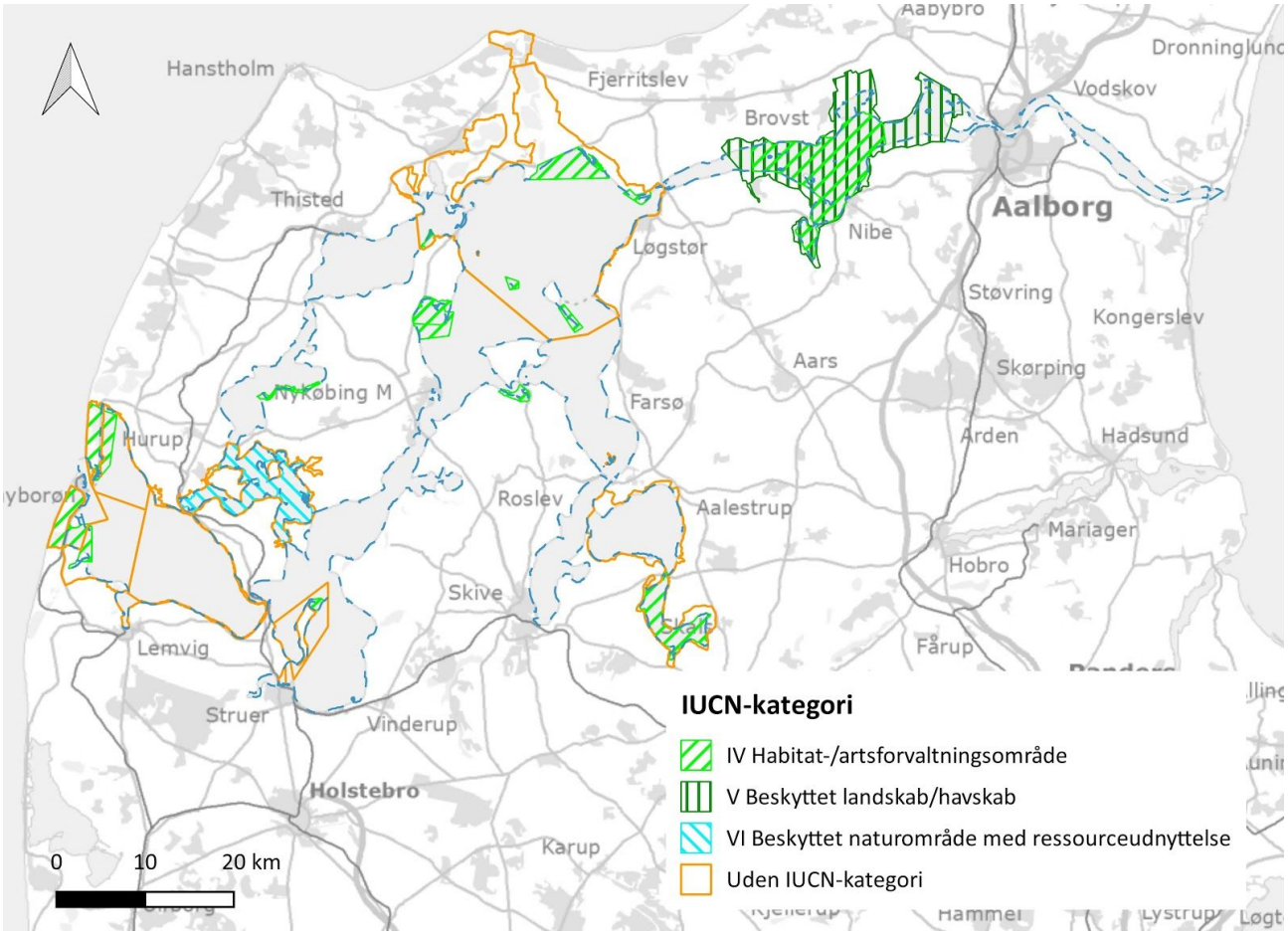

Figur 7. Kort over beskyttede områder i Limfjorden med angivelse af hvilke områder, der har fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori. Den stiplede, blå linje angiver afgrænsningen af Limfjorden.

Nordsøen

Nordsøen udgør det langt største af farvandene, men indeholder relativt få beskyttede områder, nemlig 29 områder (Figur 8). Mange af disse områder overlapper helt eller delvist med hinanden, idet samme område kan være udpeget både som Natura 2000-område, OSPAR-område og Ramsarområde. I Vadehavet overlapper disse udpegninger også med en bekendtgørelsesfredning, nationalpark og verdensarvsområde.

Af de 29 beskyttede områder har 11 områder fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori. Fem områder har fået kategori IV, f.eks. Sandbanker ud for Thorsminde. Seks områder har fået tildelt Kategori V, hvilket alene udgøres af udpegninger i Nissum Fjord og Ringkøbing Fjord, der her medregnes til Nordsøen.

De beskyttede områder i og omkring Vadehavet, herunder Nationalparken og UNESCO verdensarvsområdet, har ikke fået tildelt en forvaltningskategori. Det skyldes primært det intensive fiskeri med bundslæbende redskaber, som foregår i farvandet vest for vadehavsøerne svarende til knap halvdelen af det marine beskyttede område. Fiskeri med bundslæbende redskaber er uforeneligt med IUCNs kriterier for naturbeskyttelse. Af samme årsag er samtlige ikke-kystnære udpegninger i Nordsøen vurderet til ikke at opfylde IUCNs standard.

I alt er 40.761 ha i Nordsøen beskyttet i henhold til IUCNs krav, hvilket udgør blot 0,84% af Nordsøen (Tabel 4).

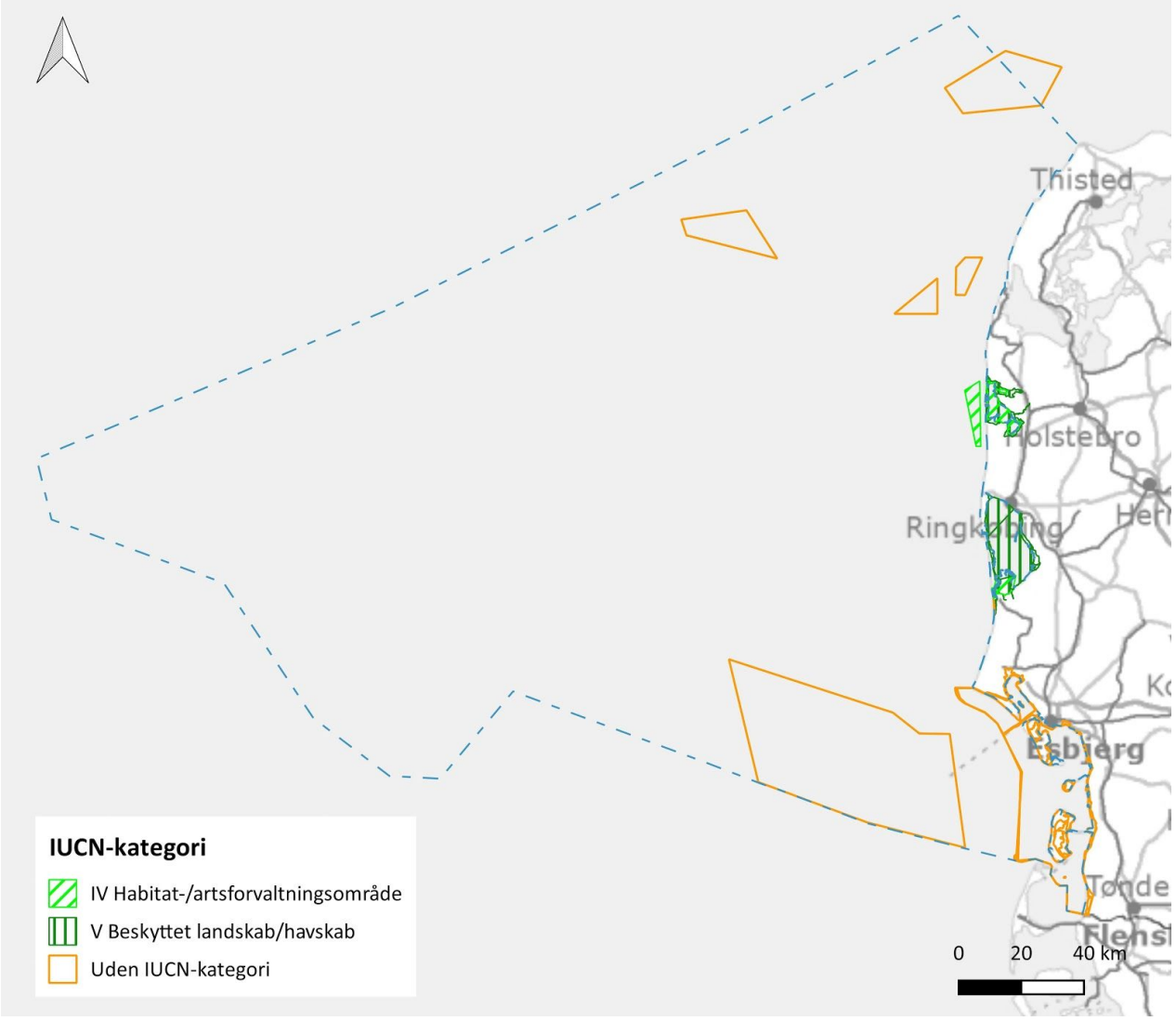

Figur 8. Kort over beskyttede områder i Nordsøen med angivelse af hvilke områder, der har fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori.

Kattegat

I Kattegat er der i alt udpeget 96 beskyttede naturområder, hvorfor Kattegat er et af de farvande med flest beskyttede områder (Figur 9). De fordeler sig over det meste af Kattegat og tæller nogle relativt store udpegninger, bl.a. i Aalborg Bugt. Mange af områderne overlapper helt eller delvist med hinanden, f.eks. ved at det samme område er udpeget både som Natura 2000-, OSPAR-, HELCOM- og/eller Ramsar-område.

Af de 96 beskyttede områder har 36 områder fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori, heraf har langt de fleste - 31 områder - fået tildelt kategori IV. Et enkelt område - Skagen Gren fredningen, som også strækker sig ind i Skagerrak - har fået tildelt kategori III, som værende et naturmonument. Det skyldes det geologiske særkende hvor to farvande mødes.
Endelig har fire områder fået tildelt kategori V, herunder Nationalpark Skjoldungernes Land i Roskilde Fjord (som her medregnes til Kattegat) og Rønnerne ved Læsø.

Særligt for Kattegat har staten udpeget seks såkaldte havstrategiområder, der har som formål at beskytte naturtypen blød havbund. Ingen af disse har dog kunnet opnå en IUCN-forvaltningskategori, da der endnu ikke er udarbejdet fiskeriregulering for områderne. Hvis dette gennemføres, vil der være basis for at revurdere områderne med henblik på at se om de kan vurderes til at opfylde IUCNs krav og tildeles en forvaltningskategori.

Samlet er 119.508 ha marint areal i Kattegat beskyttet i henhold til IUCNs krav, hvilket udgør 7,8% af Kattegat (Tabel 4). Dermed bidrager Kattegat næsten til opfyldelse lokalt af Verdensmålet om 10% beskyttelse - og med potentiale for yderligere bidrag.

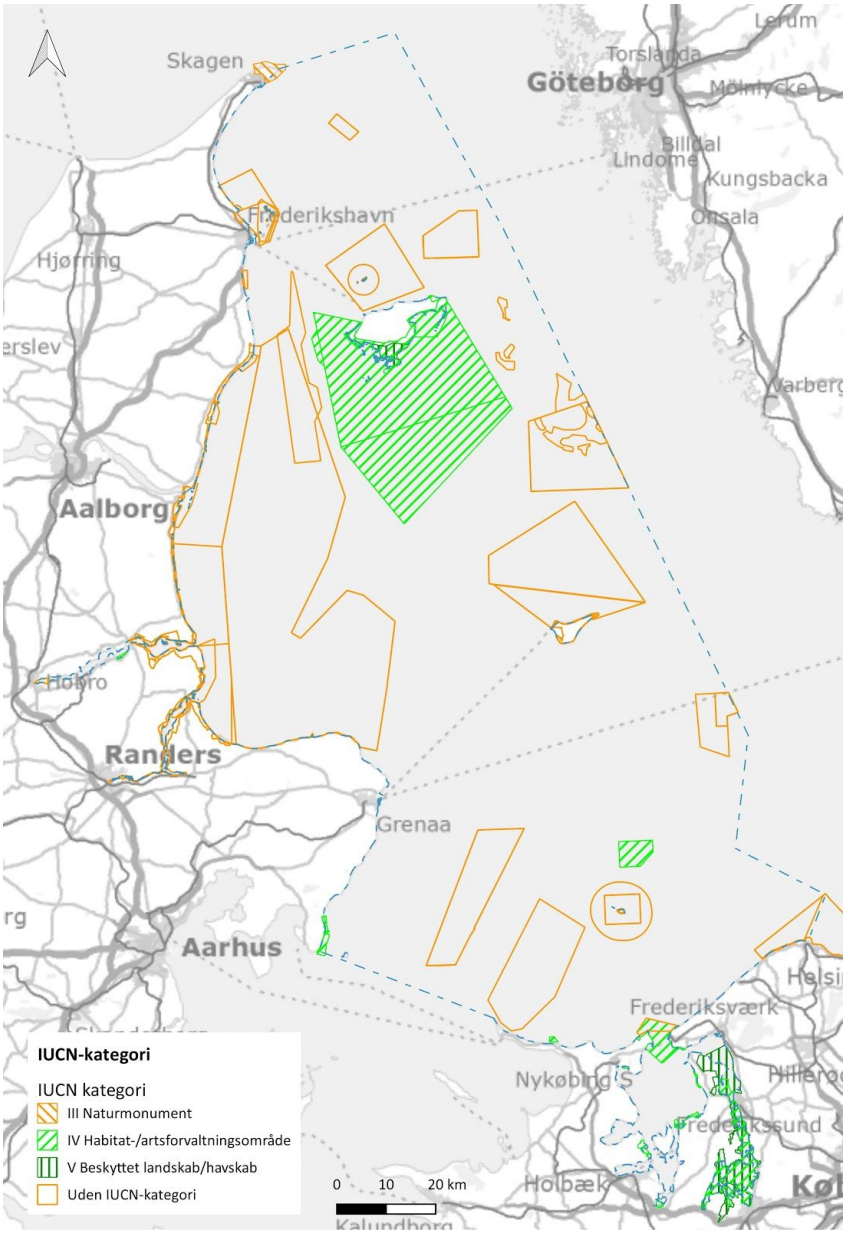

Figur 9. Kort over beskyttede områder i Kattegat med angivelse af hvilke områder, der har fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori.

Nordlige Bælthav

Af Figur 10 fremgår placeringen af beskyttede naturområder i det Nordlige Bælthav. Der er i alt udpeget 55 beskyttede områder, og som for de øvrige farvande overlapper flere af de beskyttede områder helt eller delvist med hinanden, f.eks. ved at det samme område er udpeget både som Natura 2000-, HELCOM- og/eller Ramsar-område. Der indgår også 12 vildtreservater, hvoraf de fleste ligger inden for et Natura 2000-område.

Af de 55 beskyttede områder har 46 områder - altså hovedparten - fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori. 28 områder har fået tildelt kategori IV og 16 områder kategori V. Et enkelt område, nemlig det mindre Mølle- og Svanegrunden, der ligger nordvest for Endelave, har fået tildelt kategori Ia, som værende et naturreservat (defineret af IUCN ved minimal menneskelig påvirkning). Endelig har fredningen af Æbelø fået tildelt IUCN-kategori II Nationalpark. Det er det eneste marine område i Danmark, der har fået tildelt den kategori.

Samlet er 72.826 ha marint areal i det Nordlige Bælthav beskyttet i henhold til IUCNs krav (Tabel 4). Det svarer til 18,7% af havområdet, hvilket overstiger FNs Verdensmål om, at 10% af havarealet skal være beskyttet, og dermed bidrager havområdet til opfyldelse af Verdensmålet lokalt med potentiale for yderligere bidrag.

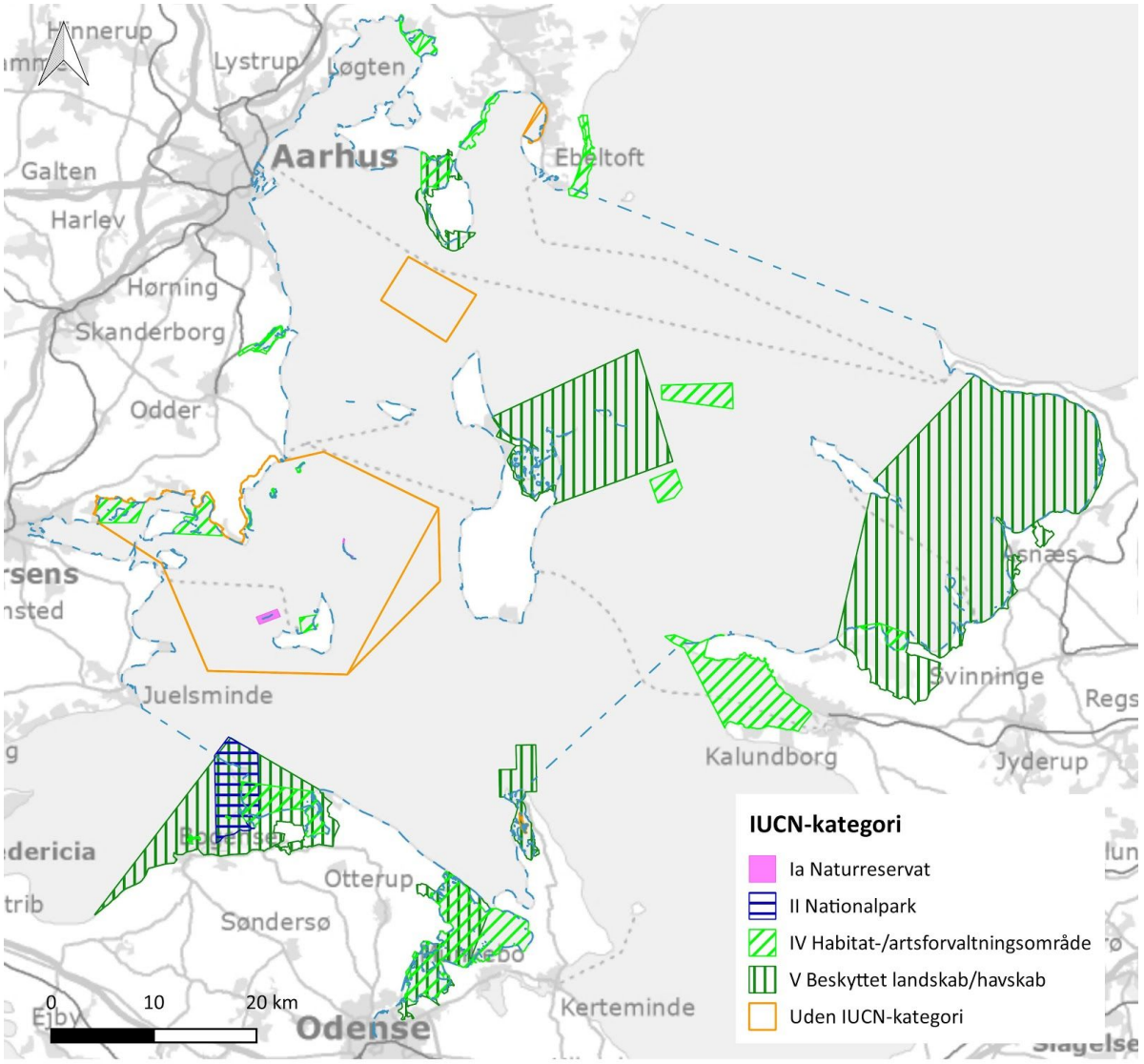

Figur 10. Kort over beskyttede områder i det Nordlige Bælthav med angivelse af hvilke områder, der har fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori.

Lillebælt

I Lillebælt er der i alt udpeget 25 beskyttede naturområder, hvoraf 10 har fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori. Fordelingen af disse områder kan ses af Figur 11.

Som beskrevet for Nordlige Bælthav ovenfor, har fredningen af Æbelø fået tildelt IUCN-kategori II Nationalpark. Æbelø-fredningen har udstrækning i både Lillebælt og Nordlige Bælthav, hvorfor den er nævnt begge steder.

Derudover er der to områder, der har fået tildelt kategori Ia Naturreservat. Det drejer sig om Gyldensteen Strand på Nordfyn, der er vurderet både som vildtreservat og fondsejet område, hvorfor det tæller med to gange. Endelig er der fire områder, der er vurderet til kategori IV og tre områder til kategori V.

Samlet er 7.662 ha i Lillebælt beskyttet i henhold til IUCNs krav, hvilket udgør 5,1% af Lillebælt (Tabel 4). Det er halvvejs til FNs Verdensmål om, at 10% af havarealet skal være beskyttet.

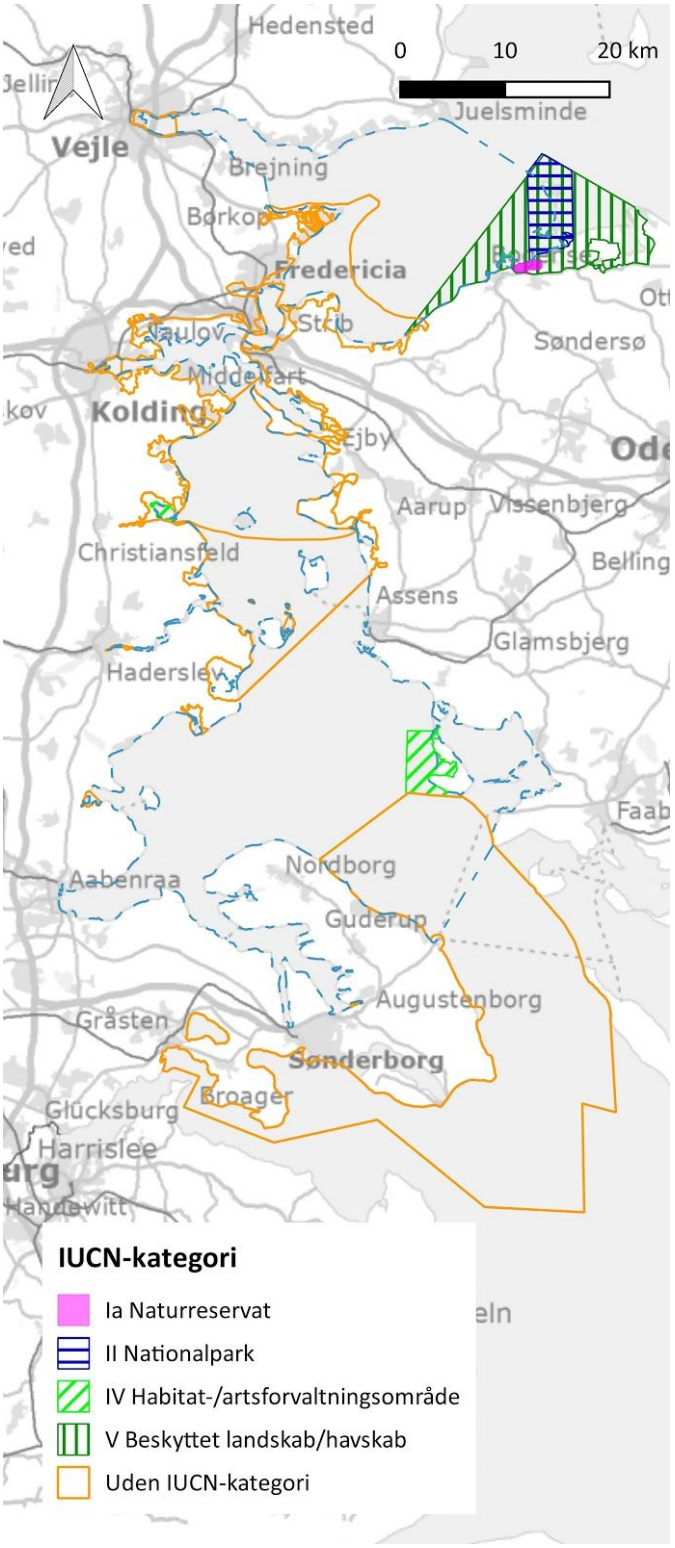

Figur 11. Kort over beskyttede områder i Lillebælt med angivelse af hvilke områder, der har fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori.

Sydfynske Øhav

Det Sydfynske Øhav er et relativt lille havområde, og indeholder kun ni beskyttede områder. Disse udgør dog arealmæssigt en stor del af det Sydfynske Øhav, som det kan ses af Figur 12. Af de ni områder har tre områder fået tildelt Kategori IV og tre områder Kategori V. Flere af disse overlapper helt eller delvist med hinanden.

Samlet er 36.829 ha i det Sydfynske Øhav beskyttet i henhold til IUCNs krav, hvilket udgør 34,2% af farvandet, altså over en tredjedel (Tabel 4). Det er den næsthøjeste andel sammenlignet med de andre undersøgte farvande og væsentligt over FNs Verdensmål om 10% beskyttet havareal.

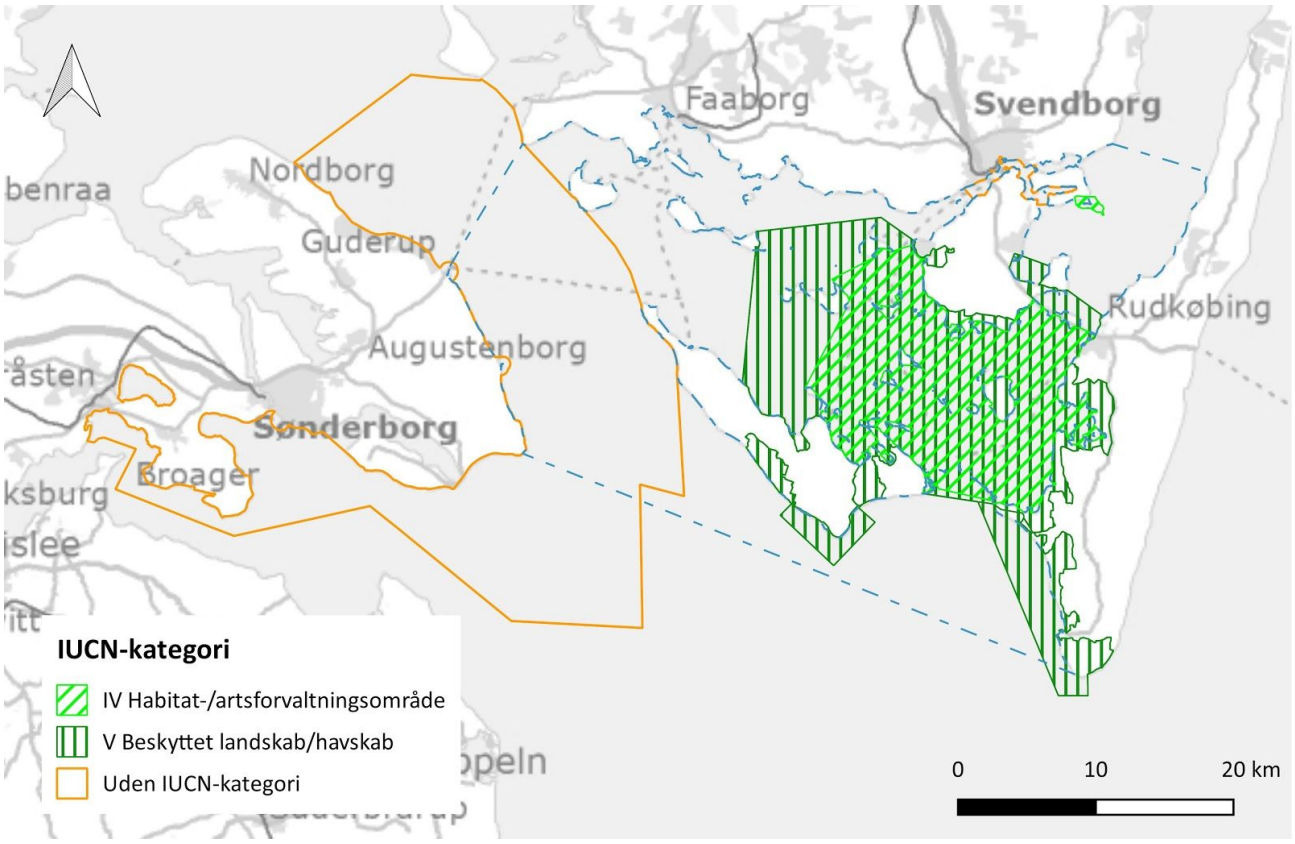

Figur 12. Kort over beskyttede områder i det Sydfynske Øhav med angivelse af hvilke områder, der har fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori.

Storebælt

Af Figur 13 fremgår placeringen af beskyttede naturområder i Storebælt. Der er i alt udpeget 23 beskyttede områder, og som for de øvrige farvande overlapper flere af de beskyttede områder helt eller delvist med hinanden, f.eks. ved at det samme område er udpeget både som Natura 2000-, HELCOM- og/eller Ramsar-område.

Af de 23 beskyttede områder har 17 områder fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori. Heraf har 15 områder fået tildelt kategori IV og to områder kategori V. Seks områder har ikke fået tildelt en kategori, herunder det største beskyttede område, Natura 2000-udpegningen Centrale Storebælt.

Samlet er 19.775 ha i Storebælt beskyttet i henhold til IUCNs krav (Tabel 4). Det svarer til 8,5% af havområdet, hvilket er tæt på FNs Verdensmål om, at 10% af havarealet skal være beskyttet.

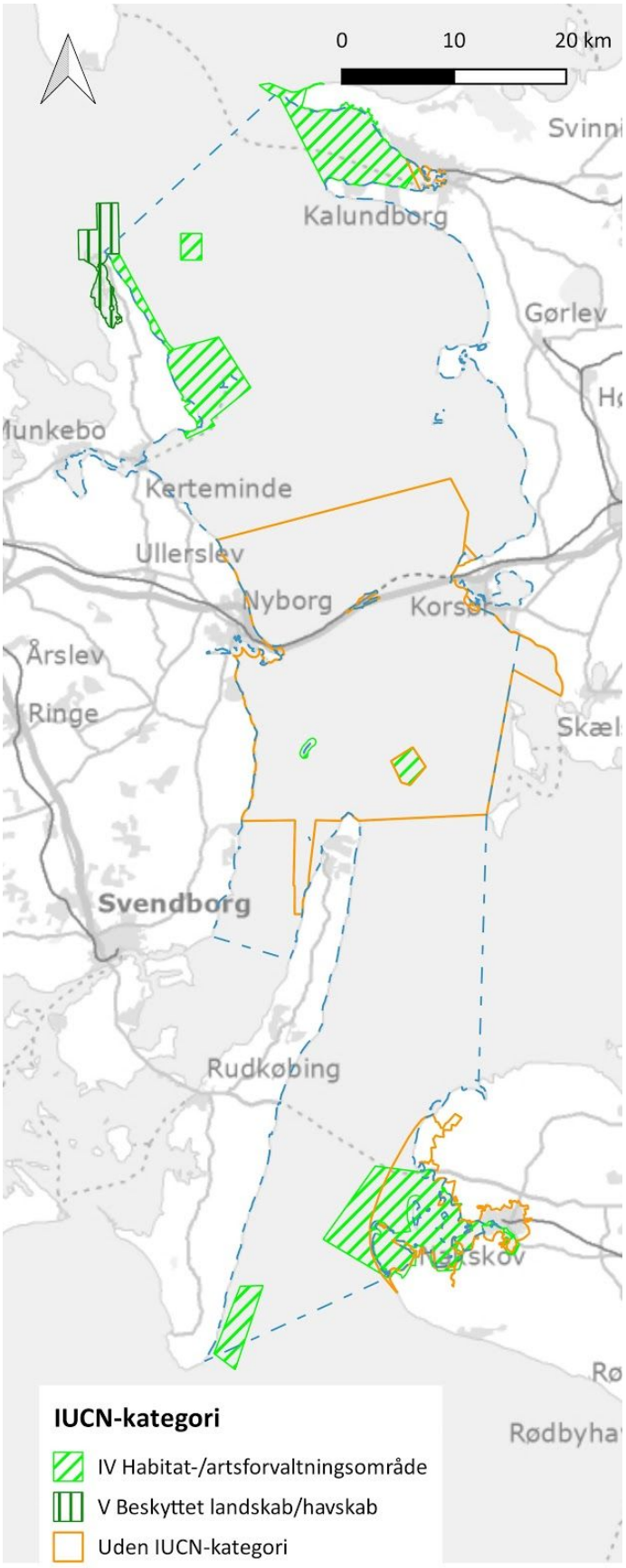

Figur 13. Kort over beskyttede områder i Storebælt med angivelse af hvilke områder, der har fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori.

Smålandsfarvandet

I Smålandsfarvandet er der udpeget 36 beskyttede områder, og disse udgør arealmæssigt en stor del af farvandet, som det kan ses af Figur 14. Af de 36 områder er det kun tre områder, der ikke har fået tildelt en forvaltningskategori. I alt har 21 områder fået tildelt Kategori IV, mens 12 områder har fået Kategori V. Flere af disse overlapper helt eller delvist med hinanden.

Samlet er 89.258 ha i Smålandsfarvandet beskyttet i henhold til IUCNs krav, hvilket udgør 52,7% af farvandet, altså over halvdelen (Tabel 4). Det er den klart højeste andel sammenlignet med de andre undersøgte farvande, hvorved Smålandsfarvandet lokalt giver et væsentligt bidrag til opfyldelse af FNs Verdensmål om 10% beskyttet havareal.

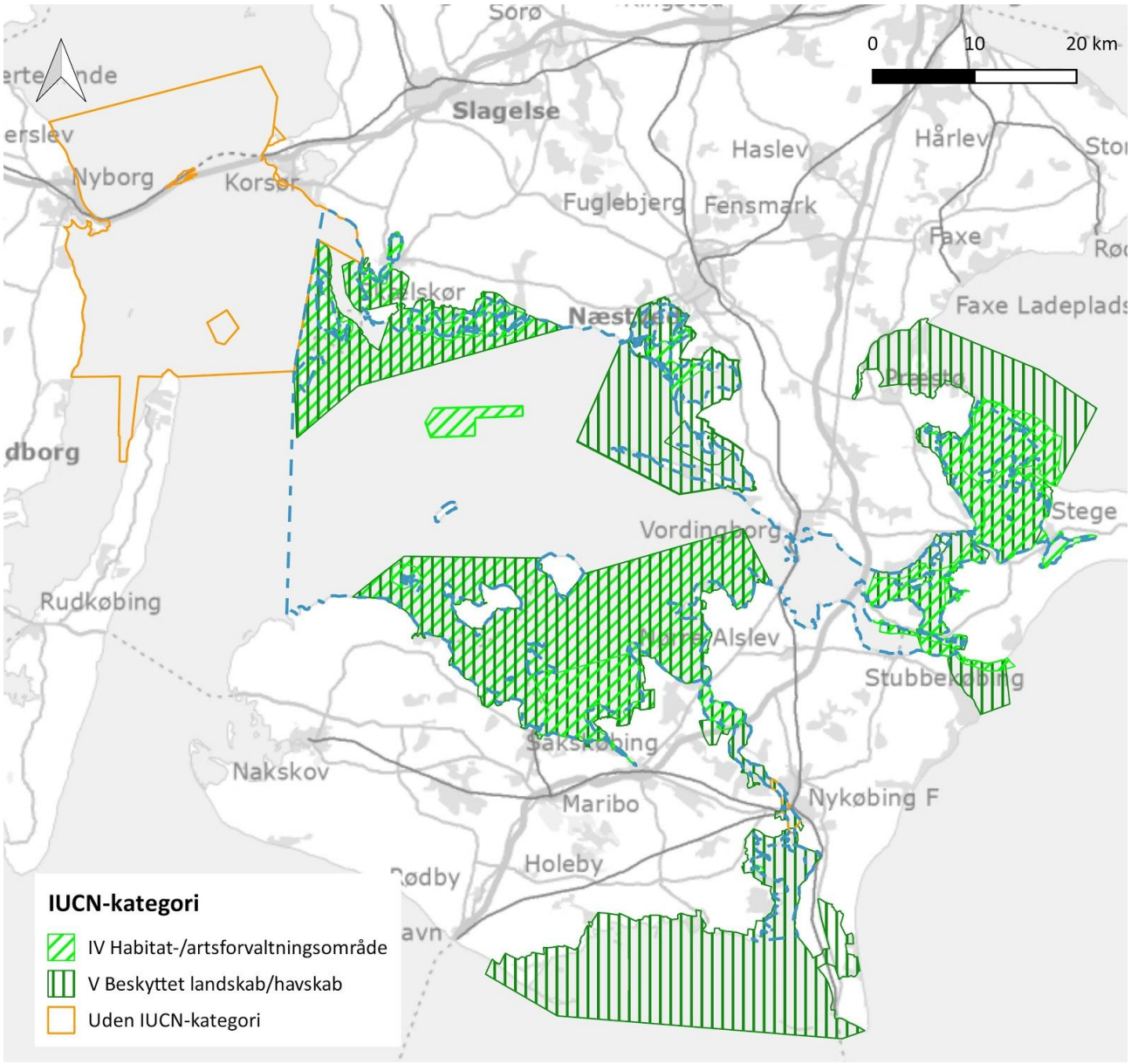

Figur 14. Kort over beskyttede områder i Smålandsfarvandet med angivelse af hvilke områder, der har fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori.

Øresund

Af Figur 15 fremgår placeringen af beskyttede naturområder i Øresund. Der er i alt udpeget 17 beskyttede områder, hvoraf flere af dem overlapper helt eller delvist med hinanden, f.eks. ved at det samme område er udpeget både som Natura 2000- og HELCOM-område.

Af de 17 beskyttede områder har 12 områder fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori. Heraf har 5 områder fået tildelt kategori IV og 7 områder kategori V.

Samlet er der i Øresund 21.809 ha beskyttet natur, der opfylder IUCNs krav til naturbeskyttelse (Tabel 4). Det svarer til 9,3% af Øresund, hvilket lokalt betyder at Øresund er tæt på at opfylde FNs Verdensmål om, at 10% af havarealet skal være beskyttet.

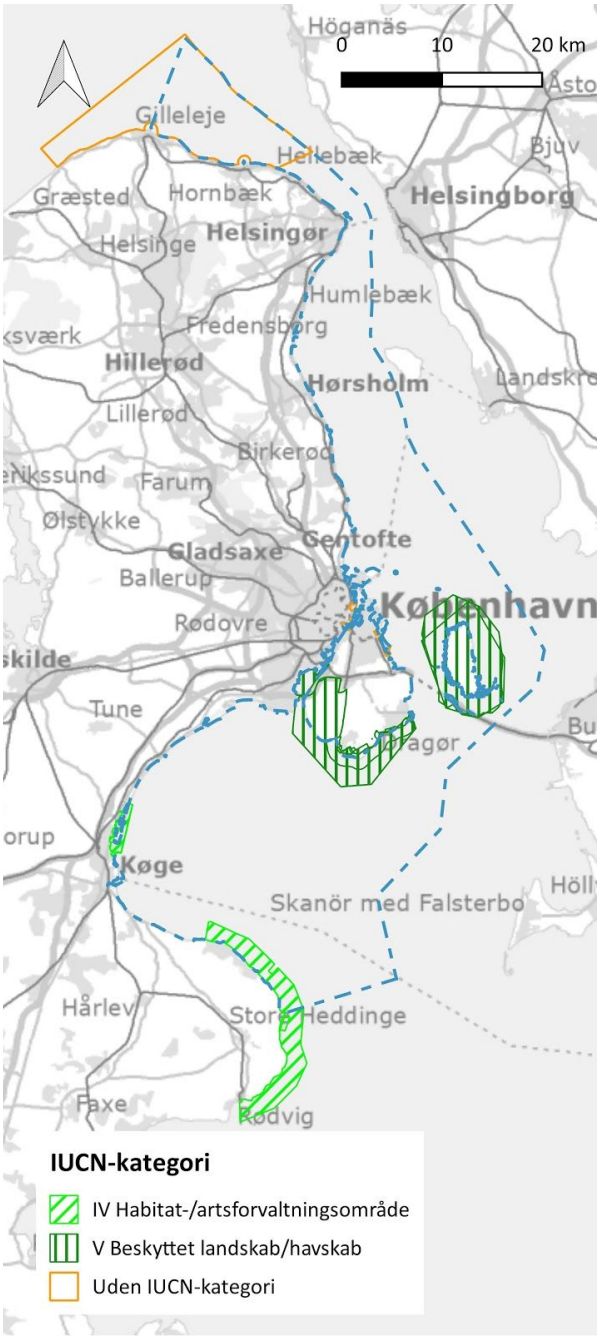

Figur 15. Kort over beskyttede områder i Øresund med angivelse af hvilke områder, der har fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori.

Sydvestlige Østersø

Sydvestlige Østersø er defineret som den del af Østersøen i territorialt Danmark, der ligger syd for øerne og som ikke er indeholdt i de øvrige farvande som det Sydfynske Øhav, Smålandsfarvandet og Øresund (Figur 16). Der er i alt udpeget 28 beskyttede områder i Sydvestlige Østersø, og som for de øvrige farvande overlapper flere af de beskyttede områder helt eller delvist med hinanden, f.eks. ved at det samme område er udpeget både som Natura 2000-, HELCOM- og/eller Ramsar-område.

Af de 28 beskyttede områder har 23 områder fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori, altså hovedparten af områderne. Heraf har 16 områder fået tildelt kategori IV og syv områder kategori V. Det drejer sig bl.a. om en række vildtreservater, Natura 2000-områder og HELCOM-områder omkring Møn, Ulvshale og Præstø Fjord. Udpegningerne ved Møn er også omfattet af en UNESCO Biosfære-udpegning, der derigennem opfylder IUCNs krav til naturbeskyttelse.

Blandt de områder, der ikke har fået tildelt en kategori, er Natura 2000-udpegningerne Femern Bælt (syd for Lolland) og det større Flensborg Fjord, Bredgrund og farvandet omkring Als, der også strækker sig ind i det Sydfynske Øhav og Lillebælt, hvilket hovedsagelig skyldes fiskeri med bundslæbende redskaber. I tilfældet med Femern Bælt skyldes det også, at udpegningen alene omhandler beskyttelsen af en enkelt art, marsvin, og ikke indeholder bestemmelser om bevarelse af områdets øvrige naturværdier.

Samlet er 46.458 ha marint areal i Sydvestlige Østersø beskyttet i henhold til IUCNs krav (Tabel 4). Det svarer til 7,6% af havområdet.

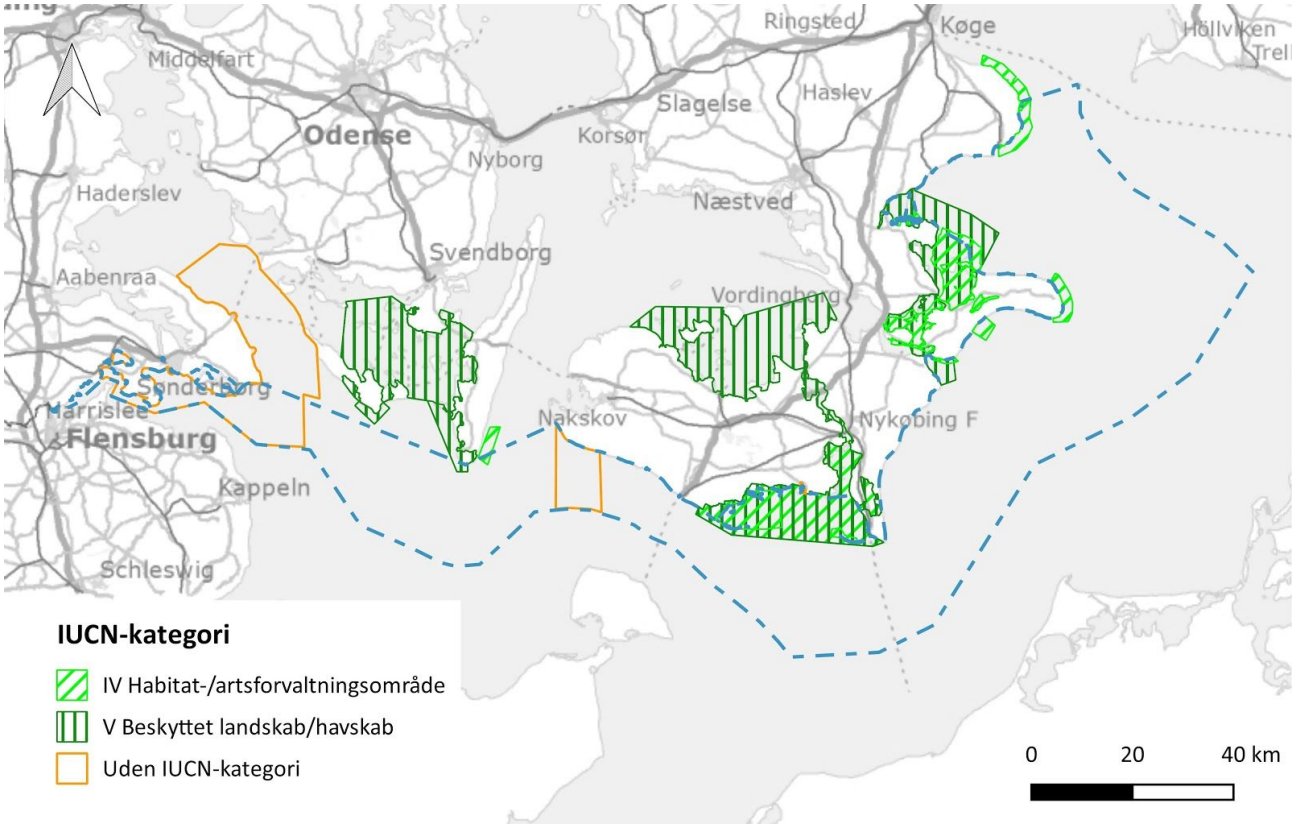

Figur 16. Kort over beskyttede områder i den Sydvestlige Østersø med angivelse af hvilke områder, der har fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori.

Østersøen omkring Bornholm

Endelig er der Østersøen omkring Bornholm, som vedrører den del af den østlige Østersø, der indgår i dansk territorialt farvand (Figur 17). Der er i alt udpeget 14 beskyttede områder i Østersøen omkring Bornholm, og samtlige områder har fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori. Heraf har 10 områder fået tildelt kategori IV og fire områder kategori V. Mange af områderne overlapper dog helt eller delvist med hinanden. Således udgøres de fire kategori V-områder af det samme område omkring Ertholmene, der både er beskyttet via en Natura 2000-, HELCOM- og Ramsar-udpegning, samt en bekendtgørelsesfredning.

Den største udpegning i området er Natura 2000-/HELCOM-området Adler Grund og Rønne Banke, sydvest for Bornholm, der har fået tildelt kategori IV.

Samlet er 35.383 ha i Østersøen omkring Bornholm beskyttet i henhold til IUCNs krav (Tabel 4). Det svarer til 3,1% af havområdet, hvilket ligger noget under FNs Verdensmål om, at 10% af havarealet skal være beskyttet.

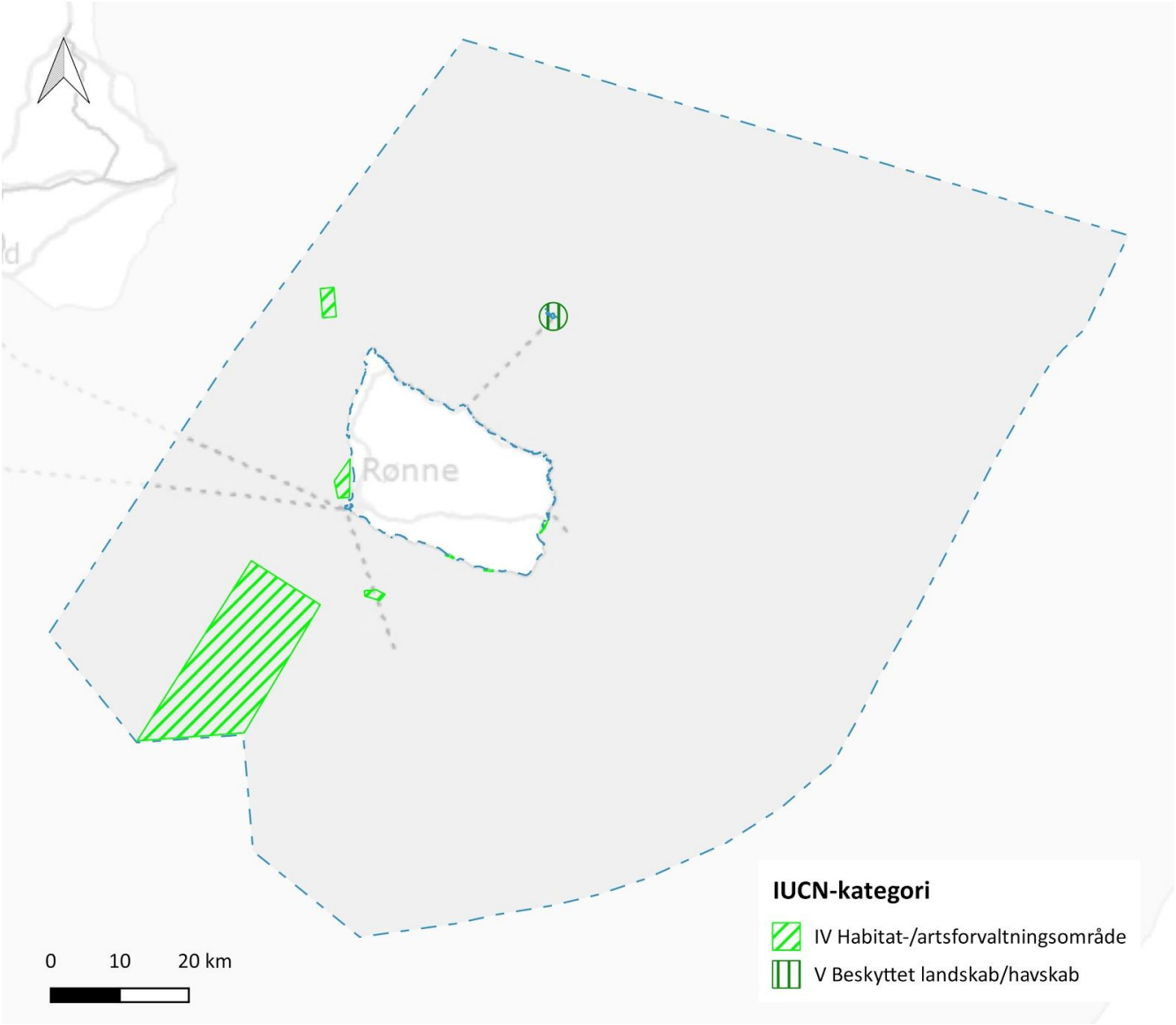

Figur 17. Kort over beskyttede områder i Østersøen omkring Bornholm med angivelse af hvilke områder, der har fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori.

Tildeling af styringsform

De 332 beskyttede marine områder, der er vurderet i dette projekt, har alle fået tildelt en styringsform på baggrund af tilgængelige oplysninger om ejerskab og forvaltning af det konkrete område. Gennemgangen viser, at der er 180 af de 332 beskyttede områder, der styres af staten (Tabel 6). Det er langt den højeste andel. Dernæst følger grænseoverskridende styring med 76 områder. Denne styringsform er kendetegnet ved at et område forvaltes af to eller flere lande, når området ligger helt eller delvist i internationalt farvand.

Styringsform	Antal områder	Vurderet til IUCN-kategori	Areal (ha)	Vurderet til IUCN-kategori (ha)	% vurderet til IUCN-kategori
Myndighed - Statslig	180	119	2.445.704	822.667	33,6%
Myndighed - Kommunal	5	2	1.845	1.664	90,2%
Myndighed - Delegeret	1	1	228	228	100%
Delt - Grænseoverskridende	76	23	2.503.095	460.575	18,4%
Delt - Samarbejdende	59	47	703.299	463.548	65,9%
Delt - Fælles	11	6	211.676	16.799	7,9%
Privat - Individuel	0	0			
Privat - Almennyttig	0	0			
Privat - Virksomhed	0	0			
Lokalsamfund	0	0			
I alt	332	198			

Tabel 6. Antal og areal af beskyttede områder fordelt efter styringsform, samt hvor stor en andel, der har fået tildelt en IUCN-forvaltningskategori. Bemærk, at arealerne er inklusiv terrestriske arealer. Der er ikke korrigeret for overlap mellem de forskellige beskyttede områder, hvorfor arealerne ikke kan lægges sammen.

Med 59 områder udgør den samarbejdende styringsform den tredjehyppigste. Denne form indebærer, at private og offentlige aktører indgår i et samarbejde om forvaltningen af et beskyttet område. I alt er 11 områder underlagt fælles styring. Disse områder tæller de danske nationalparker og naturparker, hvis styring og forvaltning er underlagt et fælles organ i form af en bredt sammensat bestyrelse og/eller råd.

Fem områder er kommunalt styrede, mens et enkelt område - Gyldensten Strand - er underlagt delegeret styring, idet staten har delegeret forvaltningen til en privat fond. I dette projekt er der ikke fundet nogle områder, der er underlagt privat styring, hvilket hænger sammen med, at søterritoriet overordnet set er statsligt inden for 12-sømilegrænsen og internationalt udenfor. Områder på havet kan tænkes at være forvaltet af lokalsamfund, men vi har ikke fundet sikre eksempler på dette.

For de tre hyppigste styringsformer ses det af tabellen, at den samarbejdende styringsform har den højeste arealandel, der opfylder IUCNs standard, nemlig 65,9%. Derefter følger statslig styring med 33,6% og grænseoverskridende styring med 18,4%. At den sidstnævnte har den laveste andel, der opfylder IUCNs standard, kan formentlig forklares ved, at regulering i disse områder kræver enighed mellem flere lande og

endelig godkendelse af EU-Kommissionen før regulering kan træde i kraft, hvorfor det kan være sværere at nå enighed om en effektiv naturbeskyttelse end i et rent nationalt anliggende.

Konklusion

Resultatet af dette arbejde viser, at 4,8% af det danske havareal er beskyttet efter den internationale standard, som er udviklet af IUCN. Derved opfylder beskyttelsen af den danske havnatur endnu ikke FNs Verdensmål om 10% beskyttelse af havarealet.

Det er væsentligt i forhold til at se på, om vi på globalt plan når 10%-målet, at alle lande anvender samme målestok for, hvornår et område er naturbeskyttet. Denne målestok findes i form af IUCNs standard og anvendes i stigende omfang og bidrager således til kvalificering af målene lokalt, nationalt og globalt. IUCNs standard sikrer, at vi får et så objektivt resultat som muligt – og at resultaterne er sammenlignelige.

Ved at lave en vurdering af naturbeskyttede områder i forhold til IUCNs kriterier med udfyldelse af vurderingsskemaer som i dette projekt, opnås samtidig et styringsredskab i forhold til forvaltningen af områderne. Således vil det afdække hvilke aktiviteter, der bør igangsættes såfremt målet er, at det beskyttede område skal opfylde IUCNs kriterier. Samtidig illustrerer det også, at vurderingerne ikke er statiske, men udvikles over tid, enten fordi forvaltningen af området ændrer sig eller fordi igangsatte aktiviteter medfører, at området opfylder kriterier for naturbeskyttelse eller modsat ikke længere opfylder kriterierne.

Det er vores forhåbning, at vi med dette projekt har bidraget til at kvalificere naturbeskyttelsen på havet i Danmark. Ligesom vi håber, at resultaterne har interesse på europæisk og globalt niveau og kan tjene til inspiration.

Bilag - Uddybning af metode til vurdering af beskyttede havområder efter IUCNs definition

Vi har i projektet som det første vurderet, om det konkrete beskyttede naturområde har naturbeskyttelse som hovedformål, hvilket er en grundlæggende forudsætning for, at der er tale om et beskyttet område efter IUCNs standard. Hvis der har været andre formål, der har været vigtigere, har vi konkluderet, at der ikke kan være tale om et beskyttet område. Hvis naturformålet ikke har været tilstrækkeligt klart beskrevet eller oplyst, har vi heller ikke kunnet konkludere, at der var tale om et beskyttet område.

Naturformålet kan som udgangspunkt bero på biologiske (biotiske) eller geologiske forhold (abiotiske). Det kan være hvert af forholdene enkeltvis eller tilsammen. Det er accepteret, at naturformål eksempelvis kan være sidestillet med kulturhistoriske formål. De to formål vil som oftest ikke være i konflikt med hinanden. Tilsvarende kan også gælde ved andre formål.

Hvis der har været et tilstrækkeligt naturformål har vi gennemgået det beskyttede område i forhold til om IUCNs definition af beskyttede naturområder er opfyldt. Vi har benyttet os af følgende oversættelse af IUCNs definition af ”protected areas” (beskyttede områder) til dansk:

”Et klart defineret geografisk område, anerkendt, dedikeret til og forvaltet gennem lovlige eller andre effektive midler til at nå en langsigtet beskyttelse af naturen, med tilhørende økosystemtjenester og kulturelle værdier.”

Det betyder, at følgende delelementer undersøges, med henblik på at afgøre om et givent beskyttet område kan betragtes som et beskyttet område i overensstemmelse med IUCNs kriterier, dvs.:

1. Klart defineret geografisk
2. Anerkendt som beskyttet
3. Dedikeret til beskyttelse
4. Forvaltet (via plejeplaner, driftsplaner eller på anden vis)
5. Baseret på lovgivning eller andre effektive midler
6. Opnåelse af langsigtet beskyttelse
7. Natur findes i området (biodiversitet, geodiversitet, landskab)
8. Forbundne økosystemtjenester er i overensstemmelse med beskyttelse
9. Beskyttelse af kulturarv harmonerer med naturbeskyttelse, og sårbar kulturarv er beskyttet.

Det gælder for alle de 9 undersøgte delelementer, at der skal kunne svares ‘Ja’ til dem for, at et givent område kan betragtes som værende beskyttet. Det er den samlede vurdering, som afgør om et område kan betragtes som et beskyttet område efter IUCNs definition. De forskellige delelementer skal her mere udførligt beskrives i forhold til, hvordan vi har grebet det an:

1. Klart defineret geografisk

Vi har for fredninger tjekket om kortet i fredningsafgørelsen har svaret til polygonen på Miljøportalen; hvis der har været manglende overensstemmelse, har vi vurderet, at området ikke er klart afgrænset. Vi har for øvrige typer af beskyttede områder tjekket om visning af afgrænsningen på Miljøportalen svarer til den, der er givet i rapporter og analyser, som vi har lagt til grund for vurderingen. For områder der er ikke er på Miljøportalen har vi tjekket om de viste afgrænsninger på deres respektive hjemmesider passer med det i teksten angivne område.

For Natura 2000-områder og Ramsarområder er nævnt eventuelle arealændringer i forbindelse med Danmarks forslag til revision af Natura 2000-områders afgrænsning i 2018. Da revisionen endnu ikke er godkendt af EU-Kommissionen, er der i vurderingerne taget udgangspunkt i den afgrænsning, der er fra før 2018. Afgrænsningen svarer også til den i den gældende Natura 2000-plan, som myndighederne er forpligtet til at forvalte områderne i forhold til.

2. Anerkendt som beskyttet
Vi har undersøgt, om der er en eller flere forvaltere af det beskyttede område, der vil tage ansvar for og dermed anerkender en given naturbeskyttelse. Med anerkendelse menes, at en eller flere lokale aktører, staten eller internationale aktører viser interesse i beskyttelsen af "det beskyttede område".

Vi har betragtet omtale på kommunale, statslige eller på en konventions eller international hjemmeside som en anerkendelse. Hvis kommunen har fået undersøgt området, har vi ligeledes betragtet det som anerkendt. Har der kun været tale om en visning på Miljøportalen har vi betragtet området som havende en utilstrækkelig anerkendelse.

Udfærdigelse af Natura 2000-planer, plejeplaner o.l. har vi betragtet som bevis på, at området er anerkendt. Anerkendelse kan tillige være ved omtale af lokale naturcentre, naturvejledere eller andre, der er forbundne med myndighederne. Ved styring af private eller lokalsamfund kan formidling uafhængigt af det offentlige være at betragte som en anerkendelse af et givent beskyttet område.

Vurdering af anerkendelse er relevant, da et område på papiret godt kan være beskyttet, men hvis ikke der er nogen, der tager ejerskab til beskyttelsen, så mister den sin værdi. Uden opmærksomhed om et beskyttet område kan det miste værdi som følge af manglende iagttagelse af bestemmelser og krav til forvaltning af det beskyttede område. Eksempelvis vil lysåbne naturområder gro til, hvis nødvendig naturpleje mangler.

3. Dedikeret til beskyttelse
Her har vi alene vurderet ud fra indholdet i bestemmelserne for området. Er der tilstrækkelig sammenhæng mellem formålet med beskyttelsen og bestemmelserne, der gælder for området? Hvis bestemmelserne har en karakter, så de ikke - eller i utilstrækkelig grad - understøtter formålet med beskyttelsen, har vi vurderet, at området ikke reelt er afsat til beskyttelse – og dermed er dedikeret hertil. For beskyttede havområder vil det typisk kunne omhandle om havbunden er beskyttet mod ændringer, f.eks. som følge af fiskeri med bundslæbende redskaber, da disse kan virke ødelæggende på havbundens natur.

4. Forvaltet (via plejeplaner, driftsplaner eller på anden vis)
Vi har tjekket om der fandtes plejeplaner eller lignende for det pågældende beskyttede naturområde, herunder støttet os til vurderinger, om der var behov for naturpleje på en given lokalitet. Med naturpleje menes menneskelige indgreb for at sikre en bestemt naturtilstand ved engangsindgreb eller løbende indgreb. Hvis et område er plejekrævende, og vi ikke har kunnet finde oplysninger herom, så har vi vurderet, at området ikke var tilstrækkeligt forvaltet.

For havområder vil der ofte være et mål om, at de skal beskyttes ved at ligge urørt. Dette betyder, at det ikke er nødvendigt med plejeplaner o.l. Denne hensigt skal fremgå af bestemmelserne for området, og hvis der er forvaltningsplaner e.lign. af disse. En forvaltning kan også bestå i at sikre, at der ikke sker uønskede aktiviteter i et område, der kan skade dette. Det kan eksempelvis være fiskeri med bundslæbende redskaber.

Vi har især støttet os til beskrivelserne i basisanalyserne for Natura 2000-områderne og tilhørendende nationale udredninger. Ofte dækker basisanalyserne områder med andre typer af beskyttelse f.eks. HELCOM-områder, OSPAR-områder, Ramsarområder og vildtreservater. Vi har også anvendt data gengivet på Miljøportalen og MiljøGIS ved Miljøstyrelsen, bl.a. for Natura 2000-områder, vandmiljøplaner, fiskeriintensitet og råstofindvinding.

Beskyttelse af arter efter EUs Habitatdirektiv (Bilag IV-arter) eller EUs Fuglebeskyttelsesdirektiv kan have betydning for forvaltningen af specifikke beskyttede naturområder, særligt Natura 2000-områder. Forekomsten af en art kan gøre, at der ikke må foretages indgreb på lokaliteten, der ødelægger eller forringer artens levevilkår. Vi har fremhævet forvaltningen af arter omfattet af EUs direktiver, når det har kunnet tillægges særlig betydning i vores vurderinger.

For opgørelse af truede arter anvendes internationalt og i Danmark IUCNs system for rødlistning af arter[80]. Hvis vi har haft oplysninger om rødlistede arter, som er særligt truede eller udsatte, har vi beskrevet forekomsten og forvaltningen af disse, da beskyttelsen af særligt sårbare arter er vigtig generelt.

5. Baseret på lovgivning eller andre effektive midler
For langt de fleste beskyttede områder i Danmark er der et ophæng i lovgivningen eller i internationale konventioner. I den udstrækning dette er tilfældet er punktet opfyldt. For enkelte typer af beskyttede områder er de ikke beskyttet ved lovgivning. Vi har her undersøgt om beskyttelsen alligevel kan siges at være effektiv.

6. Opnåelse af langsigtet beskyttelse
Som målesnor for en langsigtet beskyttelse har vi, at beskyttelsen må være tidsubegrænset – og hvis dette ikke er givet, så kan det antages som minimum at række 25 år frem i tiden. I langt de fleste beskyttede områder, som vi har vurderet, er beskyttelsen tidsubegrænset.

Vi har valgt ikke at se på konsekvenserne af klimaændringerne, da konsekvenser heraf er for usikre at vurdere i forhold til de enkelte beskyttede områder.

7. Natur findes i området (biodiversitet, geodiversitet, landskab)
For at der kan være tale om et beskyttet (natur-)område, skal der være natur tilstede. Det kan være som biotisk (levende) natur eller abiotisk natur (jordarter, sten, landskabsformer, vand). Der vil naturligvis altid være en kombination af begge i et landskab eller havskab ("landskab" på havet).

Når vi vurderer, om der er natur tilstede, tager vi udgangspunkt i formålet med beskyttelsen. I fredningskendelser og vildtreservater er der normalt fastsat et formål med beskyttelsen, eller der kan sluttes et formål ud fra begrundelsen for fredningen og de tilhørende bestemmelser. I forhold til Natura 2000-områder er der for hvert område angivet, hvilke naturtyper og arter, det er hensigten at beskytte med udpegningen, hvilket lægges til grund.

I vurderingen har vi konsulteret basisanalyser for Natura 2000-områder, plejeplaner ved kommuner og staten og driftsplaner ved staten. For en del af områderne er data også gengivet på Miljøportalen og MiljøGIS ved Miljøstyrelsen, bl.a. for Natura 2000-områder og vandmiljøplaner.

For landområder har vi yderligere kunnet støtte os til myndighedernes kortlægning af §3-beskyttede naturtyper og til de såkaldte High Nature Value (HNV) indekser, hvoraf der findes et for lysåben natur og et for skov. Vi har her fastlagt, at scoren for lysåben natur bør være lig med eller over 8 og for skov lig med eller over 10 for, at der er tale om natur med tilstrækkelig kvalitet. Forskellen mellem scorerne i de to HNV-indekser skyldes, at der indgår flere parametre i indekset for skov end for lysåben natur. Indekserne er udarbejdet af DCE – National Center for Miljø og Natur ved Aarhus Universitet.

8. Forbundne økosystemtjenester er i overensstemmelse med beskyttelse
Vi har her forholdt os til om bevarelse eller sikring af andre økosystemtjenester kunne være i konflikt med formålet om naturbeskyttelse. Af betydning for beskyttelsen kan forstyrrelse forårsaget af menneskers aktivitet, bl.a. påvirke rastende og ynglende fugle negativt.

En økosystemtjeneste kan være rekreative funktioner, fiskeri, udnyttelse til råstofindvinding, der kan have den negative effekt på området. Hvis andre økosystemtjenester end dem, der tjener naturbevarelse har været for højt prioriteret, så har vi vurderet, at det beskyttede område ikke har kunnet opfylde IUCNs definition for beskyttede naturområder.

9. Beskyttelse af kulturarv harmonerer med naturbeskyttelse, og sårbar kulturarv er beskyttet
For beskyttede områder, hvor både beskyttelse af natur og kultur tillægges betydning, er det vigtigt, at beskyttelsen af natur- og kulturværdier ikke er i konflikt med hinanden og derfor forvaltes på en

[80] IUCNs internationale rødlistning af truede arter: https://www.iucnredlist.org/

afbalanceret måde, der tilgodeser begge interesser. Hvis der er tale om særlig sårbar kulturarv, så må denne være sikret af det beskyttede område for, at IUCNs definition for et beskyttet område kan være opfyldt. Hvis hovedformålet for et beskyttet område alene er bevarelse af kulturarv, kan det ikke betragtes som et beskyttet område efter IUCNs definition.

Vi har tjekket på Kulturstyrelsens hjemmeside: ”Fund og fortidsminder”, om der har været sårbar kulturarv i de beskyttede områder. I nogle tilfælde har det også været angivet i forbindelse med plejeplaner eller indhold i fredningskendelser om, der har været sådan sårbar kulturarv.